

αντίλαλος

ΤΗΣ ΒΡΙΣΑΣ

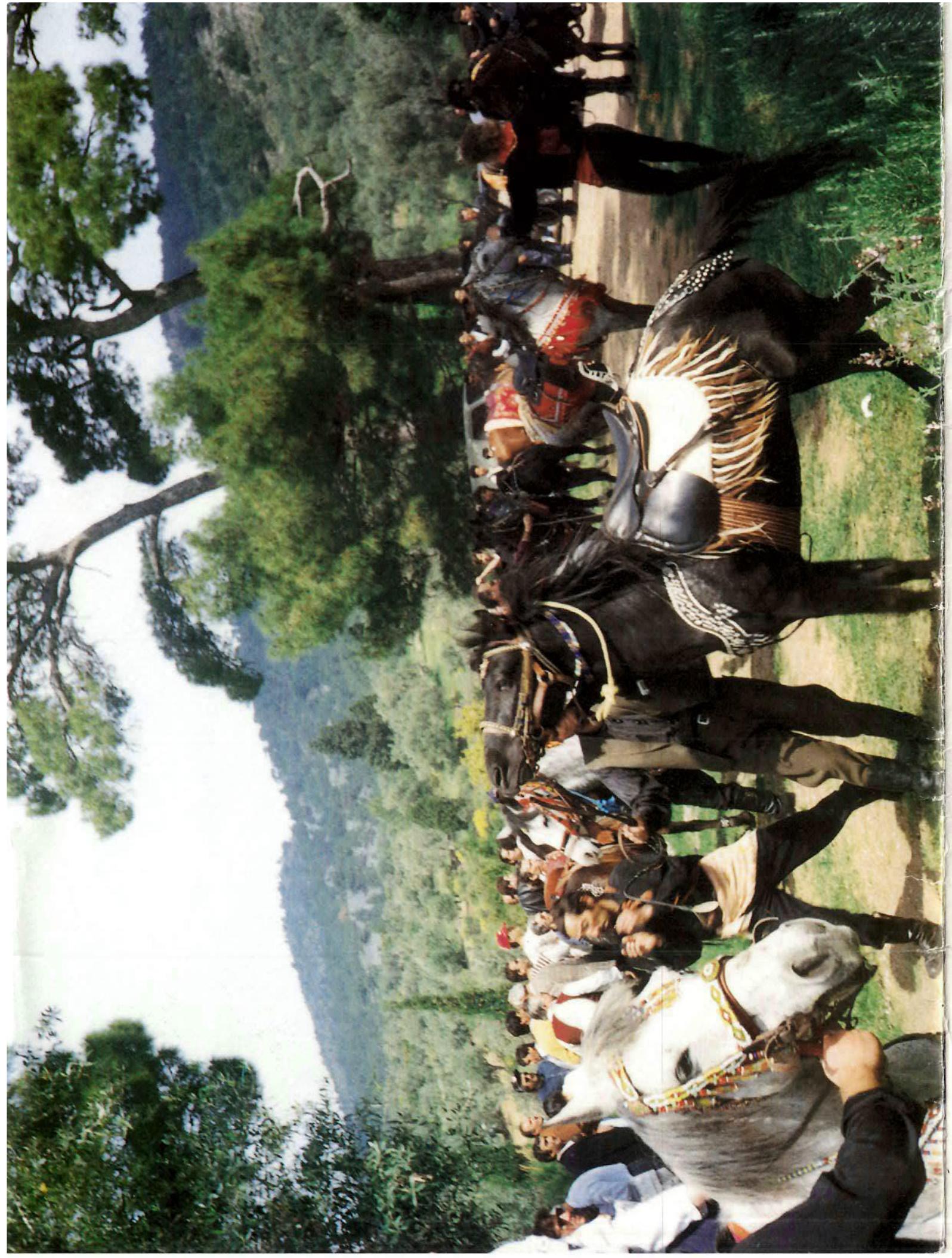
ΤΕΥΧΟΣ 26

ΙΟΥΛΙΟΣ 1998

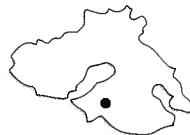

ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΣΤΟΝ ΑΓΡΟΤΙΚΟ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟ
ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΜΑΣ

ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ ΕΚΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΒΡΙΣΑΓΩΤΩΝ ΑΘΗΝΑΣ
«ΑΓΙΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ»
Νικηταρά 8-10 1ος όροφος
106 78 - Αθήνα

αντίλαδος

ΤΗΣ ΒΡΙΣΑΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

<p>Σελ.</p> <p>4 ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ</p> <p>4 Καλό καλοκαίρι 5 Οι νέοι και μεις 5 Προς τους ομιγενείς χωριανούς μας του εξωτερικού: Σ.Ε. 6 ΑΠΟ ΤΟ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ</p> <p>6 Η Γενική Συνέλευση. Το νέο Διοικητικό Συμβούλιο του Συλλόγου μας. 6 Ανάπτυξη ή ερήμωση 7 Τι ζητήσαμε από τον Αγροτικό Συνεταιρισμό του χωριού μας. (Αλληλογραφία - έγγραφα) 10 Ήταν κάποτε δύο μηχανές</p> <p>12 ΤΟ ΧΘΕΣ ΚΑΙ ΤΟ ΣΗΜΕΡΑ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΜΑΣ</p> <p>12 Ο ακούραστος δάσκαλος Κώστας Τσέλεκας και η Βιβλιοθήκη του στη Βρίσα 14 Μπορεί η περιοχή μας να ξαναζωντανέψει ώς κυνηγότοπος. 15 Η εκτροφή αλόγων στο νησί μας και ο Σύλλογος Ιππέων Βρίσας. 16 Τουριστική ανάπτυξη μέσω Internet</p> <p>17 Η ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ</p> <p>17 Συνέντευξη με το βουλευτή Λέσβου - Λήμνου κ. Φραγκίλινο Παπαδέλη</p> <p>20 ΑΓΡΟΤΙΚΑ - ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΑ (Προβληματισμοί - Χρήσιμες πληροφορίες)</p> <p>20 Η ανεργία των νέων και τα κίνητρα για τους νέους αγρότες. 22 Ενημερωτικά στοιχεία</p> <p>24 ΟΙ ΧΩΡΙΑΝΟΙ ΓΡΑΦΟΥΝ (Λογοτεχνία - Ιστορία - Λαογραφία)</p> <p>24 Ο πλάτανος του χωριού μας. 24 Όταν ερχόταν τα «παιχνίδια».</p>	<p>Σελ.</p> <p>26 ΕΥΤΡΑΠΕΛΕΣ ΙΣΤΟΡΙΕΣ:</p> <p>26 Η φανάρα. 26 Όταν η καθαρεύουσα... βρωμάει. 27 «Μην τα βάζειτι μι κι' αρχή!». 27 Ο αγοραστής. 27 Το μοναδικό «είκοσι». 28 «Πως νανούρσι ου Κουτρουλής του μουρό τ'».</p> <p>K. Τσέλεκα</p> <p>30 Λαμπτιάτικα ή η ιστορία ενός «τούμπου». Aπ. Στεφάνου</p> <p>30 Άλλοτε και τώρα. B. Σκιά</p> <p>31 Μήτσος Παπαδόπουλος. B. Σκιά</p> <p>31 Ο Σπήλιος (διηγήμα). B. Ψαριανού</p> <p>34 ΙΣΤΟΡΙΚΑ - ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ</p> <p>34 Η ανοικοδόμηση του παρεκκλησίου των Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένη στη Βρίσα Λέσβου. Το οδοιπορικό του ιερέα Δημητρίου Καρρά, μέσα από τα κατάστιχα εράνων. K. Κώστα</p> <p>41 Ξένοι περιηγητές και Αρχαιολόγοι για το χωριό μας. B. Ψαριανού</p> <p>43 Οι «Τιάρες» του περιηγητού Boutan, το όνομα και ο ρόλος της αρχαίας Βρίσας Λέσβου. K. Κώστα</p> <p>45 Μέση Ανατολή - Αίγυπτος 1941-44.</p> <p><i>Αφήγηση Γ. Γ. Μαργαρίτη</i></p> <p>47 ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ - ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ</p> <p>47 Βρισαγώτικες ονομασίες: τα Φραγκέλια. B. Ψαριανού</p> <p>47 Τα βαφτιστικά ονόματα και τα επώνυμα των χωριανών μας. B. Ψαριανού</p> <p>49 Τοπωνύμια του χωριού μας. B. Ψαριανού</p> <p>50 Σαν ανέκδοτα. B. Σκιά</p> <p>50 Το θέρος και το αλώνισμα επί Τουρκοκρατίας. B. Σκιά</p> <p>52 Βρισαγώτικα παλιά τραγούδια της αγάπης. (Συλλογή B. Σκιά)</p> <p>53 ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ</p> <p>54 ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ</p>
--	---

Εξώφυλλο: Ο ιερέας Δημήτριος Καρράς

ΤΕΥΧΟΣ 26
Ιούνιος 1998

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΥΛΗΣ - ΣΥΝΤΑΞΗΣ
B. Ψαριανός, K. Κώστας

Υπεύθυνο σύμφωνα με το νόμο το Διοικητικό Συμβούλιο

Πρόεδρος: Σταύρος Παρασκευάς, Αντιπρόεδρος: K. Αναγνώστου, Γ. Γραμματέας: B. Ψαριανός,
Ειδ. Γραμ.: Σοφία Γεωργακή, Ταμίας: N. Γκουγκούλος, Μέλη: Βαρβάρα Σκιά, Γ. Βογιατζής,
Γ. Γεωργής, Θ. Νικέλης

Φωτοστοιχειοθεσία - D.T.P. - Εκτύπωση - Βιβλιοδεσία:
ΓΕΝΙΚΗ ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΤΥΠΟΥ Α.Ε.

Αβέρωφ 26-28 - 142 32 Περισσός, Τηλ.: 21.84.000

ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Τα Βατερά το 1958,
όπως φαίνονται από
ψηλά, τον παλιό
καλό καιρό. Η
παραλία με το
τελωνείο και τα λίγα
σπίτια. Στο βάθος το
χωριό μας
(τη φωτογραφία
παρεχώρησε ο
απόστρατος
αξιωματικός
αεροπορίας
Γεώργιος Αθ.
Κώστας)

Καλό καλοκαίρι

Φεύγουμε και για το ωραιότερο πάμε. Ταξιδεύουμε με ρότα Βόρειο Αιγαίο και σημείο αναφοράς μια μικρή κουκίδα στο χάρτη, που για μας είναι το κέντρο της γης. Πάμε εκεί που πρωτοείδαμε τον ήλιο μόλις σκάσαμε μύτη, εκεί που νοιώσαμε τα πρώτα φτεροκοπήματα, τις πρώτες χαρές, τις πρώτες λύπες. Πάμε με τις φαμίλιες μας, «συν γυναιξί και τέκνοις», να πληθύνουν οι παιδικές φωνές στα σοκάκια του χωριού, να ξεχυθούν τα νειάτα, κοριτσόπουλα με κοντά μπλουζάκια, για να πουν οι μεγάλοι γλυκοκοιτάζοντάς τα «Τσ...τσ...τσ... τι θα δούμε ακόμα...». Πάμε για αντάμωσες, για πλατσουρίσματα, γι' ακρογιαλίες, για Πλάτανο, για ουζοθεραπεία και, όταν έρθουν βολικά τα πράγματα, να πέσει και κανά χορουδάκι, έτσι όπως ξέρουν να χορεύουν οι Μυτιληνιοί. Λίγο συρτά, λίγο βαρειά, όπως λέμε βαρύ ζεϊμπέκικο, μέχρι ν' ακουστεί. «Πλαίξ μας το μπιγκί». Τότε θα πει πως καλά πάμε, θα «ντουϊντίσ» ο χορός, το γλέντι θα το ξημερώσουμε.

Να πάμε. Άλλιώς δεν περνά το καλοκαίρι, γιατί ο νους μας κι ο λογισμός μας θα είναι εκεί, όπως λέει κι η παλιά καντάδα:

Χωρίζει η μοίρα τους ανθρώπους,
τ' αηδόνια αλλάζουνε φωλιά,
τα μάτια βλέπουν άλλους τόπους,
μα δεν αλλάζει φως μου η καρδιά.

Οι νέοι και μεις

Στο προηγούμενο τεύχος του περιοδικού μας, παρ' όλο που η συνεργασία των νέων παιδιών ήταν περιορισμένη σ' ένα ποίημα κι ένα σχόλιο, όμως ήταν σαν ν' άνοιξε στο περιοδικό μας ένα μικρό παράθυρο, απ' όπου φύσης ένα ανοιξιάτικο δροσερό και μοσκομυρισμένο αεράκι. Αυτό μας έβαλε σε σκέψεις: Μήπως χωρίς να το καταλαβαίνουμε βουλιάζουμε στις αναμνήσεις και τη νοσταλγία μας, στους προβληματισμούς και τις αγωνίες μας για τα μεγάλα και δύσκολα προβλήματα της εποχής μας και χάνουμε την επαφή μας με το μέλλον, μ' αυτά που κυοφορούνται στο παρόν κι ετοιμάζονται να γεννηθούν σε λίγα χρόνια;

Μήπως χάνουμε την επαφή μας με τους νέους, που από τη φύση τους αρέσκονται στα απλά και φυσικά, στα ανάλαφρα και ευχάριστα, που βαριούνται τα μεγάλα λόγια, τα φεύγικα συνθήματα, την παρελθοντολογία και τις συμβουλές; Μήπως σιγά-σιγά ξεμένουμε πίσω, γιατί ο κόσμος σήμερα τρέχει γρήγορα και ξεκουραζόμαστε οκουμπώντας ολοένα και πιο πολύ στο παρελθόν;

Έχουμε ανάγκη από τους νέους, από την παρουσία τους, από τη φρεσκάδα της σκέψης τους, από την αθώα άγνοιά τους ακόμα, για να συνεχίσουμε να νιώθουμε χρήσιμοι, για να μπορούμε ν' αγαπάμε και να ελπίζουμε.

Θέλουμε ν' ανοίξουμε κι άλλα, πολλά παράθυρα στο περιοδικό μας, να φυσήξει από παντού και νούριος άνεμος.

Να γίνει το περιοδικό μας πνευματικό στέκι για τους νέους μας, που ζουν στο χωρί μας ή έξω απ' αυτό. Θέλουμε να μας μιλήσουν για τα όνειρά τους, γι' αυτά που τους αρέσουν και τους συγκινούν, γι' αυτά που τους πληγώνουν ακόμα.

Η μπάντα του χωριού μας με το μουσικοδιδάσκαλο Δ. Βογιατζή

Γι' αυτό θα αφιερώσουμε το επόμενο τεύχος του περιοδικού μας στους νέους μας, και τους καλούμε να πάρουν μέρος στο διαγωνισμό που προκηρύσσουμε για το επόμενο τεύχος:

- 1) Καλλιτεχνικής φωτογραφίας
- 2) Ζωγραφικής - σκίτσου
- 3) Διηγήματος
- 4) Θεατρικού σκετς
- 5) Ποιήματος ή τραγουδιού

Όλα τα έργα, που θα μας αποσταλούν, θα δημοσιευτούν στο περιοδικό μας. Όσοι διακριθούν για την ιδιαίτερη ποιότητα του έργου τους, θα τιμηθούν με κάποιο έπαθλο, που θα ανακοινωθεί στο επόμενο τεύχος του περιοδικού μας.

Προς τους ομογενείς συγχωριανούς μας του εξωτερικού

Μαζί με το περιοδικό μας σας στέλνουμε τους εγκάρδιους χαιρετισμούς μας και τις θερμότερες ευχές μας για προκοπή και δημιουργία.

Για να αποκαταστήσουμε μια στενότερη σύνδεση και επικοινωνία με όλους τους συγχωριανούς μας που ζουν στο εξωτερικό παρακαλούμε τους ομογενείς που παίρνουν το περιοδικό μας να το κυκλοφορούν στον ευρύτερο κύκλο των συγχωριανών μας, με τους οποίους βρίσκονται σε επαφή (Για το σκοπό αυτό τους στέλνουμε περισσότερα τεύχη του περιοδικού μας).

Όσοι συγχωριανοί μας επιθυμούν να τους αποστέλλεται προσωπικά το περιοδικό μας, μπορούν να μας γράψουν τη διεύθυνσή τους κι αν θέλουν μας στέλνουν και μια συνδρομή 3.000 δραχμές.

Τους παρακαλούμε επίσης να συμβάλλουν στην αμφίδρομη επικοινωνία μας, στέλνοντας στη Σύνταξη του περιοδικού τα δικά τους νέα από τη χώρα όπου ζουν, τις σκέψεις και τις προτάσεις τους ή και τις αναμνήσεις τους από τα χρόνια που έζησαν οι ίδιοι ή οι γονείς τους στο χωρί μας.

ΑΠΟ ΤΟ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ

Η Γενική Συνέλευση.
Το νέο Διοικητικό Συμβούλιο.

Στις 8 Μαρτίου 1998, ημέρα Κυριακή και ώρα 10 π.μ. στην αίθουσα των Αγιασωτών (οδός Γ' Σεπτεμβρίου 39) πραγματοποιήθηκε η γενική συνέλευση των μελών του Συλλόγου Βρισαγωτών Αθήνας με θέματα:

1) Απολογισμός του απερχόμενου Δ.Σ.

2) Εκλογές Δ.Σ.

3) Εκλογή αντιπροσώπων για την Ο.Λ.Σ.Α.

Για το Δ.Σ. εξελέγησαν οι εξής: Αναγνώστου Κων/νος, Βογιατζής Γιάννης, Γεωργακή Σοφία, Γεωργής Γιώργος, Γκουγκούλιος Νίκος, Νικέλης Θεολόγος, Παρασκευάς Σταύρος, Σκιά Βαρβάρα, Ψαριανός Βασίλης.

Για την Ο.Λ.Σ.Α.: Κώστας Κων/νος, Παρασκευάς Σταύ-

ρος, Ψαριανός Βασίλης.

Για την εξελεγκτική επιτροπή: Γκουγκούλιος Ανδρέας, Κων/νος Κώστας, Χατζηαντωνίου Γιώργος. Οι εκλεγέντες για το Δ.Σ. συγκροτήθηκαν σε σώμα ως εξής:

Πρόεδρος: Παρασκευάς Σταύρος

Αντιπρόεδρος: Αναγνώστου Κων/νος

Γεν. Γραμματέας: Ψαριανός Βασίλης

Ειδ. Γραμματέας: Γεωργακή Σοφία

Ταμίας: Γκουγκούλιος Νίκος

Μέλη: Γεωργής Γιώργος, Βογιατζής Γιάννης, Νικέλης Θεολόγος, Σκιά Βαρβάρα.

Ανάπτυξη ή ερήμωση;

Tou Vasilei Psarionou

Στη βρύση τ' Αγιού-Γιωργιού
(φωτο: Κατερίνα Σκιά)

Ως Πολιτιστικός Σύλλογος πρέπει να εργαζόμαστε για τη διατήρηση, την καλλιέργεια και προβολή των ιδιαίτερων πολιτιστικών στοιχείων που έχουμε ως Λέσβιοι και Βρισαγώτες. Η εξυπηρέτηση όμως αυτού του στόχου προϋποθέτει πριν απ' όλα ότι η γενέτειρά μας θα παραμείνει ζωντανή και ακμαία, γιατί έτσι μόνο, ως κοιτίδα όλων μας, θα μπορεί και να διατηρεί ζεστή τη σχέση ανάμεσά μας, θα τρέφει και θα ενδυναμώνει με τους χυμούς της πολιτιστικής μας παράδοσης τις κοινές μας ρίζες.

Γι' αυτό ως πολιτιστικός Σύλλογος δεν πρέπει να περιοριστούμε μονάχα σε κάποιες πολιτιστικές ή κοινωνικές εκδηλώσεις μαζί με τους συγχωριανούς μας που ζουν στην Αθήνα ή στο χωριό.

Έχουμε πρώτιστο χρέος, κι αυτό αποτελεί και τον ουσιαστικότερο λόγο ύπαρξης του Συλλόγου μας, να συμβάλλουμε στην εξασφάλιση της ιστορικής συνέχειας του χωριού μας ως ζωντανού οργανισμού με ακμαία κοινωνική και πολιτιστική παρουσία.

Ο στόχος όμως αυτός μας οδηγεί νομοτελειακά, στην κοινή προσπάθεια για την οικονομική ανάπτυξη της περιοχής του χωριού μας.

Κι αυτό αποτελεί επιτακτική ανάγκη, διότι εάν συνεχιστεί ο οικονομικός μαρασμός και η φυγή των νέων ανθρώπων, σε μια πεντηκονταετία στο χωριό μας θα έχουν απομείνει λιγοστοί μόνο γέροντες.

Τέτοια χωριά φαντάσματα ολοένα και πληθαίνουν στη χώρα μας.

Πρέπει λοιπόν να σπεύσουμε. Πρέπει να συνενώσουμε

τις προσπάθειές μας.

Η οικονομική βέβαια ανάπτυξη δεν έρχεται με ευχές ούτε με προσευχές. Απαιτεί πριν απ' όλα παιδεία, κατάλληλη υποδομή, σύγχρονο θεσμικό καθεστώς και κεφάλαια:

- Παιδεία που θα τρέχει με την ταχύτητα της ηλεκτρονικής εποχής που ζούμε, που θα απελευθερώνει όλες τις δημιουργίες δυνάμεις του ανθρώπου και θα τροφοδοτεί τη διαρκή επανάσταση της σκέψης. Παιδεία που δε θα έχει καμιά σχέση με τον κολλυβογραμματισμό, τον παπαγαλισμό, την ασυδοσία και την ανευθυνότητα, την οκνηρία και την απουσία της πρακτικής άσκησης που χαρακτηρίζουν το σημερινό εκπαιδευτικό μας σύστημα.
- Υποδομή που θα επιτρέπει την άμεση πρόσβαση στις πληροφορίες, που θα συνδέει άμεσα τον τόπο παραγωγής με την αγορά, που θα θέτει στη διάθεση κάθε ενδιαφερόμενου τη σύγχρονη τεχνογνωσία.
- Θεσμικό καθεστώς που θα απελευθερώνει και θα ενθαρρύνει τις δημιουργικές δυνάμεις της κοινωνίας μας,

που θα παρέχει επιστημονική και πολιτική υποστήριξη σε όλους εκείνους που έχουν τη θέληση να καλυτερέψουν με τον τίμο μόχθο τους τη μοίρα τους.

• Χρειάζονται, τέλος, κεφάλαια, που δεν τα έχουμε, που πρέπει να τα προσελκύσουμε, που μπορούμε να τα βρούμε, εάν γνωρίζουμε όσα ισχύουν στο χρηματοπιστωτικό σύστημα της χώρας μας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, εάν εκμεταλλευτούμε τα ευνοϊκά κίνητρα, που δίνονται για την ανάπτυξη των νησιωτικών και ακριτικών περιοχών με τους αναπτυξιακούς νόμους της χώρας μας και τα ευρωπαϊκά προγράμματα.

Σ' αυτή τη δύσκολη και πολυμέτωπη προσπάθεια για την ανάπτυξη και τον πολιτισμό ο Σύλλογός μας θα συνενώσει τις όποιες δυνάμεις διαθέτει με τις δημιουργικές δυνάμεις του χωριού μας και των απανταχού συγχωριανών μας, πέρα και πάνω από ατομικούς και συμφεροντολογικούς υπολογισμούς, πέρα και πάνω από σκοπιμότητες ξένες προς τα πραγματικά συμφέροντα του χωριού μας.

Σεπτέμβριος 1954

Στη Χούλιαρη

Ένα όμορφο κομμάτι της διαδρομής προς τα Βατερά, με μεγάλα πεύκα, δεξιά κι αριστερά του δρόμου, που έφτιαχναν μια δροσερή αλέα τις ώρες του μεσημεριού.

Από αριστερά: Νίκος Ψαριανός, Γιάννης Ρεκλός, Ερασμία Περρή, Βάσος Καραμάνος και Γιώργος Γεωργής (αρχείο Γιώργου Γεωργή).

Συνεταιριστικά ζητήματα

Τι ζητήσαμε από τον Αγροτικό Συνεταιρισμό του χωριού μας: Το Διοικητικό Συμβούλιο του Συλλόγου μας ως ευαίσθητος δέκτης των αιτημάτων, τα οποία διατυπώθηκαν από πολλούς συγχωριανούς μας στη Γεν. Συνέλευση του Συλλόγου μας ή υποβλήθηκαν κατά καιρούς στα μέλη του Δ.Σ. και αναφέρονται σε θέματα λειτουργίας του Συνεταιρισμού μας και ειδικότερα στο θέμα των παρακρατήσεων που επιβάλλονται στα ποσά των ενισχύσεων, απέστειλε την παρακάτω επιστολή στο Δ.Σ. του Γεωργικού Συνεταιρισμού Βρίσας:

Προς το
Διοικητικό Συμβούλιο
του Γεωργικού Συνεταιρισμού
Βρίσας - Λέσβου
ΒΡΙΣΑ

Αθήνα, 22 Μαρτίου 1998

Το Διοικητικό Συμβούλιο του Συλλόγου μας μετά την 10/30-1-98 απόφαση της επιτροπής που συγκροτήθηκε με την 335174/7-10-97 απόφαση του υπουργού Γεωργίας, με την οποία επιβάλλεται στο ελαιοτριβείο του χωριού μας η ποινή της άρσης της αναγνώρισης της λειτουργίας του, και το 144903/5-3-97 έγγραφο της Δ/νσης ΓΕΝ. ΔΙΔΑΓΕΠ Υπουργείου Γεωργίας με το οποίο κρίνονται ως παράνομες οι κρατήσεις που γίνονται από τους Συνεταιρισμούς επί των επιδοτήσεων που χορηγούνται από το Ταμείο Ε.Γ.Τ.Π.Ε.-ΕΓΓΥΗΣΕΙΣ, σε συνδυασμό με το άρθρο 13 της 283763/27-1-1997 Εγκυκλίου του υπουργείου Γεωργίας για την «εφαρμογή του καθεστώτος ενίσχυσης στην παραγωγή ελαιολάδου, περιόδου 1996/1997», διερμηνεύοντας την ανησυχία και τη θέληση των συγχωριανών μας – μελών του Συλλόγου μας και συγχρόνως μελών του Γεωργικού Συνεταιρισμού ΒΡΙΣΑΣ, αποφασίζει να ζητήσει από το Δ.Σ. του Γεωργικού Συνεταιρισμού ΒΡΙΣΑΣ την αποστολή, μέσα σε εύλογο χρονικό διάστημα, των παρακάτω στοιχείων για την ενημέρωση των μελών του Συλλόγου μας.

1. Πλήρη ενημέρωση για τους λόγους που οδήγησαν στην επιβολή της ποινής άρσης της αναγνώρισης λειτουργίας του ελαιοτριβείου του χωριού μας.
2. Τις αποφάσεις του Δ.Σ. του Γεωργικού Συνεταιρισμού ΒΡΙΣΑΣ, όσον αφορά τον καταλογισμό των ευθυνών που βαρύνουν άτομα ή συλλογικά όργανα για τη ζημία που υφίστανται, εξαιτίας της ως άνω ποινής, μέλη του Συλλόγου μας και του Συνεταιρισμού ΒΡΙΣΑΣ, τα

οποία είναι άμοιρα κάθε ευθύνης.

3. Δικαιολόγηση βάσει των κειμένων διατάξεων των επιβαλλομένων κρατήσεων επί των επιδοτήσεων (του 10%, 3% και των 2.000 δραχμών).
4. Αντίγραφα των απολογιστικών εκθέσεων της τελευταίας τριετίας, στα οποία να φαίνονται τα ποσά που εισπράχθηκαν από τις παραπάνω κρατήσεις, καθώς και η διαχείρισή τους.

Τέλος, το Δ.Σ. του Συλλόγου μας επιφυλάσσεται μετά τη λήψη της απάντησης εκ μέρους του Δ.Σ. του Γεωργικού Συνεταιρισμού ΒΡΙΣΑΣ, να αποφασίσει σχετικά με τη διεκδίκηση υπέρ των μελών του των ποσών που εισπράχθηκαν από κρατήσεις κατά παράβαση των κειμένων διατάξεων, καθώς και για την προστασία των μελών του Συλλόγου μας από τις συνέπειες της επιβληθείσας ποινής στο ελαιοτριβείο του χωριού μας.

<p>ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΓΕΩΡΓΙΑΣ</p> <p>ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΓΕ ΔΙΔΑΓΕΠ ΤΜΗΜΑ ΔΙΑΚΡΑΤ. ΣΥΝ/ΓΡΩΝ & ΓΕΝ. ΘΕΜΑΤΩΝ</p> <p>Ταχ. Δ/νση : Αχαράνη 241 Ταχ. Κώδικας : 104 45</p> <p>ΤELEFAX : 8670503 Τηλερροφορίες : N. Γκρουμούτη Τηλέφωνο : 8655055</p>	<p>ΑΘΗΝΑ 5-3-1997 Α.Π. 144903</p> <p>ΠΡΟΣ : ΟΔΕΣ ΤΙΣ ΝΟΜΑΡΧΙΑΚΕΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ Γραφεία Νομαρχών</p> <p>KOIN : a.) Γεωργικές Διευθύνσεις Νομαρχίων b.) ΓΕ ΔΙΔΑΓΕΠ : Δ/νσεις και αγεξάρητα τμήματα</p>
--	---

ΣΕΜΑ : Η κρατήσεις επί των επιδοτήσεων που χορηγούνται από το Ταμείο Ε.Γ.Τ.Π.Ε. - εγγυήσεις.

Σας χωρίζουμε, ως συμφωνα με την κοινοτική ψηφοφορία, τα μελών του κοινωνικού Ταμείου Ε.Γ.Τ.Π.Ε. - εγγυήσεις πρέπει να χορηγούνται αποκλειστικά και εξ ολοκλήρου στους δικαιούχους. Κατά συνέπεια, παρακρετήσεις που μειώνουν τις επιδοτήσεις, οι οποίες είναι περιβάλλονται από τις Ενώσεις, από συνεταιρισμούς ή από άλλους φορείς επιπλέοντας αντιβάνουν στο κοινωνικό δίκαιο και εκτός των άλλων επιπτώσεων, επιφέρουν στη χώρα μας χρηματοκούπια καταλογισμένους

Ο ΓΕΝΙΚΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ

Γ. ΚΟΥΜΑΝΤΑΚΗΣ

Φωτοτυπημένο απόσπασμα από το ΠΡΑΚΤΙΚΟ αριθμ.

10/30-1-98 της επιτροπής που συγχροτήθηκε με την 335174/7-10-97 απόφαση του υπουργού Γεωργίας για την εξέταση των πειραιώδεων παραπτυνών των ελαιοτριβείων που ελέγχονται από τον οργανισμό Ελέχου Ενισχύσεων Ελαιολάδου (Ο.Ε.Ε.Ε.). Η επιτροπή ήλεγχε κατά την ελαιοκομική περίοδο 1996-1997 έξι ελαιοτριβεία της Λέσβου μεταξύ των οποίων και της Βρίσας.

5. «Αγροτικός Συν/ομός Βρύσας» - Βρύσα Λέσβου.

Από την εξέταση προέκυψαν τα ακόλουθα:

A. Τήρηση Βιβλίων και Στοιχείων: Κανονική.

B. Στοιχεία Παραγωγής - Αποδόσεις:

1. Παραχθέν ελαιόλαδο: 725.375 κιλά

2. Ελαιόκαρπος - ελαιόλαδο: 28,2% (ΟΕΖ 25,5%)

3. Ελαιόκαρπος - ελαιοπυρήνας: 47%

4. Ελαιόλαδο - ελαιοπυρήνας: 1/1,66 (βάσει Κοιν. ΕΟΚ 1/1,76)

Γ. Αποθήκη Ελαιολάδου:

Δ. Κατανάλωση Ηλεκτρ. Ρεύματος: 2,46 Kwh/100 κιλά

Ε. Υπέρβαση σύμφωνα με την έκθεση του Ο.Ε.Ε.Ε.: 41.000 κιλά.

ΣΤ. Άλλα στοιχεία: Είχε ελεγχθεί κατά τις ελαιοκομικές περιόδους 93-94 και 95-96 και δεν διαπιστώθηκαν παραβάσεις.

Z. Παρατηρήσεις:

Ο εκπρόσωπος του Ο.Ε.Ε.Ε. εισηγείται την επιβολή άρσης.

Η επιτροπή αφού έλαβε υπόψη την αριθμ. 294221/7-1-98 απόφαση του υπουργείου Γεωργίας, εισηγείται την υποβολή ανάκλησης του ελαιοτριβείου για μια ελ/κή περίοδο, διότι οι από 15/12/97 διευκρινήσεις του νόμιμου εκπροσώπου του ελαιοτριβείου δεν ανατρέπουν τις διαπιστώσεις του Ο.Ε.Ε.Ε.

Η απάντηση του Προέδρου του Δ.Σ. του συνεταιρισμού μας

Σε απάντηση της επιστολής που στείλαμε στο Δ.Σ του συνεταιρισμού μας στις 22/3/1998, πήραμε την παρακάτω απαντητική επιστολή που υπογράφεται από τον πρόεδρο του Συνεταιρισμού κ. Αιμ. Κατσάνη.

Βρίσα 25/3/1998

Προς το Διοικητικό Συμβούλιο
του Εκπολιτιστικού Συλλόγου
ΒΡΙΣΑΤΩΤΩΝ ΑΘΗΝΑΣ
«ΑΓΙΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ»

Απαντώντας στην επιστολή σας που εστάλθηκε με FAX θέλουμε να σας τονίσουμε τα κατωτέρω:

Ο Συνεταιρισμός κατ' αρχάς είναι νομικό πρόσωπο ιδιωτικού Δικαίου και λειτουργεί βάσει του Νόμου 2169/1993 όπως τροποποιήθηκε με τον 2181/3/1994 και σύμφωνα με το καταστατικό του.

Είναι οικονομικός οργανισμός και όχι σύλλογος. Έχει υποχρέωση να απολογείται στα μέλη του στις γενικές συνελεύσεις που γίνονται για το σκοπό αυτό.

Το Διοικητικό Συμβούλιο ενεργεί βάσει του νόμου, του καταστατικού και μέσα στις αποφάσεις της Γ. Συνέλευσης.

Βάσει του αρθρ. 8 του Καταστατικού παράγραφος (7) έχουν δικαίωμα τα μέλη να ζητούν με αίτησή τους στο Δ.Σ. πληροφορίες σχετικά με την πορεία των υποθέσεων του Συνεταιρισμού. Το Δ.Σ. υποχρεούται να παρέχει τις σχετικές πληροφορίες στην πρώτη μετά την υποβολή της αίτησης Γενική Συνέλευση των μελών. Πέραν από όλα όμως αυτά και ερμηνεύοντας την επιστολή σας ότι είναι μία πρόταση εκ μέρους σας να βοηθήσετε τον Συνεταιρισμό, ο οποίος μετά την επερχόμενη συνένωση των κοινοτήτων θα είναι το μόνο στήριγμα των ανθρώπων που φυλάγουν τα σπίτια, των εν Αθήναις κατοικούντων συμπατριωτών μας, και μέσα στα πλαίσια μιας ειλικρινούς συνεργασίας και εμπιστοσύνης, και χαιρόμενοι για το πρωτογενές στον το-

μέα αυτό ενδιαφέρον σας, θα σας επισκεψθεί ο Πρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου κος Αιμίλιος Κατσάνης και θα σας ενημερώσει λεπτομερώς για καθετί που σας ενδιαφέρει, ούτως ώστε να λυθούν όσες απορίες υπάρχουν ή φημολογίες για τα θέματα που θέσατε.

Η επίσκεψη θα γίνει εντός της προσεχούς δεκαημέρου και θα γίνει τηλεφωνική επικοινωνία με τον πρόεδρο σας, κ. Παρασκευά, για να κανονίσει τη συνάντηση αυτή.

Με εκτίμηση
Για το Δ.Σ.
Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΑΙΜΙΛΙΟΣ ΚΑΤΣΑΝΗΣ

Στη συνάντηση που πραγματοποιήθηκε στις 11-4-98 στο Γραφείο του Συλλόγου μας ανάμεσα στον πρόεδρο του Γεωργικού Συνεταιρισμού Βρίσας κ. Αιμίλιο Κουτσάνη, το λογιστή του Συνεταιρισμού κ. Γ. Φωτεινό και τα μέλη του Δ.Σ. του Συλλόγου μας τέθηκαν υπόψη των παραπάνω υπευθύνων του Συνεταιρισμού μεταξύ άλλων και οι παρακάτω παρατηρήσεις, ερωτήματα, παράπονα, φημολογίες και αιτήματα:

Μετά την επιστολή σας της 26/3/98 με την οποία απαντούσατε στην από 22/3/98 επιστολή του Δ.Σ. του Συλλόγου μας, παραβλέποντας την προσβλητική για τους συγχωριανούς μας και γι' αυτό απαράδεκτη αναφορά που κάνετε σχετικά με τη φύλαξη των σπιτιών «των εν Αθήναις κατοικούντων συμπatriών μας» και πιστεύοντας ότι αναγνωρίζετε πράγματι και χωρίς εισαγωγικά το ειλικρινές ενδιαφέρον μας για το καλό του Συνεταιρισμού μας, που ανήκει βεβαίως σε όλους τους συγχωριανούς μας ανεξάρτητα εάν διαμένουν «εν Αθήναις» ή στο χωριό μας, αξιοποιούμε ευχαρίστως την ευκαιρία που μας δίνετε να μας επισκεφθείτε και να μας ενημερώσετε αυτοπροσώπως και άμεσα «ούτως ώστε να λυθούν όσες απορίες υπάρχουν ή φημολογίες για τα θέματα που θέσαμε». Θέτουμε, λοιπόν, υπόψη σας τα παρακάτω

ερωτήματα που απασχολούν τους συγχωριανούς μας και μέλη του Συλλόγου μας, καθώς και ορισμένα αιτήματα του Δ.Σ. του Συλλόγου μας και παρακαλούμε να έχουμε τις θέσεις σας, όσον αφορά τα θέματα αυτά, για να ενημερώσουμε και μεις στη συνέχεια τα μέλη του Συλλόγου μας.

A. Ερωτήματα

1) Η επιτροπή του υπουργείου Γεωργίας που ήλεγχε τη λειτουργία του ελαιοτριβείου του Συνεταιρισμού μας διεπίστωσε υπέρβαση 41 τόνων στη δηλωθείσα ποσότητα ελαιολάδου και γι' αυτό επέβαλε την άρση αναγνώρισης της λειτουργίας του.

Εάν συνεχιστεί και στο μέλλον η ίδια κατάσταση, δηλαδή να δηλώνονται πλασματικές ποσότητες ελαιολάδου, τότε κινδυνεύει το ελαιοτριβείο μας να κλείσει για 5 χρόνια ή και για πάντα και ακόμα να επιβληθεί πρόστιμο 15 εκατομμυρίων δραχμών, όπως μας πληροφόρησαν οι αρμόδιες υπηρεσίες του υπουργείου Γεωργίας. Εσείς ως Δ.Σ. του Συνεταιρισμού μας πώς σκοπεύετε να ενεργήσετε για την αποτροπή ενός τέτοιου ενδεχομένου και για τη σωτηρία του εργοστασίου μας;

2) Σύμφωνα με τις διατάξεις και τα επίσημα έγγραφα της ΕΟΚ και του Υπουργείου Γεωργίας χαρακτηρίζονται ως παράνομες οι κρατήσεις που επιβάλλονται από τους Γεωργικούς Συνεταιρισμούς στις ενισχύσεις των παραγωγών.

Μετά απ' αυτά ερωτούμε:

α) Πώς δικαιολογείτε νομικά τις κρατήσεις που επιβάλλονται από το Συνεταιρισμό μας στις ενισχύσεις των συγχωριανών μας;

β) Πού διετέθησαν τα ποσά που εισπράχτηκαν μέχρι σήμερα από τις παραπάνω κρατήσεις;

γ) Πώς αντιμετωπίζετε μελλοντικά το θέμα των κρατήσεων;

3) Πολλοί παραπονούνται ότι ο αριθμός των στρεμμάτων που έχουν δηλώσει στο Συνεταιρισμό παρουσιάζεται μειωμένος στις επί-

σημες καταστάσεις της Ένωσης που υποβάλλονται τελικά για την έγκριση των ενισχύσεων.

4) Πολλοί παραπονούνται ότι στο Λογιστήριο του Συνεταιρισμού μας δεν τηρείται το κανονικό ωράριο λειτουργίας του γραφείου – ιδιαίτερα τους θερινούς μήνες – με αποτέλεσμα να ταλαιπωρούνται τα μέλη του Συνεταιρισμού μας στη διεκπεραίωση των ζητημάτων τους. Επίσης παραπονούνται ότι συναντούν την απροθυμία του μισθοδοτούμενου από τα μέλη του Συνεταιρισμού μας αρμόδιου υπαλλήλου να χορηγήσει τις ζητούμενες από τους δικαιούχους αποδείξεις ή βεβαιώσεις.

B. Φημολογίες

5) Φημολογείται πως κάποιοι σχεδιάζουν ν' ανοίξουν ιδιωτικό ελαιοτριβείο στο χωριό. Μήπως, λοιπόν εάν αληθεύει αυτή η φήμη, κάποια ιδιωτικά συμφέροντα οδηγούν στο κλείσιμο το ιστορικό ελαιοτριβείο του χωριού μας;

6) Παλιότερα μέσω του περιοδικού του συλλόγου μας έγινε πρόταση αξιοποίησης του εργοστασίου της «Καινούριας μηχανής» για πολιτιστικούς σκοπούς και πρόσφατα συζήτηθηκε επίσης ως λύση για τη στέγαση του Μουσείου Φυσικής Ιστορίας. Ανεπίσημα πληροφορηθήκαμε ότι το δεύτερο εργοστάσιο του Συνεταιρισμού μας είναι υποθηκευμένο για χρέη του Συνεταιρισμού μας προς την Τράπεζα. Θα θέλαμε με την ευκαιρία αυτή που μας δίνεται να ενημερωθούμε επίσημα για το θέμα αυτό.

Γ. Λοιπά αιτήματα του Συλλόγου μας

7) Για την αμεσότερη, πληρέστερη και εγκυρότερη ενημέρωση των συγχωριανών μας και την αποφυγή παραπόνων και παρεξηγήσεων ζητούμε από το Δ.Σ. του Συνεταιρισμού μας να μας αποστέλλει αντίγραφα των Καταστάσεων που προβλέπονται από το άρθρο 5γ

της 283763/27-1-97 εγκυκλίου του υπουργείου Γεωργίας, καθώς και αντίγραφα των καταστάσεων με τα ποσά των ενισχύσεων που καλείται να εισπράξει ο κάθε παραγωγός. Τα αντίγραφα αυτών των καταστάσεων το Διοικητικό Συμβούλιο μας θα τα θέτει στη διάθεση των ενδιαφερομένων συγχωριανών μας στο γραφείο του Συλλόγου μας.

8) Ζητούμε επίσης να μας αποστέλλονται αντίγραφα καταστάσεων υποβολής της κράτησης του 10% στη Δ.Ο.Υ. Μυτιλήνης.

9) Τέλος, ζητούμε να χορηγούνται άμεσα σε κάθε δικαιούχο ενδιαφερόμενο, και οπωσδήποτε στα μέλη του Συλλόγου μας, από τον αρμόδιο υπάλληλο του Λογιστηρίου κανονικές βεβαιώσεις ή αποδείξεις για κάθε δοσοληψία τους με το Συνεταιρισμό, για να αποφεύγεται η εκ των υστέρων αναζήτηση αυτών των πολλαπλώς χρήσιμων αποδεικτικών στοιχείων.

Συνοπτικά, οι απαντήσεις των υπευθύνων του Συνεταιρισμού:

1) Αμφισβητείται η κρίση της Επιτροπής του Υπουργείου Γεωργίας αναφορικά με την υπέρβαση των 41 τόνων ελαιολάδου στο εργοστάσιο του χωριού μας.

2) Οι κρατήσεις που επιβάλλονται από το Συνεταιρισμό στις ενισχύσεις των παραγωγών αποτελούν απόφαση των Γενικών Συνελεύσεων των συνεταιρισμένων μελών.
Στην επόμενη Γενική Συνέλευση του Συνεταιρισμού θα γίνει πρόταση διακοπής των παρακρατήσεων.

3) Οι χωριανοί εξυπηρετούνται και με το παραπάνω από το λογιστήριο του Συνεταιρισμού και έτσι δεν υπάρχει λόγος τήρησης του κανονικού ωραρίου λειτουργίας του.

4) Όσον αφορά τα αιτήματα που υπέβαλε ο Σύλλογός μας, εκτός από την αποστολή των καταστάσεων υποβολής της κράτησης 10% στη ΔΟΥ Μυτιλήνης, τα υπόλοιπα δεν μπορούν να ικανοποιηθούν λόγω γραφειοκρατικών δυσκολιών.

Ήταν κάποτε δυο μηχανές

Tou Basíliou Warianou

Πολλοί ίσως αναρωτήθηκαν: Τι σας ενδιαφέρει εσάς, εκεί στις Αθήνες, τι γίνεται εδώ με το ελαιοτριβείο και το Συνεταιρισμό του χωριού;

«Στη μηχανή αυτή», γράφει ο Κώστας Τσέλεκας στο Βιβλίο του "Το χωριό μου, η Βρίσα Λέσβου" «δούλεψε ο πατέρας μου 60 χρόνια, απ' τη θεμελίωσή τους ως το 1952. Κατά το χτίσιμό του σα χτίστης. Έπειτα σα μόνιμος φύλακας ως το 1908. Κατόπιν, κατά την περίοδο της λειτουργίας του μάστορας σε μπασκί, σε ένα από τα 3-4 πιεστήρια. Και τελευταία σαν "πετράς" στο άλεσμα του λιόκαρπου. Είχε δεθεί ψυχικά μ' αυτό το «χτίσμα» του χωριού. Κι όταν μέσα στον ύπνο του, τη νύχτα, άκουγε τα σφυρίγματά της - προσκλητήριο του προσωπικού της για δουλειά - ξυπνούσε και δεν ξανακοιμόταν, ονειροπολώντας τη ζωή του μέσα εκεί, και άρχιζε τις διηγήσεις του για τους κινδύνους που έζησε και διέφυγε...».

«Ο παππούς σου», μου διηγόταν η μάνα μου, «πρωτόρθε στο χωριό σα μηχανικός στη μηχανή κι έμεινε για πάντα πια εδώ, αφού παντρεύτηκε τη γιαγιά σου.

Καμιά φορά άφηνε τη μηχανή να δουλεύει κι αυτός πετιόταν ως το σπίτι μας. Κι όσο ήταν εδώ είχε στημένο τ' αυτί του κι αφουγκραζόταν το θόρυβο της μηχανής. Άμα κάτι χαλούσε, το καταλάβαινε από το θόρυβο της μηχανής που άλλαζε κι έτρεχε....»

Στις δύο μηχανές του χωριού δούλευε το μισό χωριό: χαμάληδες, αραμπαντζήδες, μηχανικοί, μαστόροι στα μπασκιά, πετράδες, γραγδάδες, λογιστές και κανταρτζήδες.

Η μηχανή ήταν η καρδιά του χωριού. Όσο δούλευε το χωριό είχε μια αλλιώτικη ζωντάνια. Ένα τεράστιο κουβάνι ήταν η μηχανή κι ένα

πολύβου ο μελίσσι οι άνθρωποι που δούλευαν μέσα σ' αυτό ή κουβαλούσαν απ' έξω το λιόκαρπο στ' αμπάρια.

Κι όταν αλέθαμε το μαξούλι ήταν μέρα γιορτινή. Κόβαμε δύο φέτες σταρένιο ζυμωτό ψωμί, βάζαμε και λίγη ζάχαρη στο χαρτέλι και τραβάγμα για το εργοστάσιο όπου άλεθε τις ελιές ο πατέρας. Ψήναμε τις φέτες σ' ένα τεράστιο μαγκάλι, από βαρέλα κομμένη στη μέση, όπου έκαιγε η πυρήνα. Υστερα τις βουτούσαμε στο χαμούρι να ρουφήξουν μυρωδάτο αγουρόλαδο και τις πασπαλίζαμε με ζάχαρη από το χαρτέλι που είχαμε στη τσέπη. Αυτή ήταν η «Καπύρα»! Τέτοια νοστιμιά δε ξαναβρήκα σε καμιά λιχουδιά, όσες κι αν δοκίμασα στα κατοπινά μου χρόνια.

Αλλά η γιορτή δεν τελείωνε εκεί. Η μάνα έφτιαχνε πάντα ένα γλύκισμα για να τρατάρει τον αραμπαντζή και τους χαμάληδες, που έφερναν τα τουλούμια με το λάδι και τα κουβαλούσαν στο κατώνι να γεμίσουν τις φτίνες και τα κιούπια. Πότε μακαρόνες, πότε τηγανίτες ανεβατές με το βράσμα, πότε φνίτσια, κολοκυθόπιτα ή ριζόπιτα. Κι όλο και κάτι περίσσευε από το ταψί και για μας τα παιδιά! Υστερα ήταν και ο ΕΛΑΙΟΥΡΓΙΚΟΣ ΠΙΣΤΩΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ που νοιαζόταν για όλες τις ανάγκες των συνεταιριών: από λιπάσματα ίσαμε το νταρί για τις όρθες έφερνε. Ακόμα και παπούτσια έφερνε! Ήρθε μια μέρα ο πατέρας μου κρατώντας ένα ζευγάρι μαύρες αρβύλες με λάστιχο από κάτω. «Τις έφερε ο Συνεταιρισμός» μου είπε, «αλλά είχε μόνο μεγάλα νούμερα· άμα σου κάνουν φόρεσέ τις να μη μουλιάζουν τα πόδια σου, που πηγαίνεις ποδαρόδρομο στο Γυμναστιο». Τις δοκίμασα. Ήταν... λίγο μεγάλες, αλλά τις χρειαζόμουν. Τις φόρεσα. Σε δύο μέρες είχαν σηκωθεί μπροστά οι μύτες σαν να 'ταν τσιρβούλια!

Σήμερα από τα δύο εκείνα ελαιοτριβεία των

1950. Οι αρχές του τόπου μπροστά στην πηγή του νερού, απ' όπου υδροδοτήθηκε το χωριό. Από αριστερά: Γιάννης Διαμαντής, Γραμματέας της Κοινότητας, Π. Καραμάνας, Πρόεδρος, Απ. Στρούμπας, κλητήρας (αρχείο Γεωργίου Γεωργή)

παπούδων και των πατεράδων μας, που λειτουργούσαν παλιά με τον ατμό, το ένα, η «καινούργια μηχανή» είναι από χρόνια κλειστό και είναι υποθηκευμένο, λένε, στην Τράπεζα, το άλλο, η «Παλιά μηχανή» που έγινε ηλεκτροκίνητο, έκλεισε κι αυτό για ένα χρόνο, γιατί το Υπουργείο «διαπίστωσε ατασθαλίες

στις ποσότητες του λαδιού που δηλώνονταν...» Μπορείς λοιπόν να μείνεις αδιάφορος, όταν χάνεται μια ιστορία ενός ολόκληρου αιώνα; Όταν έρχονται μέσα στη νύχτα οι χαμάληδες, κουκουλωμένοι ως πάνω στο κεφάλι με ένα λαδωμένο τσουβάλι και σε ξυπνάν «Ε, σήκω, δεν ακούς η μηχανή σφυρίζει»!

ΤΟ ΧΘΕΣ ΚΑΙ ΤΟ ΣΗΜΕΡΑ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΜΑΣ

Ο ακούραστος Δάσκαλος Κώστας Τσέλεκας και
η Βιβλιοθήκη του στη Βρίσα

Στο διάδρομο του κτιρίου του παλιού Παρθεναγωγείου της Βρίσας, όπου στεγάζονται οι Θησαυροί της φύσης, η Συλλογή Φυσικής Ιστορίας της Κοινότητας και ο πλούτος ενός άλλου τρόπου ζωής και δημιουργίας με εκθέματα του Λαογραφικού Μουσείου του δραστηριού Εκπολιτιστικού Συλλόγου του χωριού, εκεί βρίσκεται στριμωγμένος σε λίγες προθήκες και ο πνευματικός θησαυρός της σύγχρονης και όχι μόνο, λεσβιακής συγγραφικής δημιουργίας, μέρος της Βιβλιοθήκης του αείμνηστου δασκάλου και λαογράφου Κώστα Τσέλεκα.

Το θησαυρό αυτό τον είχε δωρήσει ο ίδιος, εν ζωή, στη γενέτειρά του δημιουργώντας έτσι με τα χέρια του το προζύμι που θα δίνε πολύτιμη πνευματική και πολιτιστική τροφή στο χώρο που γεννήθηκε και ανδρώθηκε.

Ο Κώστας Τσελέκας γεννήθηκε το 1908 και ύστερα από δική του επιθυμία σκεπάστηκε απ' το χώμα του χώρου που λάτρεψε, το 1992.

Ο δάσκαλος ήταν περήφανος για την καταγωγή του, την οικογένειά του, τους συγχωριανούς του, τους συναδέλφους του. Και τους τίμησε όλους.

Τους συναδέλφους του γενικά, γιατί σαν δάσκαλος ήταν ο ενσαρκωτής του περιεχομένου της λέξης και τους Βρισαγώτες ειδικά γιατί με κόπο και μεράκι έφτιαξε ένα δερματόδετο λεύκωμα των Βρισαγωτών δασκάλων που δεν είναι και λίγοι (ας μην ξεχνάμε ότι η Βρίσα είχε προσαγορευτεί και δασκαλοχώρι).

Τους συγχωριανούς του όχι μόνο τους τίμησε αλλά και τους συγκίνησε, διδαίτερα τους ξενιτεμένους, με τα δύο του βιβλία «Το χωριό μου η Βρίσα» και «Αντίλαλοι απ' τη ζωή του χωριού μου...», με τα οποία ανέδειξε την πνευματικότητά τους, τη θυμοσοφική τους διάθεση, την εργατικότητά τους, τη νοικοκυροσύνη τους και τον ανθρωπισμό τους.

Την οικογένειά του τίμησε με το ήθος του, την καρτερικότητά του στις δύσκολες στιγμές, τα οράματά του και την κοινωνική του προσφορά.

Και όσον αφορά την τιμή που προσέδωσε στον τόπο της καταγωγής του, μιλούν αφ' ενός τα γραπτά του σε πλήθος εντύπων, αφ' ετέρου δε οι χαρακτηρισμοί που του αποδίδουν στις ιδιόχειρες αφιερώσεις των βιβλίων τους πλήθος Λέσβιοι συγγραφείς.

Έτσι βρίσκουμε γραπτά κείμενα με την υπογραφή του στον «Ταχυδρόμο» της Μυτιλήνης απ' το 1928, στα «Αιολικά Χρονικά» στη «Λεσβιακή Παροικία» στα «Αιολικά Γράμματα» και στα έντυπα των συντοπίτικων Συλλόγων της Αθήνας («Η Ερεσσός», «Τα Καλλονιάτικα», «Η Φωνή της Φίλιας» κ.λπ.) με τους οποίους είχε μια ξεχωριστή σχέση με αμοιβαία εκτίμηση.

Στις πρώτες δε σελίδες των δερματόδετων απ' τον ίδιο βιβλίων του, διαβάζουμε αφιερώσεις που καθερεφτίζουν τον άνθρωπο, Κώστα Τσέλεκα. «Στον Κώστα Τσέλεκα, τον καλοσύχαρο αγνό Λέσβιο, τον άδολο φίλο...» Στρατής Αναστασέλλης (στο βιβλίο του Βλούτινα Γιαπρακάδενα).

«Στον τίμιο δάσκαλο, λαογράφο...» Γιώργος Τσαλίκης (στο βιβλίο του Χαραυγή). «... ακούραστο ερευνητή του πολιτισμού και της ιστορίας της Λέσβου» Μίλτης Παρασκευίδης (Προϊστορικός οικισμός...)

«στο χαλκέντερο μελετητή του πνευματικού πλούτου της Λέσβου...» Πάνος Κοντέλλης (Ο κόσμος είναι μικρός). «φιλτάτω μοι... και εντριβή γνώστη της τε ιεράς και της θύραθεν παιδείας...» Νικόδημος Παυλόπουλος (Αγιοδρόμιο), ξέχωρα απ' την πολλαπλά εκφρασμένη εκτίμηση του στενού φίλου του και συνεργάτη Γ. Βαλέτα.

Ο δάσκαλος, όμως, δεν περιοριζόταν μόνο στις πνευματικές του ανησυχίες, ήταν δραστήριος και οραματιστής απ' τα νιάτα του μέχρι τα γεράματά του, όταν με το μπαστούνι στο χέρι, για να υποστηρίζει το ασταθές πια βάδισμά του, σε κάθε επίσκεψή του στο χωριό έπρεπε να επιθεωρήσει «τα έργα των χειρών

του», προπαντός τον περιβάλλοντα χώρο του ξωκλησιού του Αγ. Γεωργίου και το κτίριο του παλιού Παρθεναγωγείου.

Στο ξωκλήσι του Άη-Γιώργη το πανηγύρι είχε απονίσει, αρκετά απ' τα πανύψηλα πεύκα και κυπαρίσσια είχαν εξαφανιστεί, οι πεζούλες ήταν μισοχαλασμένες και οι θάμνοι είχαν άναρχα καταπλακώσει το χώρο.

Με δικά του χρήματα αξιοποίησε μια πηγή και έστησε μια πέτρινη βρύση για να ποτίζονται τα πεύκα, τα κυπαρίσσια, τα δεντρολίβανα και οι φασκομηλιές, που ο ίδιος είχε φυτέψει, πήρε μαστόρους και επιδιόρθωσε τις πεζούλες, τακτοποίησε το χώρο και έτσι ξανάρθαν οι προσκυνητές, ζωντάνεψε το πανηγύρι και απότοκος όλων αυτών ήρθε η δημιουργία Ιππικού Σύλλογου για την ακόμη καλύτερη τέλεση του πανηγυριού, έτσι όπως ο δάσκαλος ονειρευόταν.

Με δικιά του φροντίδα και έξοδα αναπαλαίωσε μεγάλο μέρος του παλιού Δημοτικού Σχολείου, που η εγκατάλειψη θα το οδηγούσε σε αφανισμό, έστησε τη βιβλιοθήκη του, παρεκίνησε πολλούς να δραστηριοποιηθούν και έτσι στήθηκε ο Εκπολιτιστικός Σύλλογος με την πολυποίκιλη δραστηριότητά του, με το Μουσείο του, τη Φιλαρμονική του, την ακατάπαυστη προσπάθειά του που οδήγησε στην αποπεράτωση της αναπαλαίωσης όλου του κτιρίου για να βρουν στέγη και τα απολιθώματα της περιοχής.

Ο Δάσκαλος ήταν αυτός που με άρθρο του στον Ταχυδρόμο της Μυτιλήνης απ' το 1928 παρότρυνε τους συγχωριανούς του να ιδρύσουν Κυνηγετικό Σύλλογο για να προστατεύσουν το πλούσιο κυνήγι της περιοχής και που η απουσία του ίσως να είναι η βασική αι-

τία της άσχημης γενικά κατάστασης που τελικά διαμορφώθηκε σ' αυτόν τον τομέα.

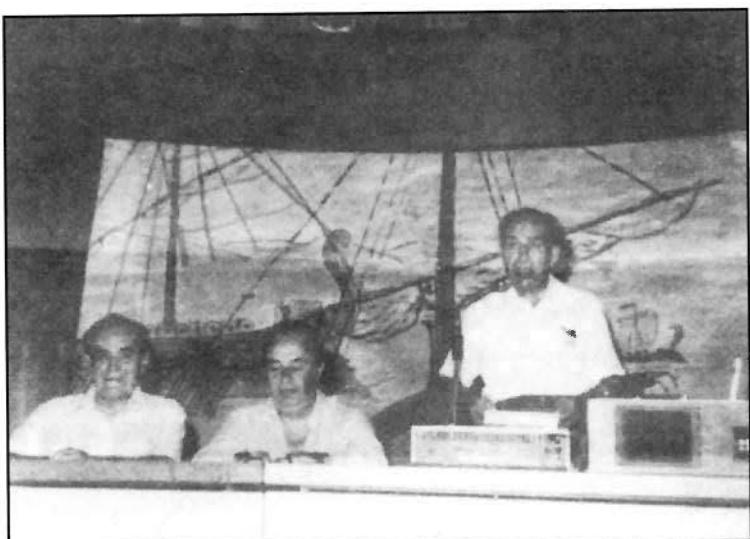
Ήταν όμως πάλι ο ίδιος που με εμπειρισταμένη εισήγησή του σε πανελλήνιο Αιγαιοπελαγίτικο Συμπόσιο στο Πυθαγόρειο της Σάμου απέδειξε τη σχέση αίματος των κατοίκων της Κοινότητας Μυτιληνιών Σάμου με τη Λέσβο και ιδιαίτερα τη Νιγίδα (παλιό οικισμό κοντά στη Βρίσα) και άνοιξε το δρόμο για την περσινή εκδήλωση, στα Βατερά, της σύσφιξης των σχέσεων ανάμεσα στους κατοίκους των δύο Κοινότητων (Μυτιληνιών και Βρίσας).

Απ' όλα όσα οραματίστηκε για το χωριό του ο μεγάλος αυτός δάσκαλος το μόνο που ακόμα δεν άνοιξε τις φτερούγες του όσο θάπρεπε, είναι η Βιβλιοθήκη του.

Δεν αρκεί μονάχα ότι η δημιουργία της τάραξε τα λιμνάζονται πνευματικά νερά του τόπου του, δεν αρκεί ότι λειτουργώντας σαν δανειστική έδωσε και δίνει στους συγχωριανούς του ίδρυτή της τη δυνατότητα να γνωρίσουν τα Λεσβιακά Γράμματα και τους ανθρώπους των, δεν αρκεί ότι αποτέλεσε το φώλι για να καταθέτουν και άλλοι Βρισαγώτες τον πλούτο των βιβλιοθηκών τους.

Πρέπει αυτή η Βιβλιοθήκη, αφού στεγαστεί και αναπτυχθεί στον κατάλληλο χώρο (ίσως με την οικοδόμηση νέου χώρου για τη στέγαση της δυναμικής Σύλλογής Φυσικής Ιστορίας) να αποτελέσει Παλλεσβιακό Πνευματικό Κέντρο με πολλαπλές δραστηριότητες. Πρέπει να αποτελέσει μοναδικό και φιλόξενο χώρο για το μελετητή των Λεσβιακών Γραμμάτων και για τούτο θα πρέπει να εμπλουτίζεται συνεχώς με όλες τις καινούργιες Λεσβιακές Εκδόσεις και με τα έντυπα των Συντοπίτικων Συλλόγων της Αθήνας. Και επειδή η αγορά των βιβλίων είναι αδύνατη, μιας και ο Σύλλογος έχει το δυσβάσταχτο οικονομικό βάρος της Φιλαρμονικής του, θα ήταν ευχής έργο αν οι Λέσβιοι συγγραφείς και εκδότες και οι υπεύθυνοι των Συλλόγων της Αθήνας έστελναν αντίτυπα των βιβλίων και εντύπων τους, ως μνημόσυνο στον ακούραστο δάσκαλο, για την υποβοήθηση της πραγμάτωσης του οράματος του δημιουργού της.

Και ο Εκπολιτιστικός Σύλλογος Βρίσας θα πρέπει να ενεργοποιηθεί περισσότερο προς την κατεύθυνση αυτή, παίρνοντας υπόψη του ότι από τώρα και στο εξής, αφού κάποιοι με το έτσι θέλω μας στέρησαν την Κοινότητά μας, η παρέμβασή του στα πολιτιστικά δρώμενα της περιοχής μας πρέπει να είναι όχι μόνο πιο ενεργή αλλά προπαντός και πιο πολυεπίπεδη.

Μπορεί η περιοχή μας να ξαναζωντανέψει
ως κυνηγότοπος.

Tou Basíliou Warianou

Η περιοχή του χωριού μας ως τη δεκαετία του πενήντα ήταν ο σημαντικότερος κυνηγότοπος πάνω στο νησί μας και ίσως σ' ολόκληρο το Αιγαίο. Εάν εξαιρέσουμε τα Μάκαρα όπου αφθονούσαν οι πέρδικες και τ' αγριοπερίστερα, το χωριό μας διέθετε τη μεγαλύτερη ποικιλία και αφθονία σε ντόπια θηράματα όπως ήταν οι λαγοί, οι πέρδικες, τα τρυγόνια, οι τσίχλες και τα κοτσύφια. Κατά τη Βυζαντική Εποχή, ο Δημήτριος Κυδώνης έγραφε για την περδικοτροφία στη Λέσβο: «Πλείονες παρ' ημίν αι πέρδικες ή παρ' Αθήναις αι γλαύκες», δηλαδή περισσότερες είναι σε μας οι πέρδικες από τις κουκουβάγιες στην Αθήνα. Το σημαντικότερο όμως ήταν ότι η περιοχή του χωριού μας αποτελούσε το κυριότερο πέρασμα για τ' αποδημητικά πουλιά (ορτύκια, αρτικούμανες, μπεκάτσες, μπεκατσίνια) που κατέβαιναν από τις βόρειες περιοχές της Βαλκανικής και πήγαιναν να ξεχειμωνιάσουν στην Αφρική.

Επίσης, στην περίοδο του χειμώνα, όταν έπιανε βαρυχειμωνιά, αποτελούσε το καλύτερο καταφύγιο για τα υδρόβια πτηνά (πάπιες, χήνες κ.ά.).

Ολοχρονίς λοιπόν ο τόπος μας συγκέντρωνε το ενδιαφέρον των κυνηγών για το πλούσιο κυνήγι που τους πρόσφερε. Ιδιαίτερα στους πρώτους φθινοπωρινούς μήνες, όταν φυσούσε «αρτικόκαιρος», κατέφταναν τόσοι κυνηγοί, που ολόκληρη η περιοχή του χωριού μας θύμιζε πραγματικό πεδίο μάχης. Τα «αγριομερνά», όμως, που έπεφταν σαν το «μάνα» από τον ουρανό, ήταν τόσα, που όλοι έφευγαν με γεμάτο το σάκο τους.

Πολλοί κυνηγοί μάλιστα που έρχονταν από την πόλη της Μυτιλήνης και από την Αθήνα ακόμα, παρέμειναν στο χωριό μας ολόκληρη την κυνηγετική περίοδο των ορτικιών, συνδυάζοντας στα Βατερά το κυνήγι με τις διακοπές. Έτσι παρατείνονταν η τουριστική

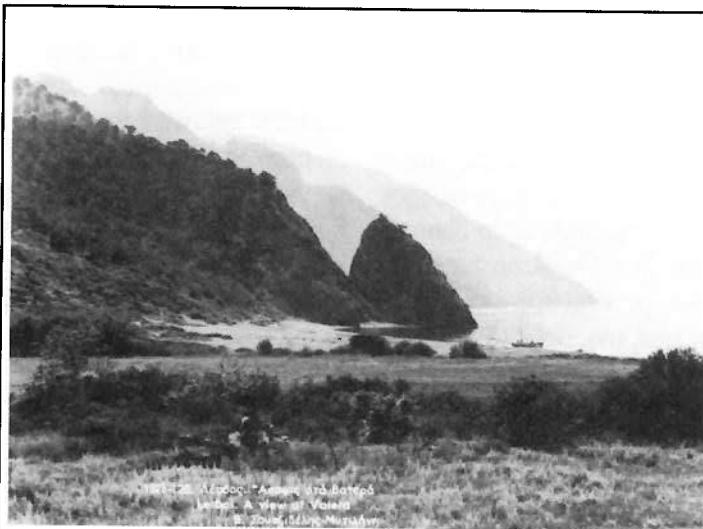
περίοδος μέχρι το τέλος του Οκτωβρίου. Στις δεκαετίες που ακολούθησαν, το κυνήγι λιγότεψε και πολλά θηράματα εξαφανίστηκαν. Έφταιξαν, λένε, οι θεριζοαλωνιστικές μηχανές που αφάνισαν τα ορτύκια στις χώρες αναπαραγωγής τους, καθώς και τα φυτοφάρμακα που δηλητηρίασαν και εξόντωσαν τα ντόπια θηράματα. Οπωσδήποτε θα έφταιξε και το ότι πλήθυναν τα ντουφέκια και οι καινούργιοι κυνηγοί ντουφέκαγαν αδιακρίτως, σε κάμπους και βουνά ό,τι είχε φτερά και πέταγε και ποδάρια κι έτρεχε.

Η κατάσταση πάντως νομίζω πως είναι αναστρέψιμη. Μπορεί να εξαφανίστηκαν ορισμένα είδη θηραμάτων, αλλά οι φυσικές συνθήκες παραμένουν ευνοϊκές από άποψη χλωρίδας και νερού κι αυτό αποτελεί τη σημαντικότερη προϋπόθεση για την αποκατάσταση και της πανίδας (άγρια ζώα).

Εκείνο που οπωσδήποτε θα χρειαστεί είναι να γίνουν εκτροφεία αγρίων θηραμάτων στην περιοχή μας ή να αγοραστούν από αλλού, όπου εκτρέφονται, θηράματα και να αφεθούν την κατάλληλη εποχή στο ελεύθερο φυσικό περιβάλλον. Σε μερικά χρόνια, εφόσον μεσολαβήσει μια περίοδος απαγόρευσης του κυνηγιού και τηρηθούν κάποια μέτρα προστασίας των αγρίων

ζώων και πτηνών, ιδιαίτερα σε περιόδους λειψυδρίας ή δυσμενών καιρικών συνθηκών, μπορεί να ξαναγεμίσει ο τόπος μας από πέρδικες, ορτύκια, μπεκάτσες, λαγούς ή αγριοκούνελα, φασιανούς, ακόμα και ελάφια που ζούσαν στο νησί μας σε παλιότερες εποχές.* Έτσι μπορεί ο τόπος μας να αποκτήσει και πάλι τη φήμη του κυνηγότοπου και να συγκεντρώνει, μαζί με τους ξένους, που έρχονται να χαρούν τη βατεριανή θάλασσα, και τους λάτρεις του όχι και τόσο ευγενούς βέβαια σπορ, αλλά ικανού να ενισχύσει το τουριστικό ρεύμα και να διευρύνει την τουριστική περίοδο στην περιοχή μας.

* Ο Γάλλος Jean Chesneau που επισκέφθηκε το 1552 τη Χίο γράφει: Στην Ελλάδα οι πέρδικες είναι εξη-

Βατερά: Ο Λογαράς

μερωμένες όπως σε μας οι όρνιθες. Υπάρχουν δύο είδη: με κατακόκκινο ράμφος και με μαύρο. Υπάρχουν και μπεκάτσες που οι Χιώτες ονομάζουν ορνιθοσκαλίδες. Τις πέρδικες τις πιάνουν μικρές και τις τρέφουν όλο το χειμώνα. Όταν μεγαλώσουν, τις αφήνουν ελεύθερες στα βουνά να βοσκήσουν συντροφιά με τις άγριες. Το βράδυ έχουν σμίξει άγριες και ήμερες. Οι υπηρέτες τις βλέπουν από μακριά και κράζουν τις ήμερες «έλα δω, έλα δω καρδούλα μου». Και τότε καθεμιά τρέχει στο σπίτι του αφεντικού της, ενώ οι άγριες πετούν προς τα βουνά τους».

(Κ. Σιμόπουλου. Ξένοι περιηγητές στην Ελλάδα, Αθήνα 1972)

Η εκτροφή αλόγων στο νησί μας
και ο Σύλλογος Ιππέων Βρίσας

Tou Vasilei Φαριανού

Στα παλιότερα χρόνια ζούσε στο νησί μας μια ράτσα κοντόσωμων αλόγων που ήταν γνωστά με το όνομα Μιντιλήδες, που σήμαινε μυτιληνιά (άλογα) από το τούρκικο Midilli: Μυτιλήνη. Οι ξένοι περιηγητές, που επισκέφθηκαν το νησί μας στα χρόνια της Τουρκοκρατίας, εντυπωσιάστηκαν από τη δύναμη και τη γρηγοράδα αυτών των αλόγων: «Βρίσκεις στο νησί μεγάλο αριθμό μικροσκοπικών αλόγων που είναι ωστόσο τόσο δυνατά και έχουν τόσο σίγουρο πόδι, που μεταφέρουν τους αναβάτες με ασφάλεια στα απόκρημνα μονοπάτια. Μεγάλος αριθμός απ' αυτά τα άλογα που εκτρέφονται στο νησί, μεταφέρονται στην Πόλη», γράφει ένας περιηγητής στις αρχές του 17ου αιώνα.* «Τα κοντόσωμα άλογα της Λέσβου, σαν πόνυ, έτρεχαν γρηγορότερα από τα ελάφια», γράφει ένας άλ-

λος με θαυμασμό. ** Η ράτσα αυτή των αλόγων δε γνωρίζω αν σώζεται πια κι αν τα άλογα που εκτρέφονται σήμερα στο νησί έχουν κάποια σχέση με εκείνα που περιγράφουν οι ξένοι περιηγητές: εκείνο όμως που είναι βέβαιο είναι ότι το νησί μας παραμένει ιδανικός τόπος για την εκτροφή αλόγων και πως η σύγχρονη ντόπια ράτσα δεν υστερεί από εκείνη των παλιότερων χρόνων.

Κι απόδειξη γι' αυτό αποτελεί η εκτροφή αλόγων στο χωριό μας που έχει θαυμαστά αποτελέσματα χάρη στην πρωτοβουλία του Συλλόγου Ιππέων Βρίσας. Μερικοί άνθρωποι με μεράκι και πίστη στις παραδόσεις του χωριού μας κατάφεραν να συντηρήσουν τη ράτσα των αλόγων του νησιού μας και να ζωντανέψουν τους «ιππικούς αγώνες» δίνοντας νέα πνοή και δύναμη στο προγονικό έθιμο που αποτελούσε το γραφικότερο στοιχείο στο πανηγύρι τ' Αγιού-Γιωργιού, που κινδύνευε να σβήσει εντελώς, όπως και τόσα άλλα, μέσα στον κουρνιαχτό του μηχανοκίνητου σύγ-

Επιδείξεις αλόγων από τον Σύλλογο Ιππέων Βρίσας

χρονου πολιτισμού μας. Με πρωτοβουλία του ίδιου Συλλόγου καθιερώθηκε και το «κισκέτς», που μαγειρεύεται στον Αη-Γιώργη την ημέρα του πανηγυριού και μοιράζεται στους προκυνητές. Για την ετοιμασία του κισκέτς κτίστηκαν και μαγειρεία στο χώρο του εξωκλησιού με προσωπική εργασία των μελών του Συλλόγου των Ιππέων.

Το πρώι της γιορτής τ' Αγιου-Γιωργιού καβαλάρηδες με τη λαμπρή επίσημη στολή των μελών του Συλλόγου (μαύρη φορεσιά με μαντήλι στο λαιμό και μπότες) καβάλα στα σελωμένα και καταστόλιστα

*Στο πανηγύρι τ' Αγίου Γιωργιού.
Οι ιππείς με τη χαρακτηριστική στολή τους*

με χαϊμαλιά και πολύχρωμες ψήφες άλογά τους μεταβαίνουν στο γραφικό ξωκλήσι. Μετά τη λειτουργία ευλογά ο παπάς τα άλογα, μοιράζεται το κισκέτς και ακολουθεί το παραδοσιακό φαγοπότι κάτω από τα πεύκα του Αγίου. Το απόγευμα επιστρέφοντας από τον ΑηΓιώργη μπαίνουν όλοι μαζί οι ιππείς στο χωριό με τη συνοδεία της μπάντας, προκαλώντας το θαυμασμό του συγκεντρωμένου κόσμου με τις επιδείξεις των ιππευτικών ικανοτήτων τους, καθώς περνούν με καλπασμό μέσα από τους δρόμους του χωριού ή χορεύουν όρθιοι πάνω στα άλογά τους.

* Ύστερα ακολουθεί ολονύχτια διασκέδαση στον Γλάτανο.

Τις πρώτες χρονιές της αναβίωσης του εθίμου έπαιρναν μέρος στο πανηγύρι 30 με 40 ιππείς με τ' άλογά τους τελευταία όμως, πληροφορούμαι πως σιγά-σιγά ο αριθμός των αλόγων άρχισε να λιγοστεύει, διότι τα έξοδα για τη συντήρηση ενός αλόγου είναι δυσβάσταχτα. Εξάλλου ο Σύλλογος έχει και άλλα έξοδα, «λειτουργικά», στα οποία προσπαθεί να ανταπεξέλθει με διάφορους τρόπους, όπως εισφορές, λαχειοφόρες αγορές, συνδρομές, εράνους κ.λπ., αλλά τα έσοδα αυτά είναι ελάχιστα. Θα ήθελα λοιπόν, κι ας με συγχωρέσει ο Σύλλογος Ιππέων που... μπαίνω στα δικά του «χωράφια», να εκθέσω εδώ κάποιες σκέψεις μου που ίσως θα βοηθούσαν στην ενίσχυση της αξιέπαινης προσπάθειας που κάνουν. Θα μπορούσαν ίσως οι ιππείς σε συνεργασία με τις τουριστικές επιχειρήσεις των Βατερών να προχωρήσουν στην τουριστική αξιοποίηση των αλόγων που διαθέτει ο Σύλλογος. Πιο συγκεκριμένα, στη διάρκεια της τουρι-

στικής περιόδου να φιλοξενούνται τα άλογα σ' ένα κατάλληλα διαμορφωμένο χώρο στην περιοχή των Βατερών και να διατίθενται στους ξένους για ιππασία ή για εξοχικές διαδρομές με το άλογο. Με πρωτοβουλία των ξενοδόχων θα μπορούσαν να οργανώνονται τέτοιες εκδρομές με άλογα σε εξοχικές τοποθεσίες ή ακόμα να πραγματοποιούνται και ιππικοί αγώνες με κάποιο έπαθλο.

Μια τέτοια αξιοποίηση εκτός του ότι θα είχε ένα σημαντικό οικονομικό όφελος για τους ίδιους τους ιδιοκτήτες των αλόγων, θα συνέβαλε στην προβολή και στη μεγαλύτερη τουριστική ανάπτυξη της περιοχής.

* Ήδη το νησί μας έχει ενταχθεί στο πρόγραμμα Περιπατητικού Τουρισμού και έχουν επιλεγεί τρία μονοπάτια (Λεπέτυμνος, Δυτικό Τμήμα, Όλυμπος) για πεζοπορικές διαδρομές. Τέτοια μονοπάτια θα μπορούσαν να επιλεγούν στην περιοχή του χωριού μας για πεζοδρόμους και ιππείς, π.χ. Βατερά-ΑηΓιώργη, Αγιο-Φωκά-Μαρμάρι, Βατερά-Σχωρεμένα-Σκάφες, Βατερά-Δαξάρι-Νιγκίδα.

* Stochove (1630-1633) Φλαμανδός περιηγητής. Voyages d' Italie et du Levant foutes aux années 1630, 1631, 1632, 1633. Bruxelles 1643.

** Αββάς Michel Fourmont (1690-1746) Γάλλος περιηγητής. Correspondance (1729).

Τουριστική ανάπτυξη μέσω Internet

Η OTENet δημιούργησε την υπηρεσία

All The Hotels In Greece, η οποία προβάλλει σε παγκόσμια κλίμακα μέσω του Internet τις τουριστικές επιχειρήσεις της Ελλάδας. Όσοι ενδιαφέρονται να προβληθούν πρέπει να ζητήσουν να εγγραφούν στον κατάλογο των ελληνικών ξενοδοχείων που συντάσσει η OTENet, δίνοντας αναλυτικά στοιχεία και φωτογραφικό υλικό για την επιχείρησή τους. Το κόστος προβολής είναι πολύ χαμηλό. Για περισσότερες πληροφορίες στα τηλέφωνα 01-6016999 και 01-6012899. FAX: 6017299.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

με τον βουλευτή Λέσβου - Λήμνου ΦΡΑΓΚΛΙΝΟ ΠΑΠΑΔΕΛΛΗ

Στην προσπάθειά μας να ενημερωθούμε αναφορικά με τον τρόπο που αντιμετωπίζουν οι αρμόδιοι τα προβλήματα της περιοχής μας και τις προοπτικές που διανοίγονται για τη λύση τους, εγκαινιάζουμε απ' αυτό το τεύχος του περιοδικού μας μια σειρά συνεντεύξεων με εκπροσώπους της πολιτικής και πνευματικής μας ηγεσίας.

Κάνουμε την αρχή σ' αυτό το τεύχος με το βουλευτή κ. Φραγκλίνο Παπαδέλλη, ο οποίος με μεγάλη προθυμία, μας παραχώρησε τη συνέντευξη που ακολουθεί.

ΕΡ.: Η συνένωση δήμων και κοινοτήτων, καλώς ή κακώς, είναι πλέον νόμος του κράτους. Εσείς εξαρχής υπέρμαχος του σχεδίου «Καποδιστριας». Σήμερα που μπαίνουμε στην κρίσιμη φάση της εφαρμογής του νέου θεσμού, από ποιους όρους κρίνετε ότι θα εξαρτηθεί η επιτυχία της ανακυttάρωσης της τοπικής αυτοδιοίκησης;

ΑΠ.: Η συνένωση των Δήμων και Κοινοτήτων καλώς είναι νόμος του κράτους. Αποτελεί, κατά τη γνώμη μου, ένα σημαντικό βήμα υπό τις παρούσες πολιτικές, πολιτιστικές, κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες, ένα βήμα πρόδου και εξέλιξης. Ίσως αποτελούσε και αποτελεί μονόδρομο για το ποιοτικό άλμα που έχει ανάγκη η χώρα μας σε ό, τι αφορά τη διοικητική της διάρθρωση.

Υπήρξα υπέρμαχος του σχεδίου «Καπο-

δίστριας», γιατί πιστεύω ότι αυτή η παρέμβαση στον πρώτο βαθμό τοπικής αυτοδιοίκησης, τον πυρήνα της αυτοδιοίκησης, αποτελεί αναγκαίο και κρίσιμο όρο για την ανασύνθεση και ανασύνταξη της Ελληνικής

Επικράτειας και ιδιαιτέρως της Ελληνικής Επαρχίας. Ο θεσμός αυτός σε πλήρη συνεργασία με τη μεταβολή που πρέπει να γίνει, τόσο σε επίπεδο ανασύνθεσης των νομών, όσο και των περιφερειών, θα δημιουργήσει το, επί πολλά έτη, αναζητούμενο διοικητικό πρότυπο που θα σπρώξει τη χώρα μας προς το δρόμο της προκοπής και της ανάπτυξης.

Ο πρώτος όρος που από την επιτυχή ή όχι εφαρμογή του, θα εξαρτηθεί η επιτυχία της ανακυttάρωσης της τοπικής αυτοδιοίκησης, είναι κατ' εμέ τα πρόσωπα που θα επιλεγούν. Γιατί δεν μπορώ να αποδεσμεύσω την επιτυχία των θεσμών από

Μονοπάτι: Αι-Γιώργης, Βατερά
(φωτο: Κατερίνα Σκιά)

την ικανότητα των προσώπων. Όσοι κατά το παρελθόν, αλλά και σήμερα ακόμα, διέπραξαν και διαπράττουν το βασικό λάθος να αγνοούν τα πρόσωπα, τις ιδιαιτερότητες αλλά και τις ικανότητές τους και να επικεντρώνονται αποκλειστικά και μόνο στα ορθά και καλά οργανωμένα ή όχι Συστήματα, διαπράττουν μείζονα σφάλματα.

Ο δεύτερος όρος τον οποίο θεωρούσα και θεωρώ άκρως αναγκαίο για την επιτυχία του νέου θεσμού είναι το μέγεθος, η έκταση την οποία καταλαμβάνουν οι νέου τύπου δήμοι. Είναι ο λόγος για τον οποίο ήμουν και παραμένω αντίθετος με τους «μικρούς» λεγόμενους δήμους, γιατί θαρώ πως όσοι τους υποστήριζαν δεν είχαν κατά νου μια πραγματική αναπτυξιακή προοπτική αλλά μόνο το συναίσθημα. Αντιλαμβάνομαι απολύτως και λόγω καταγωγής, τη μεγάλη σημασία που έχει για τον καθένα το χωριό του, η κοινότητά του, η περιοχή του. Δεν αντιλαμβάνομαι όμως τις αντιδράσεις των λεγόμενων υπευθύνων πολιτικών και άλλων παραγόντων, οι οποίοι έχουν χρέος και καθήκον να προηγούνται της εποχής τους και να ηγούνται των κοινωνιών τους.

Ο τρίτος όρος είναι η συγκρότηση προγραμματικού σχεδίου για την πορεία που πρέπει να ακολουθήσει ο Δήμος, τόσο στο άμεσο, όσο και στο πιο μακρινό μέλλον. Με άλλα λόγια, όποιος θα θελήσει να ηγηθεί του νέου Δήμου - και εδώ να μου επιτραπεί να μην κάνω διακρίσεις κομματικού χαρακτήρα - πάνω από όλα θα πρέπει να έχει και να προβάλει αναπτυξιακό σχέδιο προοπτικής. Με πολύ απλά λόγια, δηλαδή, να πει πού θέλει να οδηγήσει το νέο Δήμο. Πού θέλει να οδηγήσει την ευρύτερη περιοχή της οποίας φιλοδοξεί να ηγηθεί στα επόμενα χρόνια;

Τέλος, θα πρόσθετα (όχι βέβαια ότι με την άποψη αυτή ολοκληρώνεται η όλη μου αντίληψη) αλλά για λόγους οικονομίας χρόνου, ότι σημαντικός όρος είναι η βασική και ουσιαστική συνεργασία των νέου τύπου Δήμων μεταξύ τους και ευρύτερα όλων των Δήμων του νησιού. Η ανάπτυξη διαδημοτικού χαρακτήρα πρωτουβουλιών νομίζω ότι είναι άκρως επιβεβλημένη και αναγκαία.

Η Βρίσα μαζί με τις άλλες κοινότητες που συνενώνονται στο Δήμο Πολυχνίτου αντιμετώπισαν επί χρόνια την αδιαφορία και την εγκατάλειψη εκ μέρους του κράτους. Απόδειξη γι' αυτό είναι ότι σ' όλη τη μεταπολεμική περίοδο κανένα σημαντικό αναπτυξιακό έργο δεν έγινε στην περιοχή μας.

Σήμερα με τις αλλαγές που πραγματοποιούνται στο επίπεδο της τοπικής και νομαρχιακής αυτοδιοίκησης πιστεύετε ότι μπορούμε να προσδοκάμε καλύτερες μέρες;

Συμφωνώ με τη διαπίστωση της κρατικής αδιαφορίας και της εγκατάλειψης επί σειρά ετών της Βρίσας, του Δήμου Πολυχνίτου, εγώ θα πρόσθετα και την εγκατάλειψη της ελληνικής υπαίθρου συνολικότερα. Δυστυχώς, αυτή είναι η πραγματικότητα. Άλλωστε αποτελεί το στοιχείο αυτό και το βασικό δικό μου επιχείρημα υπέρ του σχεδίου «Καποδίστριας». Πιστεύω ότι, όπως τόνισα και προηγούμενα, αποτελεί μονόδρομο για την αλλαγή πλεύσης, για την ανασύνταξη, τον αναπροσανατολισμό της ελληνικής επαρχίας.

Βεβαίως και πιστεύω ότι οι προηγούμενες μεταβολές εμπεριέχουν το στοιχείο της αισιοδοξίας για το μέλλον. Αλίμονο, δε, αν θεωρούσα ότι δεν προδιαγράφονται καλύτερες μέρες, γιατί τότε θα ήταν σαν να προσυπέγραφα και εγώ το οριστικό τέλος, άνευ επιστροφής και τότε θα ήμουν αδικαιολόγητος. Νομίζω ότι διανοίγονται ικανές προοπτικές και εφόσον οι όροι που έθεσα προηγούμενα, πολύ συνοπτικά, ικανοποιηθούν, σε μεγάλο βαθμό τότε και για την ευρύτερη περιοχή του νέου Δήμου Πολυχνίτου και άρα για την περιοχή Βρύσας, οι προοπτικές θα είναι ασφαλώς ίδιαίτερα θετικές.

Εάν τολμούσα να προτείνω κάποια βασικά και επείγοντα στοιχεία που πρέπει να αντιμετωπισθούν στην ευρύτερη περιοχή, θα έλεγα ότι αυτά είναι:

- α) η αναγκαιότητα για τη ριζική, ουσιαστική, σύγχρονη και αποτελεσματική τουριστική ανάπτυξη της περιοχής των Βατερών,
- β) η αξιοποίηση και προβολή, σε παγκόσμιο επίπεδο των παλαιοντολογικών ευρημάτων της περιοχής της Βρίσας, τα οποία στην ουσία δημιουργούν νέα δεδομένα για το νησί μας αλλά και για την επιστήμη της παλαιοντολογίας γενικότερα,
- γ) η πλήρης αξιοποίηση του γεωθερμικού θησαυρού που διαθέτει η περιοχή του Πολυχνίτου,
- δ) όπως και για όλο το νησί Βεβαίως, η αξιοποίηση της αγροτικής και κτηνοτροφικής παραγωγής στα οποία η περιοχή είναι ίδιαίτερα πλούσια.

Ανέφερα μερικά ενδεικτικά και πολύ συνοπτικά παραδείγματα και ασφαλώς δεν φιλοδοξώ να κάνω πλήρη ανάλυση ενός αναπτυξιακού σχεδίου.

Η σύνδεση των Βατερών με το Πλωμάρι μέσω παραλιακής οδού αποτελεί, όπως γνωρίζετε, παλιά

εξαγγελία που παραμένει, μετά την πάροδο δεκαετίων, ως τα σήμερα απραγματοποίητη.

Οι λόγοι που επικαλούνται κατά καιρούς οι υπεύθυνοι είναι από αστείοι (φταίει κάποιος βράχος) έως απαράδεκτοι για μια δημοκρατική πολιτεία (αντιδρούν οι Πλωμαρίτες).

Γνωρίζοντας ότι εσείς τολμάτε να λέτε καθαρά και ξάστερα τη γνώμη σας, ακόμα κι όταν «καίει», θέλουμε να ακούσουμε από σας ολόκληρη την αλήθεια γι' αυτό το θέμα.

Πάντα πίστευα και το έλεγα σε όλους τους τόνους, ότι ένα από τα σημαντικά στοιχεία που προσδιορίζουν το μέλλον του νησιού μας, είναι και η δημιουργία ενός περιφερειακού δρόμου ο οποίος θα περιέρχεται το νησί μας παραλιακά. Υπό την έννοια αυτή ήμουν και είμαι αντίθετος με την πορεία του δρόμου στο τμήμα εκείνο της Αχλαδερής που το οδηγεί στο εσωτερικό του δάσους, ενώ πίστευα ότι ο δρόμος πρέπει να οδηγείται παραλιακά προς την περιοχή των Βασιλικών, του Λισβορίου, του Πολυχνίτου και να ενώνεται με τα Βατερά. Επομένως η άποψή μου για τη σύνδεση των Βατερών με το Πλωμάρι με την παραλιακή οδό, είναι απόλυτα θετική. Πίστεύω δε ότι οποιαδήποτε εμπόδια και αν τίθενται ή έχουν τεθεί πρέπει να βρεθεί τρόπος να υπερκεραστούν.

Φοβούμαι ότι η επί, ίσως πάνω από ένα αιώνα, καθυστέρηση της δημιουργίας του δρόμου αυτού, αφενός μεν εντάσσεται στη κατηγορία της γενικότερης κρατικής αλλά και τοπικής αδιαφορίας, αφετέρου δε, και αυτό λυπούμαι να το πω, φαίνεται ότι οργανωμένα συμφέροντα, ανοήτως λειτουργούντα, δεν άφησαν το έργο να προχωρήσει. Φαίνεται δε πως ακόμα και σήμερα πάλι τα ίδιας μορφής συμφέροντα δεν επιτρέπουν ή παρεμβάλλουν εμπόδια στη δημιουργία του δρόμου αυτού. Προσωπικά, και έκανα όσα μπορούσα, αλλά και θα επιχειρήσω και όσα περισσότερα ακόμα μπορώ, υλοποιώντας την εντολή του κόσμου της Λέσβου και ειδικότερα της περιοχής, ώστε ο δρόμος αυτός να γίνει, εν τέλει, κάποια στιγμή πράξη. Γιατί πραγματικά αποτελεί ένα άνοιγμα προς το μέλλον του τμήματος αυτού του νησιού μας.

Σας είναι ασφαλώς γνωστά τα σημαντικά ευρήματα των απολιθωμένων ζώων και φυτών στην περιοχή μας καθώς και η θέληση των Βρισαγωτών να αξιοποιήσουν αυτό το «θησαυρό».

Πάνω σ' αυτό το τόσο σημαντικό για την περιοχή μας θέμα θα θέλαμε τις δικές σας θέσεις.

Όπως υπαινίχθηκα και σε προηγούμενη ερώτησή σας, θεωρώ από τις πληροφορίες που έχω, ότι στην ευρύτερη περιοχή της Βρίσας είναι θαμμένος ένας παλαιοντολογικός θησαυρός. Αυτός ο θησαυρός είναι ανάγκη να δει το φως της ημέρας σήμερα και να αξιοποιηθεί κατάλληλα. Πιστεύω δε πως, όπως πολύ χαρακτηριστικά μου ειπώθηκε, όταν τα ευρήματα της περιοχής έρθουν στην επιφάνεια και προβληθούν, τότε η περιοχή αυτή θα αναδειχθεί σε δεύτερη Βεργίνα για την Ελλάδα.

Ακόμη πολλοί πιστεύουν ότι με την έρευνα και μελέτη των παλαιοντολογικών ευρημάτων της περιοχής, ουσιαστικά θα μεταβληθεί η παγκόσμια ιστορία της παλαιοντολογίας. Συνεπώς, πρέπει να γίνεται αντιληπτό από όλους πόσο πραγματικά τεράστια σημασία έχει η επιστημονική μελέτη στον τομέα αυτό στην περιοχή. Γι' αυτό και εξαρχής υποστήριξα και υποστηρίζω την ανάγκη να διαμορφωθεί ένας μουσειακός χώρος στην περιοχή της Βρίσας, που θα στεγάσει τα όποια ευρήματα έχουν έρθει ή κυρίως προβλέπεται να έρχονται στην επιφάνεια, ώστε να αποτελέσουν αυτά στοιχείο παγκόσμιας προβολής της πειροχής, στοιχείο εκπαίδευσης για το νησί μας αλλά και ευρύτερα για τη χώρα μας.

Δεν πίστευα, ούτε πιστεύω ότι θα λειτουργήσει το Μουσείο Φυσικής Ιστορίας της Βρίσας ανταγωνιστικά με οποιοδήποτε άλλο. Όσοι το υποστηρίζουν αυτό λυπούμαι να πω, αλλά είναι σε λάθος κατεύθυνση. Το απολιθωμένο δάσος της περιοχής του Σιγρίου, είναι ένα σημαντικό παγκόσμιο μνημείο που το διαθέτει η Λέσβος μας και αντίστοιχα πρέπει να προβληθεί. Η ανάδειξη των ευρημάτων της πειροχής της Βρίσας θα αποτελέσει και ένα δεύτερο πόλο, όχι ανταγωνιστικό της προηγούμενης περιοχής αλλά επιβεβαιωτικό της πραγματικά ενδιαφέρουσας παλαιοντολογικής ιστορίας που έχει το νησί μας. Και αυτό θα είναι προς όφελος του τόπου.

Προσκαλώ κάθε Λέσβιο, και όχι μόνο, να αναλάβουμε πρωτοβουλία ώστε ο στόχος να γίνει πραγματικότητα. Νομίζω ότι το Πανεπιστήμιο Αθηνών είναι πολύ καλό, ιδανικό θα έλεγα, ιδρυμα με φερεγγυότητα και εμπιστοσύνη ώστε να αξιοποιήσει τα ευρήματα αυτά. Άρα λοιπόν, υπό την αιγίδα του Πανεπιστημίου μπορεί να στεγαστούν και να προβληθούν τα ευρήματα που υπάρχουν και που θα υπάρξουν στο άμεσο μέλλον.

ΑΓΡΟΤΙΚΑ - ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΑ

Προβληματισμοί - Χρήσιμες Πληροφορίες

Η ανεργία των νέων και τα κίνητρα για τους νέους αγρότες

Tou Βασίλη Ψαριανού

Η ανεργία ασφαλώς είναι το μεγαλύτερο κοινωνικό πρόβλημα στις μέρες μας, που βασανίζει κυρίως τους νέους, τόσο στη χώρα μας όσο και στις άλλες χώρες. Και χωρίς να θέλω να γίνω προφήτης κακών, το πρόβλημα αυτό θα διογκώνεται και θα οξύνεται συνεχώς, διότι εκτός από τις άλλες αιτίες, την ανεργία την «παράγει» η πρόοδος της τεχνολογίας που καταργεί συνεχώς χέρια και εγκεφάλους και τους υποκαθιστά από τις μηχανές.

Και φυσικά αυτή η πορεία δεν μπορεί ν' ανακοπεί, εκτός πια κι αν ο κόσμος μας και η κοινωνία έρθουν τα επάνω κάτω.

Κάποιοι βέβαια υποστηρίζουν ότι η τεχνολογία μπορεί να καταργεί θέσεις εργασίας, αλλά συγχρόνως δημιουργεί και νέες θέσεις. Αυτό είναι αλήθεια, μόνο που το τελικό αποτέλεσμα, αφαίρεσε-πρόσθεσε, μέχρι σήμερα τουλάχιστον, είναι αρνητικό.

Το πρόβλημα λοιπόν της ανεργίας, πολλές φορές, γίνεται περισσότερο δυσεπίλυτο, όταν αντιμετωπίζεται με αναχρονιστικές αντιλήψεις και νοοτροπίες που απηχούν προλήψεις και προκαταλήψεις του παρελθόντος, όπως π.χ. «εγώ έχω πτυχίο και δεν μπορώ να εργαστώ ως απλός υπάλληλος», ή «εγώ σπουδασα γεωπόνος ή κτηνίατρος και δεν μπορώ να ασχοληθώ με αγροτικές εργασίες» ή «εγώ δεν φεύγω από την Αθήνα για να εργαστώ στην επαρχία».

Ίσως αυτή η νοοτροπία αποτελεί ένα ακόμα λόγο για να διογκώνεται η ανεργία των νέων και ειδικότερα των σπουδαγμένων. Τι πρέπει λοιπόν να κάνουμε; Να σταματήσουμε να σπουδάζουμε; Μακριά από μένα τέτοια βλασφημία! Αντίθετα, πρέπει όλοι να σπουδάζουμε, αλλά είναι καιρός να πάψουμε να επιμένουμε δογματικά στη στενή σύνδεση σπουδών και εργασίας. Όπως πρέπει να απαλλαγούμε από την αθηνοκεντρική τάση στην αναζήτηση εργασίας.

Και το σημαντικότερο: η γη μας, η ελληνική φύση, είναι η σημαντικότερη πλουτοπαραγωγική μας πηγή, που χρειάζεται νέα και δυνατά χέρια και συγχρόνως τη σύγχρονη τεχνογνωσία για ν' αποδώσει και ν' αμείψει πλουσιοπάροχα τους δουλευτές της.

Είναι καιρός ν' αποκτήσουμε σπουδαγμένους αγρότες, που θα είναι σε θέση να εφαρμόζουν επιστημονικές μεθόδους στην αγροτική οικονομία και να αξιο-

ποιούν τα μέσα που τους προσφέρει η σημερινή τεχνολογία.

Ποια κίνητρα έχουν νομοθετηθεί για τους νέους αγρότες:

Όποιος νέος αποφασίσει να εγκατασταθεί στο χωριό και να εργαστεί στο γεωργοκτηνοτροφικό τομέα μπορεί ν' απευθυνθεί στη Διεύθυνση Γεωργίας της περιοχής εγκατάστασής του και να ζητήσει να υπαχθεί στις διατάξεις του Νόμου 2520 του '97.

Σύμφωνα με τις διατάξεις αυτού του νόμου ο νέος αγρότης:

1) Πριμοδοτείται μέχρι του ποσού των τεσσάρων εκατομμυρίων για τα έξοδα της πρώτης εγκατάστασής του.

2) Για κάθε παραγωγική επένδυση που θα πραγματοποιήσει παίρνει από το Υπουργείο Γεωργίας επιχορήγηση αυξημένη κατά 25% σε σχέση μ' αυτήν που έχει καθοριστεί για τους άλλους αγρότες (το μέγιστο ύψος δαπάνης κατά δικαιούχο φτάνει τα 44 εκατομμύρια δραχμές).

3) Εάν κληρονομήσει ή αγοράσει γεωργική ή κτηνοτροφική μονάδα (γεωργική έκταση και εγκαταστάσεις) απαλλάσσεται από φόρους μεταβίβασης κατά το 75% της αξίας τους (μέχρι του ποσού των 150 εκατομμυρίων και για έκταση μέχρι 100 στρεμμάτων).

4) Εάν ο νέος αγρότης θέλει να αγοράσει αγροτική γη (φυτείες, χωράφια, βοσκότοπους κ.λπ.) του χορηγείται δάνειο από την Αγροτική Τράπεζα που μπορεί να ξεφλήσει σε 30 χρόνια (με περίοδο χάριτος 5 χρόνια).

5) Εάν θέλει ν' αποκτήσει νέα κατοικία για τη στέγαση του, η Αγροτική Τράπεζα του χορηγεί μακροπρόθεσμο δάνειο διάρκειας 20 ετών. Το δάνειο καλύπτει το 75% της συνολικής δαπάνης και έχει επιτόκιο κατά 2 ποσοστιαίες μονάδες χαμηλότερο απ' αυτό που ισχύει για τους άλλους αγρότες.

6) Για την αντιμετώπιση παραγωγικών δαπανών πρώτης εγκατάστασης (κατασκευή θερμοκηπίων, κτηνοτροφικών εγκαταστάσεων, αγορά μηχανημάτων ή ζώων αναπαραγωγής) η Αγροτική Τράπεζα χορηγεί μεσοπρόθεσμα δάνεια με επιδοτούμενο επιτόκιο διάρκειας μέχρι 15 ετών.

N. 2520/97 - Άρθρο 6
Πρόσθετα κίνητρα για τους νέους αγρότες

1. Καταρτίζεται από το Υπουργείο Γεωργίας σε εθνικό επίπεδο και υποβάλλεται για έγκριση στην Ευρωπαϊκή Ένωση πρόγραμμα συμπληρωματικών μέτρων και κινήτρων για τους νέους αγρότες και ιδίως αυτούς που κατέχουν επαγγελματική άδεια ως «Πράσινο Πιστοποιητικό», στα οποία περιλαμβάνονται και οι οριζόμενες στις παραγράφους 3 έως 7 του παρόντος δανειακές διευκολύνσεις.

2. Η εθνική συμμετοχή για τις δαπάνες που προκαλούνται από την εφαρμογή του ανωτέρω προγράμματος καλύπτονται για μεν τα μέτρα δανειακών διευκολύνσεων από τις πιστώσεις του ν.128/1975 (ΦΕΚ 178 Α'), για δε τα μέτρα προσανατολισμού από πιστώσεις που εγγράφονται κάθε έτος στον προϋπολογισμό δημοσίων επενδύσεων του Υπουργείου Γεωργίας.

3. Τα επιτόκια των βραχυπρόθεσμων δανείων που χορηγούνται για λειτουργικά έξοδα προς τους νέους αγρότες ορεινών και μειονεκτικών περιοχών επιδοτούνται κατά εβδομήντα τοις εκατό (70%). Κατά πενήντα τοις εκατό (50%) επιδοτούνται τα επιτόκια των δανείων που χορηγούνται στους νέους αγρότες των λοιπών περιοχών.

Με τα ποσοστά της επιδότησης των προηγούμενων εδαφίων επιδοτούνται και τα επιτόκια των μεσομακροπρόθεσμων δανείων που χορηγούνται στους νέους αγρότες για την προμήθεια του απαραίτητου πάγιου εξοπλισμού των αγροτικών τους εκμεταλλεύσεων. Σε περίπτωση που ο νέος αγρότης είναι καθολικός διάδοχος της αγροτικής εκμετάλλευσης, τα ποσοστά της επιδότησης των επιτοκίων των προηγούμενων εδαφίων αυξάνονται κατά δέκα τοις εκατό (10%).

Τα επιτόκια των μακροπρόθεσμων δανείων που χορηγούνται, για την αγορά γης προς τους νέους αγρότες ορεινών και μειονεκτικών περιοχών, επιδοτούνται κατά ογδόντα τοις εκατό (80%). Κατά εξήντα τοις εκατό (60%) επιδοτούνται τα επιτόκια των δανείων που χορηγούνται στους νέους αγρότες των λοιπών περιοχών. Το παραπάνω ποσοστό νοείται σε σχέση με τα επιτόκια τα εκάστοτε

εφαρμοζόμενα από το Ταμείο Παρακαταθηκών και Δανείων που χορηγεί δάνεια για τους ίδιους σκοπούς στους δημοσίους υπαλλήλους.

4. Επιδοτείται κατά πενήντα τοις εκατό (50%) το επιτόκιο δανείων των νέων αγροτών, που κατοικούν σε προβληματικές περιοχές και τουλάχιστον το είκοσι πέντε τοις εκατό (25%) του εισοδήματός τους προέρχεται από αγροτικές δραστηριότητες, για κεφάλαια κινήσεως και για τοπικές δραστηριότητες σε άλλους τομείς της οικονομίας που αποφέρουν συμπληρωματικό εισόδημα. Ως τέτοιες δραστηριότητες νοούνται η παραγωγή-μεταποίηση προϊόντων, καθώς και η εμπορία τους, η οικοτεχνία, οι επιχειρήσεις διαχείρισης περιβάλλοντος και ο αγροτουρισμός.

5. Επιδοτούνται κατά δεκαπέντε τοις εκατό (15% τα επιτόκια των βραχυπρόθεσμων δανείων που χορηγούνται στις αμιγείς οργανώσεις νέων αγροτών.

6. Η αξία χρεωμένων και υποθηκευμένων στην ΑΤΕ ακινήτων και των επαγγελματικών αλιευτικών σκαφών μετά του ηλεκτρικού και μηχανικού εξοπλισμού τους που μεταβιβάζονται σε νέους αγρότες και που προσδιορίζονται με αντικειμενικά κριτήρια αποτελεί νέο δάνειο προς το νέο αγρότη, με το οποίο εξοφλείται ισόποση οφειλή του πωλητή, το οποίο εξοφλείται σε χρονικό διάστημα τριάντα (30) ετών, με περίοδο χάριτος πέντε (5) ετών. Το επιτόκιο του νέου αυτού δανείου επιδοτείται κατά δεκαπέντε τοις εκατό (15%).

7. Τα πρόσθετα κίνητρα που προβλέπονται από τις διατάξεις του παρόντος άρθρου εφαρμόζονται μόνο για τους νέους αγρότες ορεινών και μειονεκτικών περιοχών, όπως αυτές προσδιορίζονται από την Οδηγία 75/268/EOK. Τα μέτρα αυτά εφαρμόζονται για τους νέους αγρότες των υπόλοιπων περιοχών, μετά από έκδοση κοινής απόφασης των Υπουργών Οικονομικών και Γεωργίας, με βάση τις προωθούμενες καλλιέργειες που καθορίζονται στην απόφαση αυτή.

ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Μικροί και μεγάλοι ελαιοπαραγωγοί

Επειδή πολλοί συγχωριανοί μας συχνά αναρωτιούνται ποια είναι τα κριτήρια με βάση τα οποία κατατάσσονται οι ελαιοπαραγωγοί σε μεγάλους και μικρούς και πώς καθορίζονται οι αντίστοιχες ενισχύσεις, παραθέτουμε τα σχετικά άρθρα της εγκυκλίου του Υπουργείου Γεωργίας.

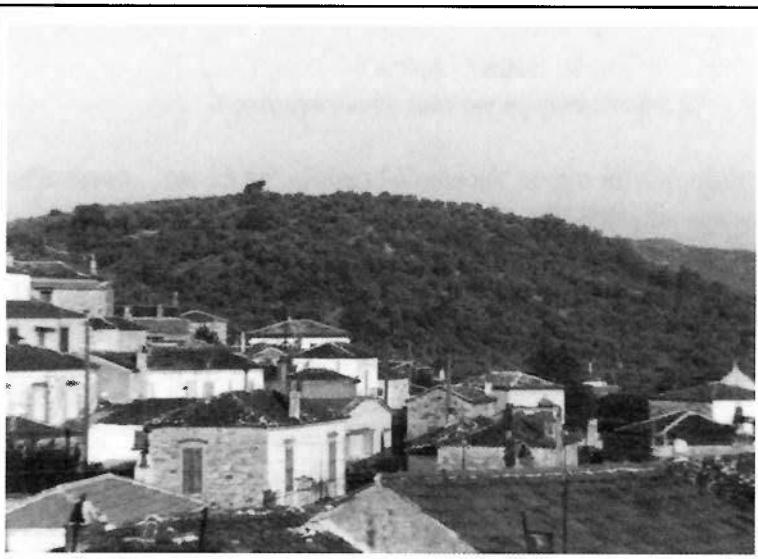
Εγκύκλιος Υπουργείου Γεωργίας Αρ. Πρ. 283763/27-1-1997 άρθρο 3.

Χαρακτηρισμός των ελαιοπαραγωγών σε μικρούς ή μεγάλους.

Μετά την υποβολή των αιτήσεων από τους ελαιοκαλλιεργητές, οι αρμόδιοι φορείς προβαίνουν στον χαρακτηρισμό τους σε μικρούς ή μεγάλους ως εξής:

α) Για τους ελαιοκαλλιεργητές για τους οποίους υπάρχουν στοιχεία εγκριθείσας ποσότητας ελαιολάδου των δύο προηγουμένων περιόδων και οι οποίοι δεν τροποποίησαν την δήλωση καλλιέργειας, ο καθορισμός γίνεται με βάση την μέση παραγωγή ελαιολάδου (και πυρηνελαίου) για την οποία ενισχύθηκαν τις δύο προηγούμενες περιόδους. Εάν η μέση επιδοτηθείσα παραγωγή ελαιολάδου είναι τουλάχιστον 500 κιλά, ο συγκεκριμένος ελαιοκαλλιεργητής χαρακτηρίζεται μεγάλος. Εάν είναι μικρότερη των 500 κιλών χαρακτηρίζεται μικρός.

β) Για τους ελαιοκαλλιεργητές εκείνους για τους οποίους υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία εγκριθείσας ποσότητας ελαιολάδου για μια μόνο από τις δύο προηγούμενες περιόδους (για λόγους παρενιαυτοφορίας, ή εξαιρετικά χαμηλής παραγωγής), ο χαρακτηρισμός σε μικρό ή μεγάλο μπορεί να γίνει είτε ανάλογα με το ύψος της επιδοτηθείσας ποσότητας της περιόδου αυτής, είτε πολλαπλασιάζοντας τον αριθμό των παραγωγικών ελαιοδένδρων με τον μέσο όρο των συντελεστών απόδοσης των ομοιογενών ελαιοκομικών ζωνών των δύο προηγουμένων ελαιοκομικών περιόδων, προσαυξημένου του γινομένου κατά 8% για το πυρηνέλαιο που δεν περιλαμβάνεται στους συντελεστές απόδοσης (με σκοπό τον χαρακτηρισμό τους ως μεγάλους για να επιδοτηθούν με την πραγματική τους παραγωγή). Εάν ο μέσος όρος της επιδοτηθείσας ποσότητας είναι τουλάχιστον 500 κιλά, ο παρα-

*Καναΐτης
(φωτο: Κατερίνα Σκιά)*

γαγός χαρακτηρίζεται μεγάλος, άλλως θεωρείται μικρός.

γ) Για τους ελαιοκαλλιεργητές εκείνους για τους οποίους δεν υπάρχουν στοιχεία εγκριθείσας παραγωγής των δύο προηγουμένων ελαιοκομικών περιόδων, ή τροποποιήθηκαν οι δηλώσεις καλλιέργειάς τους, με αποτέλεσμα να επέλθει μεταβολή του αριθμού των παραγωγικών ελαιοδένδρων τους, ο χαρακτηρισμός, για την περίοδο τροποποιήσης του παραγωγικού δυναμικού καθώς και για την περίοδο που ακολουθεί, γίνεται πολλαπλασιάζοντας τον αριθμό των παραγωγικών ελαιοδένδρων με τον μέσο όρο των συντελεστών απόδοσης των ομοιογενών ελαιοκομικών ζωνών των δύο προηγουμένων ελαιοκομικών περιόδων, προσαυξημένου του γινομένου κατά 8% για το πυρηνέλαιο που δεν περιλαμβάνεται στους συντελεστές απόδοσης.

10. Τρόπος υπολογισμού οικονομικής ενίσχυσης των δικαιούχων ελαιοκαλλιεργητών.

Η οικονομική ενίσχυση στους δικαιούχους ελαιοκαλλιεργητές χορηγείται ως εξής:

α) Στους μεγάλους ελαιοκαλλιεργητές χορηγείται με βάση την ποσότητα παρθένου ελαιολάδου και πυρηνελαίου που πράγματι παρήχθη σε εγκεκριμένο ελαιοτριβείο.

β) Στους μικρούς ελαιοκαλλιεργητές χορηγείται με βάση την ποσότητα παρθένου ελαιολάδου που προκύπτει πολλαπλασιάζοντας τον αριθμό των παραγωγικών ελαιοδένδρων με τον μέσο όρο των συντελεστών απόδοσης των ομοιογενών ελαιοκομικών ζωνών των τεσσάρων τελευταίων περιόδων εμπορίας, προσαυξημένου του γινομένου κατά 8% για το πυρηνέλαιο που δεν περιλαμβάνεται στους συντελεστές απόδοσης, με τις προϋποθέσεις και περιορισμούς της περίπτωσης γ) σημείο ii) της παραγράφου 7.

Πώς γίνεται ο έλεγχος των
δικαιολογητικών που υποβάλλουν οι
ελαιοκαλλιεργητές για να πάρουν τις
οικονομικές ενισχύσεις
από την Ε.Ε.

Εγκύλιος υπουργείου Γεωργίας 283763/27-1-1997

Άρθρο 5. γ) Έλεγχος των δικαιολογητικών των ελαιοκαλλιεργητών: για τον κοινωνικό έλεγχο των αιτούντων ενίσχυση ελαιοκαλλιεργητών η Οργάνωση Παραγωγών ελαιολάδου και πριν από τις παρακάτω περιγραφόμενες ενέργειές της για την αναγνώριση των δικαιούχων ελαιοπαραγωγών προβαίνει σε σύνταξη κατάστασης ελαιοπαραγωγών που υπέβαλαν αίτηση οικονομικής ενίσχυσης την υπόψη περίοδο. Η κατάσταση θα περιλαμβάνει: (α) στοιχεία ταυτότητας του ελαιοκαλλιεργητή, (β) τα στοιχεία της αίτησής του (ποσότητα παραχθέντων ελιών και ελαιολάδου), (γ) τα στοιχεία της δήλωσης καλλιέργειας του (αριθμός συνολικών ελαιοδένδρων, αριθμός παραγωγικών ελαιοδένδρων, τοποθεσία ελαιοκομικών εκμεταλλεύσεων).

Από ένα αντίγραφο της κατάστασης θα τοιχοκολλάται στη Νομαρχία, στο Δημοτικό ή Κοινοτικό κατάστημα και στην Ένωση. Για τους μεμονωμένους ελαιοπαραγωγούς η κατάσταση θα συντάσσεται από τη Δ/νση Γεωργίας, από ένα αντίγραφο της οποίας θα τοιχοκολλάται: στη Νομαρχία, στο Δημοτικό ή Κοινοτικό κατάστημα.

Σκοπός της σύνταξης και κοινοποίησης των εν λόγω καταστάσεων, είναι ο έλεγχος των στοιχείων παραγωγής από μέρους των ελαιοκαλλιεργητών (για

περιπτώσεις μη σωστής καταχώρησης της ποσότητας ελαιολάδου, λανθασμένου αριθμού παραγωγικών ελαιοδένδρων κ.λπ.), η έγκαιρη επισήμανση παραλείψεων και λαθών αυτών των στοιχείων από τους ελαιοπαραγωγούς και διόρθωσή τους από την αρμόδια υπηρεσία. Μετά παρέλευση 20 ημερών από την ημέρα της τοιχοκόλησης της κατάστασης η αρμόδια υπηρεσία προχωρεί στην κανονική διαδικασία ελέγχων των στοιχείων των αιτούντων ελαιοπαραγωγών όπως περιγράφονται κατωτέρω:

- Μετά τη συγκέντρωση των αιτήσεων των ελαιοκαλλιεργητών και τον έλεγχο ως προς την πληρότητα και την εγκυρότητα των δικαιολογητικών προβαίνουν στο χαρακτηρισμό τους σε μικρούς ή μεγάλους. Στη συνέχεια συντάσσουν τις καταστάσεις των μικρών και των μεγάλων ελαιοκαλλιεργητών.
- Προβαίνουν σε διοικητικό έλεγχο και καταγράφουν μηχανογραφικά τα στοιχεία των αιτήσεων παραγωγής ελαιών και ελαιολάδου των ελαιοκαλλιεργητών.
- Επίσης ελέγχουν εάν η έκθλιψη έγινε σε εγκεκριμένο ελαιοτριβείο καθώς και η ακρίβεια της δήλωσης καλλιέργειας λαμβανομένων υπόψη και των επιτοπίων ελέγχων του Ο.Ε.Ε.Ε., της Δ/νσης Γεωργίας και της ίδιας της οργάνωσης.
- Ελέγχουν επιτόπου τις δηλώσεις καλλιέργειας όλων των νέων ελαιοκαλλιεργητών και κυρίως εκείνων που εμφανίζουν ελαιόδενδρα για πρώτη φορά δηλούμενα (π.χ. νέες φυτεύσεις).
- Ελέγχουν τα στοιχεία που παρέχει κάθε μεγάλος ελαιοκαλλιεργητής σχετικά με τις ποσότητες ελιών και ελαιολάδου που παρήγαγε και συγκεκριμένα αν συμφωνούν με τα στοιχεία που αναφέρονται στα λογιστικά βιβλία υλικών του ελαιοτριβείου.
- Ελέγχουν αν οι ποσότητες ελιών και ελαιολάδου, που αναφέρονται στην αίτηση ενίσχυσης από κάθε ελαιοκαλλιεργητή, δικαιολογούνται με βάση τα παραγωγικά του ελαιόδενδρα και τις αποδόσεις των Ο.Ε.Ζ. της περιοχής του. Στην περίπτωση που διαπιστωθούν ασυμβίβαστες ποσότητες σύμφωνα και με τα κριτήρια που καθορίζει η Δ/νση Γεωργίας της περιοχής, η Ο.Π. διαβιβάζει τους σχετικούς φακέλους, μέσω της Ελαιουργικής, στη Δ/νση Γεωργίας για περαιτέρω έλεγχο.

ΟΙ ΧΩΡΙΑΝΟΙ ΓΡΑΦΟΥΝ

Ο πλάτανος του χωριού μας

Είναι μεγάλος και φουντωτός,
είναι και καταπράσινος
τον βρίσκουμε συχνά
στα δάση τα πυκνά.
Τον έχουμε και στο χωριό
κι είναι καμάρι ζηλευτό,
δίπλα του στέκουν μαγαζάκια
που φαίνονται σαν παιχνιδάκια.
Αν ανέβεις εκεί πάνω
πιάνεις ως κι αεροπλάνο.

Στρατής Στηλ

Όταν ερχόταν τα «παιχνίδια»

«Παιχνίδια» ή «δουλειά» έλεγαν παλιότερα τη μουσική και «παιχνιδιάτορες» ή «διουλιτζήδες» τους μουσικούς. Κι όταν μαθαινόταν πως ήρθαν, τους έπιανε όλους μιας φούρια και μια προκοπή να ξάσουν γρήγορα τα ζα, ν' αλλάξουν ρούχα και να κατεβούν στον Πλάτανο να δουν και ν' ακούσουν τα «διουλιά», ν' αγαλλιάσει η ψυχούλα τους ακούγοντάς τα να παίζουν εκείνους τους όμορφους σκοπούς με περίσσια γλύκα.

Το στέκι τους ήταν ο Πλάτανος κι η θέση τους εκεί που τελειώνει του Λαμπρινού ο καφενές ως του Κουνή τα σκαλοπάτια. Πίσω τους και πάνω στα σκαλοπάτια ο λαός. Τα σκαλοπάτια ήταν η πρώτη θέση και πιο πέρα η δεύτερη και τρίτη και κάτω

στο δρόμο μερικές γυναίκες που είχαν φέρει καρέκλες από το σπίτι. Οι άλλες όρθιες, και όταν κουράζονταν κάθιζαν λίγο στα πεζούλια. Αργά το βράδυ το ίδιο γινόταν και από την άλλη γωνία του καφενείου και από την απέναντι μεριά του δρόμου, στου Μώραλη τα σκαλοπάτια.

Η πιο ξακουστή κομπανία ήταν του Μπαλάκου, που ερχόταν από τα χωριά του Πλωμαριού. Κι όταν μαθαινόταν πως ήρθε, δεν έμεινε κουτσή γαλιά στο σπίτι της.

«Ήρταν Μπαλάκους τσι Λιναρδής μι τ' διουλάρα», ακουγόταν από στόμα σε στόμα.

Η διουλάρα ήταν η πασαβιόλα, που ήταν και το διακριτικό της κομπανίας. Άλλη καμιά κομπανία δεν είχε πασαβιόλα. Κλαρίνο έπαιζε ο χωριανός μας, ο Λιναρδής, που ήταν παντρεμένος στο Ακράσι και μονιάσαν με τον Μπαλάκο, που έπαιζε τη βιόλα, κι ο γιος του, ο ένας το βιολί κι ο άλλος το τρομπόνι. Σαντούρι, βιολί, κλαρίνο, τρομπόνι, τρομπέτα, πασαβιόλα, τουμπανάρα και τουμπανέλ'. Αυτοδίδακτοι της τέχνης τους, μαστόροι στη δουλειά τους, παίρναν φωτιά στα χέρια τους όλα τούτα τα όργανα. Μαζεύόταν κόσμος και ντουνιάς να τους ακούσει. Κι εκείνοι, οι παιχνιδιάτορες, σωστοί ηγέτες της βραδιάς, καθισμένοι στις θέσεις τους, καμάρωναν την ατμόσφαιρα που είχαν φτιάξει. Οι παρέες, φωνακλάδικες κι ανυπόμονες, ψάχναν για την καλύτερη θέση. Άλλα με τις πρώτες πενιές οι καρδιές αναστήνονταν και όσοι ήταν στο όρθιο κοίταζαν να καθίσουν. Στα τραπέζια έπαιρναν γυναίκες νέες, αρραβωνιαστικές, αδερφές,

Ε' Δημοτικού 1949

Όρθιες απ' αριστερά: Τριανταφύλλου Μυρσίνη, Τσολάκη Κωνσταντίνα, Γδούντου Δήμητρα, Κουλαρά Μυρσίνη, Κώσση Ελένη, Κοντρακάζα Θεοδώρα, Καραΐσκου Μαρία, Κρουσταλλιού Μαρία.

Β' σειρά γονατιστοί: Χαλβατζής Χαρίλαος, Στρούμπας Αλκιβιάδης, Τριανταφύλλου Ιωάννης, Κρικλάνης Ευστάθιος, Κωλέττης Παναγώτης, Δαγκλής Κων/νος, Κανέλλης Ιωάννης.

Γ' σειρά καθήμενοι: Νικολαΐδης Ιωάννης, Βάσσος Ευστράτιος, Στεργίου Απόστολος, Γκουγκούλιος Ευστράτιος, Τσουμάς Εμμανουήλ, Ψαριανός Βασίλειος, Βάσσος Μαρίνος

Δάσκαλοι: Ρεκλός Γ., Ταξείδης Γ., Ψαλτήρα Ελλη.

ξαδέρφες, που τις σήκωναν και τις χόρευαν. Ο χορός είχε τους κανόνες του. Έδινες την παραγγελιά κι όταν ερχόταν η σειρά σου σου έκαναν το νόημα. Όταν χόρευες γυναίκα, στο δίσκο που έφερνε ο καφετζής από τις παρέες που κερνούσαν, είχε λουκούμι για τη γυναίκα και ούζο για τον άντρα. Σήκωνε ο άντρας το ποτήρι να χαιρετίσει κι η κοπέλα το λουκούμι κι ύστερα το έρριχνε σ' ένα μαντήλι, που το κρατούσε ανοιχτό μια δικιά της απ' την παρέα. Χόρευαν σεμνά, τυπικά. Ωστου βρισκόταν καμιά τσαχπίνα που χόρευε ναζιάρικα και τότε τα λουκούμια πλήθαιναν κι άνοιγαν και δευτέρευρο μαντήλι. Βέβαια δεν έλειπαν ποτέ οι επιτήδειες, που κρατούσαν λογαριασμό πόσα λουκούμια πήρε η καθεμιά που χόρεψε και που από στόμα σε στόμα μαθαινόταν σ' όλο το χωριό.

Όταν ερχόταν η σειρά σου και χόρευες, όση ώρα τα όργανα παίζανε τους δικούς σου σκοπούς, ήσουν ο κυρίαρχος της βραδιάς και του Πλατάνου. Τώρα από κει και πέρα πολλά μπορούσαν να συμβούν, εκτός κι αν τελείωνες τη σειρά σου κι ευχαριστημένος πήγαινες και καθόδουν στη θέση σου. Άλλα αν σ' έπιανε ο ενθουσιασμός σου και σήκωνες ύστερα απ' τη γυναίκα τον καρντάση σου κι εν συνεχεία όλους τους παλιόφιλους διατάζοντας τον ένα σκοπό μετά τον άλλον, να φτάνεις στο σέρβικο, τα ντουνεράκια και πάλι με το μαντήλι απ' την αρχή και πετώντας χοντρό χρήμα να χορεύεις ώρα πολλή και να το κολλάς στο κούτελο του οργανοπαίχτη, να μη σε νοιάζει για τίποτα και να το φωνάζεις «Να καεί ο κόσμος όλος» τότε, αν είχες τύχη, τη γλίτωνες φτηνά. Άλλα αν δεν είχες και σήκωνόταν κανένα ζόρικο παληκαράκι και σ' έλεγε «Φτάνει, χόρεψες, έχουν κι άλλοι σειρά» τι γινόταν; Η προσβολή ήταν βαριά μπροστά σε τόσο κόσμο, μπροστά στις γυναίκες. Τότε γινόταν το «έλα και να δεις». Καρέκλες σήκωνόταν, ποτήρια έσπαζαν, μπουνιές έπεφταν, τσίριζαν οι γυναίκες, «Καυγάς, καυγάς» τρέχαν και από τα άλλα καφενεία και στο τέλος κάποτε όλα ησύχαζαν. Μερικοί έφευγαν στα σπίτια τους, μα αυτοί που ήξεραν έμεναν. Ξανακάθιζαν στα τραπέζια, ξαναπαράγγελναν ούζο και οι παιχνιδιάτορες σαν να μην είχε συμβεί τίποτε ατάραχοι συνέχιζαν Ποταμέες..., τζάνε ποταμέ μου, ποταμέες... ποταμέ στα κύματά σου

στα στριφο, στα στριφογυρίσματά σου.
Να ρχονται..., τζάνε ποταμέ μου
να ρχονται, να ρχονται ξανθές να πλένουν
μαυρομά, μαυρομάτες να λευκαίνουν.
Σφυρίζαν τα τρομπόνια, χτυπούσαν τα ξυλάκια στο σαντούρι, ο Λιναρδής με το κλαρίνο κι ο Μπαλάκος με την πασαβιόλα και το βιολί έβαζαν όλη την τέχνη τους να κρατήσουν το γλέντι, όπως και το πετυχαίναν. Το Γιωργέλ', το καλύτερο σαντούρι, σα μερακλωνόταν, έβαζε το πόδι του στη διπλανή καρέκλα, έγερνε το κορμί του λίγο μπροστά κι άρχιζε να χτυπά τα τέλια που του ερχόταν τσίματσίμα. Η πενιά καθαρή και περίτεχνη στα καντίνια. Γινόταν ταντέλα πλουμιστή κι όλη η κομπανία στα μεγάλα της κέφια. Και τότε, εεεχ βάσανα. Έτρεχε το ούζο, ανάβαν τα κεφάλια, δυνάμωνε ο χορός, οι άντρες έβγαζαν τα σακάκια τους, ανασκούμπωναν τα μανίκια τους, το χρήμα έπεφτε στο σαντούρι, οι ώρες κυλούσαν, ώσπου τους έβρισκε το πρώι. Αν οι γλεντζέδες θέλαν να πάνε βόλτα με τη μουσική, το Γιωργέλ' είχε ένα πιο μικρό σαντούρι. Και τότε τα σοκάκια του χωριού πλημμύριζαν από τη γλυκειά μουσική που έκανε καρδιές να ραγίζουν.

Κομπανίες ερχόταν και στο πανηγύρι του Αγίου Κωνσταντίνου. Μα σαν ερχόταν ο Μπαλάκος, κράταγε δυο μέρες το γλέντι. Ανήμερα γλεντούσαν οι ξένοι και την άλλη μέρα οι Βρισαγώτες. Ο χορός γινόταν στην πλατεία του Αγίου Κωνσταντίνου. Πήγαιναν οι καφετζήδες καρέκλες και τραπέζια αλλά κι ο κόσμος καρέκλες απ' τα σπίτια. Εκεί ήταν η πεζούλα πρώτη θέση κι ο χαλβάς, που έδιναν κι έπαιρναν οι πτάρες με τα χρωματιστά ζαχαρωκούτσια και τα πταρέλλια το ίδιο. Όποιος αγαπούσε πολύ και ήταν κουβαρντάς, έπρεπε να στείλει χαλβά με όποιον τρόπο μπορούσε. Ήταν μια εκδήλωση αγάπης κι αυτή. Και κατά το τραγούδι

«Οποιος θέλει ν' αγαπήσει
πρέπει να χασομερήσει
Πρέπει άσπρα να ξοδιάσει
και να μην τα λογαριάσει»

Ερχόταν κι άλλες κομπανίες στο χωριό, όπως τ' Πατρέλ' από Πλωμάρι μεριά, πολύ καλοί, τα Σεβαστέλλια απ' το Πολυχνίτο, πολύ καλοί κι αυτοί και άλλοι. Έναν καιρό ερχόταν ένας, Κακούργο

Έτος 1949

Από αριστερά: Στρατής Καραϊσκος, η δασκάλα μας Έλλη Ψαλτήρα, Γεωργής Γιώργος, ο μακαρίτης Γιάννης Παγωτέλλης, Στρατής Καφαλούκος, Στρατής Προκοπίου, Αργυρώ Τσολάκη, Κατίνα Νικέλλη, Ελένη Τριανταφύλλου, ο δάσκαλός μας Γεώργιος Ταξείδης, επίσης ο δάσκαλός μας Γεώργιος Ρεκλός. Γονατιστοί: ο μακαρίτης Μιλτιάδης Πλανσεληνάς, Δημήτριος Ταξείδης, Κώστας Κρουσταλιός, Μαριάνθη Τσέλεκα, Ειρήνη Ζαχαριάδη, Ευδοκία Μπαχαράκη, Ειρήνη Καρέτα. Καθιστοί: Στρατής Κόρακας, Κώστας Παράκοιλας, Γιώργος Ιατρέλλης, Στρατής Μήτρακας, Μιχάλης Παπαγιάννης

τον λέγαν, έπαιζε κλαρίνο. Αηδόνιζε το χωριό.
Έφυγε πολύ νέος.

Επίσης όμορφες κομπανίες έφτιαχναν οι χωριανοί μας μουσικοί, με πρώτο βιολί τον αξέχαστο κυρ Σωκράτη Νικολαΐδη κι αργότερα με το γιο του, το Νίκο. Άλλα η κομπανία του Μπαλάκου έχει αφήσει εποχή. Αυτό το παραδέχονται όλοι οι παλιοί και το έχουν ακουστά κι οι νέοι.

Τότε ο κόσμος δεν μπορούσε ν' ακούσει μουσική, να περάσει μια μέρα αλλιώτικη, ανέμελη, παρά μόνο όταν παίζαν τα «παιχνίδια». Άλλα ήταν κι όμορφα. Ήταν από κείνες τις ώρες που σου μένουν στη μνήμη για πάντα, όσες άλλες κι αν έρθουν, δύσα άλλα ακούσματα κι αν ακολουθήσουν. Μπορεί να είναι και σήμερα καλές κομπανίες. Όμως με τα μεγάφωνα δε μπορείς να χαρείς αύτες φωνή ούτε μουσική. Φεύγεις στο σπίτι με πονοκέφαλο και μεσ' τη νύχτα προσπαθείς, για παρηγοριά, να ξαναφέρεις στη μνήμη σου τη χαμένη απόλαυση απ' τις παλιές κομπανίες.

Ευτράπελες Ιστορίες

Η Φανάρα

Tου Βασίλη Ζαριανού

Στα παλιά τα χρόνια, προ ηλεκτρισμού, ο φωτισμός του χωριού γινόταν με κάτι μεγάλα τενεκεδένια φανάρια με τζάμι γύρω γύρω, που ήταν στερεωμένα ψηλά σ' αντγώνια. Μέσα είχαν μια λάμπα με τη μολυβήθρα και το λαμπογύαλι που έκαιγε «γκάζ», δηλαδή πετρέλαιο. Περνούσε ο «φαναρτζής» της κοινότητας την ώρα που άρχιζε να σκοτεινιάζει κουβαλώντας μια σκάλα στον ώμο, έστηνε τη σκάλα σ' αντγώνι, ανέβαινε κι άναβε τη λάμπα. Και την ώρα που κλείναν οι καφενέδες κι οι χωριανοί πήγαιναν πια για ύπνο, στις 9 η ώρα, το πολύ στις δέκα το βράδυ, ξαναπερνούσε κι έσβυνε τα φανάρια.

Ένα τέτοιο μεγάλο φανάρι, μια φανάρα όπως τη λέγαμε λόγω του μεγέθους της και για να τη δια-

κρίνουμε από «το φανάρι της χειρός» το λαδοφάναρο, που χρησιμοποιούσαμε στις νυχτερινές μας μετακινήσεις μέσα στο σπίτι ή στις αυλές και κάποτε στην εκκλησία, όταν η λειτουργιά γινόταν «όρθρου βαθέος», μια τέτοια, λοιπόν, φανάρα ήταν στερεωμένη και στη γωνία του καφενέ, όπου γλεντούσε ο Ανέστης με την παρέα του. Ήταν Δεκαπενταύγουστος, στο Πανηγύρι της Παναγιάς κι ο καφετζής είχε βγάλει τα τραπέζια έξω. Ο Ανέστης και η παρέα του, μωρέλες όλοι, είχαν πιάσει το τραπέζι κάτω από τη φανάρα κι έπιναν τα ρακιά τους. Κι όσο έβλεπαν τις μπιρμπιλομάτες κοπελούδες από το πέρα αντγώνι να μην παίρνουν τα μάτια τους από το τραπέζι τους, τόσο φούντωνε ο σεβντάς τους και μεράκλωναν πιο πολύ.

Μερακλωμένος κι ο Ανέστης «τελών εν τσακίρ κέφ» που λένε, βγάζει κάποια στιγμή την καραπιστόλα που είχε κρυμένη στον κόρφο του – από τότε που την είχε ξετρυπώσει την αναθεματισμένη από τη χαλατσιά όλο σε μπελάδες τον έβαζε – τη στκώνει πάνω από το κεφάλι του και πατά τον «πιτνό». Με το μπαμ της καραπιστόλας ακολούθησε χλαπαταγή μεγάλη, σεισμός και καταποντισμός και πανικός και παντιρντί και όπου φύγει φύγει! Στην πραγματικότητα, με το «μπαμ» το μολύβι της παλιοκουμπούρας βρήκε τη φανάρα που ήταν πάνω από το τραπέζι της παρέας του Ανέστη και την εκτίναξε στα ύψη διαλύοντάς τη στα «εξ-ών συνετέθη». Κι όταν οι γλεντοκόποι ξαφνιασμένοι από το θόρυβο που έκανε η έκρηξη της φανάρας, γύρισαν κατά πάνω μ' ανοιχτό το στόμα να δουν τι συνέβη, δέχτηκαν κατάμουτρα μια βροχή από μολυβήθρες, φυτίλια, λαμπογυάλια, γκάζια, τζάμια και τενεκέδες. Το τί επακολούθησε, μόνο ο μακρίτης ο Ανέστης θα μπορούσε να περιγράψει!

Όταν η καθαρεύουσα... βρωμάει!

Tou Basílii Wariavonú

Πήγε η θειά η Καταξή στο γιατρό. Είχε φάει μισό τρουβά χλωροκούκια και της πρήστηκε η κοιλιά και πόναγε.

Τη ζούληξε από δω ο γιατρός, τη ζούληξε από κει, «πέρδεσαι, πέρδεσαι»; τη ρώτησε.

«Μπά, μπά» δηλαδή ναι, απάντησε στα βρισαγώτικα η θειά η Κανταξή, που δεν κατάλαβε ακριβώς τί τη ρωτούσε ο γιατρός. Όταν βγήκε από το ιατρείο και πήγε στο φαρμακείο ν' αγοράσει το

φάρμακο που της είχε γράψει ο γιατρός, ρώτησε το φαρμακοποιό που ήταν γνώριμός της. «Τι θα πει, μαθές, πέρδοισι, μπέρδοισι, που τη ρώταγε ο γιατρός».

«Εάν τις αμολέρνεις», της απάντησε ο φαρμακοποιός, που ήταν και λίγο χωρατατζής.

Και η θειά η Καταξή από τότε δεν είχε πια μάτια να ξαναδεί το γιατρό.

«Άναγια μ', άναγια μ' ριζίλ' έγ(ι)να» έλεγε και ξανάλεγε.

«Μη τα βάζιτι μι κι' αρχή»

Όπως θα ξέρετε η Κοινότης Βρίσας υπήγετο διοικητικά και οικονομικά μέχρι το 1946 στην επαρχία Πλωμαρίου νομού Λέσβου και για κάθε δοσοληψία τους οι κάτοικοι με το Δημόσιο έπρεπε να κάνουν την διαδρομή Βρίσα-Πλωμάρι μέσα σε πολύ αντίξοες καιρικές συνθήκες κι αφού δεν είχε ούτε έχει ακόμη και σήμερα παραλιακό δρόμο να συνδέσει τη Βρίσα με το Πλωμάρι.

Για την είσπραξη όμως των πάσης φύσεως φόρων ερχόταν από το Πλωμάρι κατά καιρούς εισπράκτορας συνοδευόμενος και από χωροφύλακα Πλωμαρίτη.

Κάποτε λοιπόν, ήλθε στο χωριό ο εισπράκτορας μαζί με τον Αριστή (αυτό ήταν το όνομα του Πλωμαρίτη χωροφύλακα) για να εισπράξει τους καθυστερημένους φόρους έχοντας μαζί του και τα εντάλματα προσωποκρατήσεως. Και ο Αριστής συνιστούσε στους οφειλέτας «Να πληρώνετε το' φορ' σας κι να μη τα βάζιτι μη κι' αρχή» Ταίριασε όμως ένας φορολογούμενος να έχει πληρώσει τους φόρους του και δεν είχε πιστωθεί εγκαίρως ο λογαριασμός του και ο εισπράκτορας έχοντας και το ένταλμα προσωποκρατήσεως έτοιμο και του χωροφύλακος παρόντος πίεζε τον οφειλέτη φορολογούμενο να πληρώσει, λέγοντας ότι εάν πράγματι έχει πληρώσει θα του επιστραφούν τα χρήματα.

Τότε επενέβη ο μπάρμπα Γιάννης Γεωργέλλης και είπε «Απ' της γάτας τα νύχια θα παρς του φιλιμόν»;

Εννοούσε φυσικά το Δημόσιο Ταμείο, πως ήταν δύσκολο την εποχή εκείνη να σου επιστραφούν χρήματα.

*Π.Ι. Γεωργέλλης
Νοέμβριος 1997*

1956. Στον Άγιο Θεόδωρο

*Α' σειρά: Φωτεινή Γαβριήλ, Κατερίνα Καραϊσκου, Στέλλα Κουτσουράδη,
Σαπφώ Προκοπίου, Σιγιάργη Ελένη, Μυρσίνη Χατζηδηματρακέλη*

*Β' σειρά: Ευστρατία Χιωτέλη, Μαρία Νικέλη - Αναστασίου, Αναστασία
Κοτσαμπάση, Δέσποινα Πελέκου.*

*Γ' σειρά: Δήμητρα Γδούντου, Κατίνα Πελέκου, Μαρία Μυρμύγκου, Ελένη
Τσιουμά, Ευαγγελία Τσιουμά.
Δ' σειρά: Στρατής Προκοπίου.*

Ο αγοραστής

Tou Βασίλη Ψαριανού

Σπανίως πήγαινε στο μπακάλικο. Όταν όμως καμιά φορά τύχαινε να μπει στο μαγαζί, το ενδιαφέρον του για τα «ΕΔΩΔΙΜΑ και ΑΠΟΙΚΙΑΚΑ», όπως έγραφε απέξω η ταμπέλα του ΠΑΝΤΟΠΩΛΕΙΟΥ ήταν ατελείωτο!

Δε μοι λες, κυρ Γιάνν' πόσου έχιν' οι ρέγγις;
— Τόσο.

Τσι γοι κουλιοί, πόσου εχ' ου ένας;
— Τόσο.

Τσι γη λακέρδα του ίδιου καν'
— Όχι είνι λίγο ακριβότερη.

Η ζάχαρ' πόσου καν' η ουκά;
— Τόσο.

Πόσον πήγι ου μπακαλιάρος;
— Τόσο.

Τα μακαρόνια πόσον έχιν';
— Τόσο.

Τσι τα ψλα τσι τα χουντρά;
— Το ίδιο έχουν.

Εύτου τον κτέλ' του βιρνίκ' πόσου καν';

— Τόσο.

Τα πενήντα δράμια ου καφές πόσου πήγι;

— Τόσο.

Του μπουκαλέλ' του ρακί πόσου του δίνο;

— Τόσο.

Σπίρτου (οινόπνευμα) έφιρις;

— Έφερα

Τσι νταρί για τσ' όρθις;

— Έφερα.

Του 8 νούμερο λαμπόγυαλου πόσου θα μι του δώγς;

— Τόσο.

Τα κτσια είνι ψήμινα;

— Ψήμινα είναι.

Τα λουκούμια που 'χς στον κασέλ' μι του κουμάτι τα πλεις;

— Με το κομμάτι.

Ε, άντι βάλιμι' μ'ση ουκά φασούλις να φύγου!

Το μοναδικό «είκοσι!»

Tου Απόστολου Στεργίου

Μπήκε μέσα στην τάξη ο καθηγητής μουτρωμένος (και πότε δεν ήταν τέτοιος;) και έκαστε στην έδρα. Μας μοίρασε γρήγορα - γρήγορα τους ΕΛΕΓΧΟΥΣ, διατάζοντάς μας να τους δούμε στο διάλειμμα, κι άρχισε το μάθημα, αφού προηγουμένως μας στόλισε με κοσμητικά επίθετα «βλάκες», «γαϊδούρια» κ.ά.

Μπορούσαμε όμως εμείς να μην κοιτάξουμε τους ΕΛΕΓΧΟΥΣ, να μη δούμε τι βαθμούς είχαμε; Στα κρυφά και στα πεταχτά, λοιπόν, ανοίγαμε κάτω από το θρανίο τον ΕΛΕΓΧΟ και με μια γρήγορη ματιά βλέπαμε τα... χάλια μας.

Ξαφνικά, απ' τ' αποπίσω θρανίο, ακούστηκε, ψιθυριστά, η χαρούμενη φωνή του φίλου μου του Καραθοδωρή: «Έχου το' ένα είκοσι!» Αυτό βέβαια ήταν πολύ σπουδαίο και περίεργο. Τα «είκοσι» τότε δεν τα μοίραζαν με τη σέσουλα. Να πάρεις «είκοσι» ήταν σπανιότατο. Κάνοντας ότι προσέχουμε στο μάθημα (για το φόβο ξυλοδαρμού) το νέο αυτό ψιθυριστά κυκλοφόρησε από στόμα σε στόμα σ' όλη την τάξη. Όλοι διερωτώμαστε πού βρέθηκε το «είκοσι». Και η ώρα αργούσε να περάσει, να βγούμε διάλειμμα, να λύσουμε και την απορία μας.

Επιπέδους, το κουδούνι χτύπησε και άνετα τώρα κοιτάζαμε τους ελέγχους μας. Τρέξαμε όλοι στον Καραθοδωρή να δούμε πού είχε το «είκοσι»

Και ιδού, η απορία ελύθη!

Ο ΕΛΕΓΧΟΣ έγραφε: ΑΠΟΥΣΙΕΣ 20!

Με την ευκαιρία δημοσίευσης σ' αυτό το τεύχος, εύθυμων ιστοριών και διηγημάτων, ο νους μας έτρεξε στον αξέχαστο πατριώτη μας Κώστα Τσέλεκα, γνωστό πολύ στο ευρύτερο κοινό, με την έκδοσή του, «Το χωριό μου η Βρίσα Λέσβου», το 1982, που αναφέρεται στην ιστορία και λαογραφία του τόπου μας.

Ο δάσκαλος Κώστας Τσέλεκας, το 1987 δημοσίευσε διηγήματα, που δεν είναι γνωστά στους περισσότερους χωριανούς μας. Αφορούν γεγονότα της οικογενειακής και κοινωνικής ζωής των κατοίκων της Βρίσας και ιστορίες στο χωριό της Καλλονής, που έχεις πολλά χρόνια. Τα εξέδωσε με τίτλο «Αντίλαλοι απ' τη ζωή του χωριού μου, Βρίσας Λέσβου και το δασκαλικό μου στο Σχολείο Καλλονής».

Σήμερα σας παρουσιάζουμε μια εύθυμη ιστορία, από το βιβλίο αυτό και μελλοντικά θα δημοσιευθούν κι άλλες άγνωστες στους πολλούς

{Σ' αυτό το τεύχος, σε άλλη στήλη, θα διαβάσετε από αναδημοσίευση από τη Λεσβιακή εφημερίδα «Αιολικά Νέα» και άλλο άρθρο χωριανού μας [Στρ. Νικ.] για τον Κώστα Τσέλεκα και τη βιβλιοθήκη του που δώρισε στο χωριό μας}.

Η ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Πώς νανούρσι ου Κουτρούλ'ς του μουρό τ'

Tou Κώστα Τσέλεκα

(Την ιστορία τούτη, μου την διηγήθηκε ο πατέρας μου. Ήταν γείτονας και γνώριζε τα πρόσωπα της ιστορίας και με το απλό εκφραστικό του ύφος προσπάθησε να τη ζωντανέψει. Τη ζωή τούτη του χωριού μας την έζησα κι εγώ στην παιδική μου ηλικία, γι' αυτό προσπάθησα να τη φορμάρω σα να έζησα ο ίδιος τις σκηνές της ιστορίας).

Ζύμωσε, φούρνισε, φρουκάλισε το σπίτι της πάνωκάτω, μέσα-έξω, οντά, χαγιάτι, κατεβατό, αχυρώνι, αυλή, δρόμο, έπλυνε και ασβέστωσε τις πλάκες της αυλής και τον αυλόγυρό της μέσα-έξω η Μαριάνθη η Κουτρούλαινα, ενώ ο άνδρας της ξαποσταίνει κι αυτός από τη δουλειά του χωραφιού καθισμένος τούτη την ώρα στο μιντέρι του οντά κοντά στο μοναδικό παράθυρό του και διαβάζει μια φυλλάδα. Ήταν ο Κωνσταντής ο Κουτρούλης, ένα ήσυχο παληκάρι καμμιά 35 χρονών, δουλευτής, Ξωχάρης, γεροδεμένος με μια ιδιαίτερη αγάπη προς την εκκλησιά. Ήταν ένας καλός χριστιανός μ' όλη τη σημασία της λέξης. Μα και κείνη, η γυναίκα του η Κουτρούλαινα, ξακουστή μέσα στο χωριό για τις χάρες της, τη νοικοκυρωσύνη, τη σβελτάδα της, την εργατικότητά της, τη πάστρα της, την αξιοσύνη της για όλα κι ακόμα για τη μορφιά της και κορμοστασιά της. Ήταν ταιριαστό ζευγάρι, νιόπαντροι και πριν από 7 μήνες απόκτησαν ένα γιού το στολίδι του σπιτιού και το καμάρι τους, που τώρα κοιμάτων μέσα στην κρεμαστή από τα δυό κριτσέλια της οροφής του οντά, συνηθισμένη χωριάτικη κούνια του, σκεπασμένο για τις μύγες με μια «φνίκα». Το σπίτι τους ήταν πάνω απ' την εκκλησία μας, στ' Ακκλησίδ.

Αφού έβγαλε η Κουτρούλαινα και τα ψωμιά απ' το φούρνο, που ήταν η τελευταία έννοια της κείνο το Σαββατόβραδο του Σεπτέμβρη του 189..., άρχισε να τοιμάζεται για το «νερό» που ήταν το βάσανό της, γιατί έπρεπε να κατεβεί στο «τζαμί» απ' όπου γινόταν η ύδρευση σχεδόν όλου του χωριού – Δεν υπήρχαν βρύσες τότε παρά πηγάδια και το καλύτερο νερό θεωρούνταν το νερό του πηγαδιού του «τζαμιού».

Λούστηκε, έπλυνε τα πόδια της, χτένισε τα μαλλιά της, έπλεξε την πλεξούδα της, φόρεσε τη νιόφαντη φορεσιά της, «ρουσικό και βρακί», την κνικάτη που έφανε κ' έρραψε η ίδια, στέριωσε στη δεξιά

μεριά της μέσης της ένα μικρό «μισάλ», καθαρό για ν' ακουμπά πάνω η «τσάρα» και να μην λερώσει το «βρακί», έβγαλε τα τσόκαρα και φόρεσε τις καινούργιες πέτσινες μαύρες παντόφλες της, στέρεωσε με το δεξί χέρι στο γοφό της τη τσάρα, με το αριστερό πήρε το «κάδο» με το σχοινί του και βγαίνοντας απ' την εξώπορτα της αυλής γυρίζει και λέγει με σιγανή φωνή προς το παράθυρο που διάβαζε ο άνδρας της, το οκτώχι.

«Κουσταντή πάγου στου νερό το' έχι του νου σ' στου μουρό μας άμα νιώσ' να του παπαρίζ'».

Στο «Τζαμί» είδε κι έπαθε να πάρει σειρά γύρω στο βραχόλι του πηγαδιού απ' το γυναικομάνι για να γεμίσει κι αυτή την «τσάρα» της (στάμνα) δε βιαζόταν κιόλας μιά κι όλα στο σπίτι ήταν στην εντέλεια τακτοποιημένα και το μουρό κοιμόταν. Έτσι έκαμε υπομονή και χάζευε. Άμα, όμως, γέμισε τη στάμνα της και μάζευε το σχοινί του γεμάτου κάδου της για να φύγει, να και παρουσιάζεται μια φιλενάδα της απ' τον πέρα μαχαλά, «Σανταλιώτ», για νερό κι αυτή.

Χαιρετίστηκαν και παραμερίζοντας απ' το γυναικομάνι του πηγαδιού άρχισαν το κουτσομπολιό του χωριού μέσα στα γέλια και χάχανα.

Γελούσαν, σιγοκουβέντιζαν και περνούσαν έτσι στιγμές γεμάτες, ψυχικής ευφροσύνης, στιγμές ψυχαγωγίας, ευχάριστες για χωριανές στην εποχή εκείνη. Η Κουτρούλαινα δεν έκαμε καρδιά ν' αφίσει αυτή την ευκαιρία της ψυχαγωγίας, της μοναδικής της ημέρας της και μόλις τέλειωνε η μιά κουβέντα προσπαθούσε απ' άλλη ν' αρπαχτεί για να συνεχιστεί έτσι το κουτσομπολιό, παρά τις διαμαρτυρίες της φίλης της που βιαζόταν.

«Κάποτε στο κάποτε» αποφάσισαν ύστερα από ώρα να διακόψουν και να, ξεκίνησε για το σπίτι, παίρνοντας τον ανήφορο με την «τσάρα» γεμάτη στο δεξιό γοφό και στο δεξί χέρι και το κάδο γεμάτο στο αριστερό χέρι μ' ανάλαφρη, όμως, καρδιά ύστερ απ' την αναπάντεχη συνάντηση με τη φιλενάδα της. Ο Κουτρούλης, όμως, αδημονούσε στο μεταξύ γι' αυτή την τόση αργοπορία της κι έφθασε μάλιστα στο σημείο από θυμό να βλαστημήσει, πράγμα πολύ παράξενο γι' αυτόν, γιατί μόλις έφυγε για νερό σε λίγο ξύπνησε το μουρό. Τράβηξε το σχοινί της κουνιαίας από τη θέση του, αλλά παρά το ταρακούνημά του κείνο εξακολουθούσε να κλαψουρίζει.

Σηκώθηκε, πήγε στην κουνιά, το «παπάριξε» σιγά-σιγά με το χέρι, τίποτα, το κλάμα του δυνάμωνε:

Έφριξε μια ματιά απ' το παράθυρο στο δρόμο, μήπως έρχεται η Κουτρούλαινα και ξαναγύρισε κοντά στην κουνιά μη ξέροντας πώς να το μερώσει και να πάψει το κλάμα του.

«Παπάριξε αδιαφόρετα... Τότε του ήρθε μια ιδέα. Σκέφτηκε την «πλατσέδα» με το βράσμα που είχε φτιάξει κείνη τη μέρα στο φούρνο η γυναίκα του. Ανέβηκε πάνω στο «μιντέρι» για να φθάσει την «τασόπ'κα» πάνω στη «κουθέσ'» (ράφι). Πήρε ένα κομμάτι πλατσέδα για να δώσει στο μωρό μήπως γλυκαθεί και σταματήσει το κλάμα και αν' τι να κατεβεί σιγανά απ' το «μιντέρι» πήδηξε στο πάτωμα του οντά. Το μωρό σώπασε. Άλλ' ώσπου να πα κοντά στην κουνιά ξανάρχισε το κλάμα του. Μάταια προπάθησε βάζοντας την πλατσέδα στο στόμα του, να το ημερώσει.

Απελπισμένος απ' την προσπάθειά του αυτή ρίχνοντας συνεχώς ματιές απ' το παράθυρο μήπως έρχεται η γυναίκα και βλασφημώντας ανέβηκε στο μιντέρι για να θέσει το κομμάτι της πλατσέδας στη θέση του, ενώ το μουρό πήγαινε να σκάσει απ' το κλάμα. Κατεβαίνοντας ξαναπήδησε πάλι στο πάτωμα και ω του θαύματος, το μουρό σώπασε απότομα. Αμέσως του ήρθε η ιδέα πως βρήκε τον τρόπο για το μέρωμα του παιδιού.

Ανέβαινε στο μιντέρι και πήδούσε στο πάτωμα, ρίχνοντας ματιές κατά το δρόμο και ψέλνοντας τον αναβαλλόμενο απ' το θυμό του στην Κουτρούλαινα. Το μωρό πάνω, απ' τη συνεχή τρομάρα του πηδήματος φαίνεται σώπασε, αλλά ο Κωνσταντής με το ανεβοκατέβασμα αυτό κουράστηκε και σκέφτηκε τότε ακουμπώντας τώρα τα χέρια του στο μιντέρι να εξακολουθήσει το πήδημα πάνω στο πάτωμα. Κι αμέσως άρχισε έτσι να χοροπηδά.

Κάποτε κατέφθασε η Κουτρούλαινα φορτωμένη. Η ξώπορτα της αυλής ανοιχτή, όπως την άφησε, προχωρεί να αποθέσει κάτω απ' το «χαγιάτι» στο «λαγνοστάτη» την «τσάρα», οπότε μέσα στην ησυχία που βασίλευε στο σπίτι ακούει από πάνω της, απ' τα συνεχή πηδήματα ένα ρυθμικό ντουκ! ντουκ! Ανεβαίνει δειλά-δειλά και με επιφύλαξη την ξύλινη σκάλα του χαγιατιού κι απ' την ανοικτή πόρτα του οντά αντικρύζει τα πισινά του Κουτρούλη, που σκυμμένος στο μιντέρι αναπηδούσε στο πάτωμα σιγομουρμουρίζοντας.

Αμέσως την έπιασε μια τρομάρα και ένας φόβος, χωρίς να ξεστομίσει λέξη κατεβαίνει τη σκάλα, ξεπορτίζει και τρέχει στην εκκλησιά βρίσκει τον παπά

καθισμένο μπροστά στο κελλί του μόλις είχε τελειώσει τον εσπερινό.

— Παπά μ'! λέει ξέτρελλη ικέτευοντας... Έλα μια στιγμή να διαβάσα γλήγορα τουν Κουσταντή τοι τριλάθ'τσι.

Αμέσως ο παπάς βλέποντάς την αναστατωμένη, παίρνει το ευχολόγιο και το πετραχήλ' και ξεκινά για το σπίτι βιαστικά, ενώ στο δρόμο η Κουτρούλαινα προσπαθεί να του εξιστορήσει τί είδε... Ο Κωνσταντής εξακολουθεί το βιολί του μόλις πα για να δει αν έρχεται η γυναίκα του, το μουρό αρχίζει το κλάμα. Έτσι φθάνοντας ο παπάς στο σπίτι διαπιστώνει με το γδούπο και το σιγομουρμουρτό που ακούει στην αρχή της σκάλας, την πραγματικότητα των όσων του εξιστόρησε η Κουτρούλαινα. Πριν ανεβεί στην σκάλα, φορεί το πετραχήλι του, βρίσκει στο ευχολόγιο του τη σχετική ευχή που πρέπει να διαβάσει και λέγει σιγά-σιγά στη γυναίκα: — Άντι, ανέβινι... Φοβόταν επίθεση εκ μέρους του τρελλού και γι' αυτό από υστεροβουλία της πρότεινε ν' ανεβεί πρώτη. Μα τον ίδιο φόβο είχε κι αυτή γι' αυτό απαντά αμέσως:

— Συ πρώτους παπά μ'!

Έτσι άρχισε ανάμεσά τους μια διαμάχη σε σιγανό ύφος, ποιός πρώτος ν' ανεβεί τη σκάλα. Επιτέλους ο παπάς βλέποντας τη συγκίνηση και επιμονή της να αρνιέται, αποφάσισε να ανεβεί πρώτος και άρχισε δειλά και σιγά-σιγά με ανοιχτό το ευχολόγιο στη σελίδα που έπρεπε, να διασκελίζει τα σκαλοπάτια της σκάλας προσέχοντας να μην κάνει θόρυβο, ακολουθούμενος απ' τη δακρυσμένη Κουτρούλαινα που όλο και σταυροκοπιόταν.

Ο Κωνσταντής ακούοντας τα πατήματα στη σκάλα, σταμάτησε τα πηδήματα και γύρισε να δει κατά την πόρτα με την ελπίδα ότι γύρισε επιτέλους η γυναίκα του, έτοιμος να την περιλούσει για να ξεθυμάνει, αλλά βλέποντας τον παπά με το πετραχήλι και το ευχολόγιο στο χέρι σα θεοφοβούμενος εγκαταλείπει τη θέση του και τρέχει να τον υποδεχτεί.

Σκύφτει να ασπαστεί το χέρι του, οπότε κείνος δεν χάνει καιρό, θέτει το πετραχήλι πάνω στο κεφάλι του και αρχίζει να διαβάζει την ευχή, ενώ πίσω του η Κουτρούλαινα όλο και σταυροκοπιόταν συγκινημένη. Ο Κουτρούλης για μια στιγμή στάθηκε στη θέση αυτή, αλλά ακούγοντας τα λόγια της ευχής στη συνέχεια, κατάλαβε περί τίνος πρόκειται κι από τη θέση αυτή γυρίζοντας το κεφάλι προς τον παπά: — Παπά μ' γω δέν'νι παλαβώθ'κα, του μουρό να-

νούρ'ζα ώσπου νάρτ'η η Μαριάνθ' απ' του Τζαμί. (Δημοσιεύθηκε στο περ. «Ερεσός», τ. 22).

Λαμπριάτικα (ή η ιστορία ενός τούμπου)

Tou Απόστολου Στεργίου

Τα «φυσίγγια» είναι έθιμο πολύ παλιό. Αγορασμένα, έτοιμα ή αυτοσχέδια, χαλούν τον κόσμο όλη τη μεγάλη εβδομάδα και προπαντός το βράδυ με το «Χριστός Ανέστη». Αποτέλεσμα; Αρκετοί να μην πηγαίνουν στην εκκλησιά εκείνη τη βραδιά ή να μη βγαίνουν στον περίβολο, την ώρα της Ανάστασης, αφού γίνεται πεδίο μάχης.

Το βαρύ πυροβολικό όμως είναι τα «τούμπα»: ένα κομμάτι σωλήνα, απ' τις δυο άκρες του κλεισμένο, με γόμωση γερή μέσα, φυτίλι κ.λπ.

Ένα τέτοιο κατασκεύασμα έπεσε, χωρίς να εκραγεί, σε μια αυλή ενός σπιτιού, κοντά στην εκκλησιά. Κι απ' τις δυο άκρες του ήταν μπηγμένα, καλά σφηνωμένα κομμάτια ξύλου.

Η νοικοκυρά, μη ξέροντας τι είναι, το ζβαλε σε μια άκρια. Μετά από καιρό, επρόκειτο να κάνουν ένα νεροχύτη και χρειαζόταν ένα κομμάτι σωλήνα να τρέχουν τα νερά.

Θυμήθηκε η γυναίκα αυτό το «πράγμα» που ήταν ό, τι έπρεπε. Το δίνει στον άντρα της. Έλα όμως που ήταν σφηνωμένα απ' τη μια και την άλλη τα ξύλα! Το ζήτημα απλό: να μπει στη φωτιά, να καούν τα ξύλα, να ελευθερωθεί η σωλήνα! «Αμ' έπος, αμ' έργον!»

Υπήρχε αναμένη φωτιά στο φούρνο και πάνω στην πυροστιά έβραζε ο τζέτζερης με φαγητό.

Βάζουν, λοιπόν, το «τούμπο» από κάτω από την πυροστιά.

Σε λίγο ζεστάθηκε το περιεχόμενο της «μπόμπας» και το τι έγινε και το πού βρέθηκαν οι τζέτζερέδες και τα άλλα δεν ξέρω!

Άλλοτε και τώρα

Tης Βαρβάρας Σκιά

Πηγαίνοντας τώρα καλοκαίρι στο χωριό βρίσκεις απ' όλα τα καλά. Κι όχι μόνο το καλοκαίρι, αλλά και το χειμώνα το ίδιο. Υπάρχουν τα πάντα. Όρεξη και λεφτά να έχεις μονάχα. Θυμάμαι άλλοτε, προπαντός το χειμώνα, δεν υπήρχε τίποτα, μόνο λαχανίδες. Στέλναν οι μανάδες τα παιδιά λέγοντάς τα: «Πάνιε μουρέλι μ' να πάρς μια λαχανίδα απ' του

Σφουν' του μπαχτσέ γη απ' του Βύρων. Άειντι, θα σι δώσου τσι του γλι να φας». Πήγαινε το μωρό, έφερνε μια λαχανίδα ίσαμε το μπόι του. Σα δεν είχαν πέσει και τα κιράγια, ήθελε ένα γομάρι ξύλα για να βράσει να φαγωθεί. Την άλλη μέρα ρωτούσε η γειτονιά αν ήταν καλή κι αναλόγως δινόταν η απάντηση. Ή λέγαν «Καλή ήταν» ή λέγαν «Κρίμας στο διπλό, θάργεις καπτούρα¹ ήταν». Το περίεργο είναι ότι δε βάζαν και δικά τους μπαχτσιδέλια, εκτός από λίγους, ούτε καν πατάτες. Είχαν την εντύπωση ότι οι πατάτες δε γίνονται στο χωριό μας. Η αλήθεια είναι ότι είχαν και πολλές δουλειές. Τότε όλοι έβαζαν καπνά, είχαν πολλά θέρτα, αλώνια κι όλα γινόταν με χειρωνακτική εργασία. Οι άνθρωποι δουλευαν ως τη νύχτα. Έβαζαν όμως μαρούλια άνυδρα στον καιρό τους και σε όλους περίσσευαν, έστελναν τα μωρά τους και τα πουλούσαν. Είχαν κι ένα κρεμμιδάκι απάνω δεσμένο με το φλαμούρι² και το διαλαλούσαν «Μαρούλι με του κρουμύδι» για σαλάτες». Τα περισσότερα από τα παιδιά αυτά έχουν εξέχουσα θέση σήμερα. Όμως την Κυριακή στηνόταν στον Πλάτανο και περίμεναν τη θειά μου την Παναγιώτα την Κουτσαμπάσαινα και την κυρά Ρηνιώ τη Σάμαινα, που είχαν στις Λαγκάδες περιβόλια. Τους είχαν δώσει προσφυγικά, και τα φέρναν τα μπαχτσαβανικά μέσα σε κάτι μεγάλες κοφίνες από αλυγαριά κι έπαιρνε ο κόσμος ν' αλλάξει λίγο το φαΐ του. Εμπόρισσες οι συγχωρεμένες και οι δυο και πολύ εργατικές.

Είχαν και κάτι χούγια τότε, ό,τι ψώνιζες σ' όλο το δρόμο ρωτούσαν από πού το πήρες, πόσο έχει και τέτοια. Πολλά μωρά που ήταν γλωσσάδικα και ήταν προμηθεμένα από τη μάνα τους έλεγαν: «Γιατί, τι θέλεις εσύ, τι σε νοιάζει;». «Άειντι, μουρή χαλναρού, που έχεις μια γλώσσα πιο μεγάλη απ' του μπόι σ', απαντούσαν οι μεγάλες.

Ο μεγάλος χαβαλές γινόταν με το ξύδι. Δεν έφτανε που ρωτούσε αυτή που ήθελε το ξύδι όλη τη γειτονιά να μάθει ποιος έχει καλό ξύδι να πάρει, αλλά όταν έστελνε το μωρό της, το ρωτούσαν πάλι όλες οι γυναίκες απ' όπου περνούσε «Από πού το πήρες μουρέλλι μ' του ξύδι», για φέρι να δω είνι ξνο;», κι αδειάζαν μέσο³ στο μονόχερό τους. «Μμμ..» λέγαν, «ξνο είνι» ή «Δεν κάν⁴ τίπουτα, έν είνι ξνο». Και σα γυρίζαν πίσω τα μωρά με κοντόγεμο το μπουκάλι «Η πίξα, η δείξα, του μπουκάλη είνι μσουκαλίδκου, δεν του γέμσι. Τ' δραχμή τ' πήρε όμους, χαρά σ' του. Ξύδ είνι μουρή, ξύδ' είνι, ρίξι νιρό, πάλ'

ξύδ' θα γένει». Αλλά όταν μάθαιναν πως στο δρόμο δοκιμάζαν, γι' αυτό μισοάδειασε, άλλες φωνές «Γιατί βρε στέκουσαν το εν επάειτσις, που κουντέψαν να του κάνουν μσο;» Αυτά και άλλα για να μη ξεχνιόμαστε.

1. Καπτούρα είναι ένα είδος θάμνου, που τα φύλλα του είναι τελείως άγευστα.

Μήτσος Παπαδόπουλος

Της Βαρθάρας Σκιά

Κάθε Πάσχα είναι αδύνατο να μη θυμηθούμε το Μήτσιο που έφτιαχνε τον Εβραίο πάντα έξω από το σπίτι του και περνούσε όλο το χωριό να τον δει. Κι ένα χωριό να ρωτάει ο ένας με τον άλλον «Άραγε θα κάνει ο Μήτσιος Βριγιό τοι φέτους;» Θυμάμαι μια χρονιά που δεν έκανε κι όλοι ήταν κακοκαρδισμένοι. Τους φαινόταν άσχημη η Λαμπρή. Όσο για τα παιδιά, πού τα έχανες, πού τα έβρισκες, έξω από τους Μήτσιου το σπίτι να χαζεύουν το Βριγιό, όπως τον έλεγαν. Και την ημέρα του Πάσχα, την ώρα που περνούσε η Ανάσταση, να τον θαυμάζουν με τις πολλές τρακατρούκες που σκούσαν και γινόταν χαμός.

Αλλά όχι μόνο το Πάσχα, πάντα τον θυμόμαστε, γιατί ήταν μοναδικός. Τίμιος άνθρωπος, έξυπνος, εργατικός, πολύ εργατικός. Είχε πρόβλημα με την ακοή, αλλά τί να το κάνεις, έπιανε πουλιά στον αέρα. Καταλάβαινε το συνομιλητή παρακολουθώντας το στόμα του, αλλά και μ' ένα γνέψιμο. Δεν πείραξε άνθρωπο ποτέ, αλλά δε δεχόταν και πειράγματα. Ήταν σοβαρός άνθρωπος. Έχει μείνει ιστορικό το πείραγμα που πήγαν να τον κάνουν κάποτε, κι αυτή η ιδιομορφία που είχε στην ομιλία λες και ήταν χάρισμα. Ήταν αμερόληπτος, ασυνόριστος και είχε μια αθωότητα. Όταν κάποτε πήγε στην Ακρόπολη ρώτησε: «Τι είνι έδιου; Πέτρις, πουλλές πέτρις. Γιατί σ' φλάγουν;» Καημένε Μήτσιο, πού να ήξερες γιατί.

Ο Σπύλιος

Του Βασίλη Ζαριανού

Το καλοκαίρι, όταν έμπαινε ο Θεριστής, ανεβαίναμε στο Δαξάρι, όπου ήταν τα σπαρτά μας. Φορτώναμε στο γάιδαρο τις κουμπάνιες και τα κολάγια μας και ξεκινούσαμε αυγή-αυγή, να ταμπα-

Από τη θεατρική παράσταση «Ένας βλάκας και μισός» του Δ. Ψαθά,
26 Οκτωβρίου 1957

Έτος 1957 «Ο Θίασος»

Στη σκηνή: Κων/νος Κώστας, Μυρσίνη Κουλαρά, Θέμις Χιωτίδη,
Απόστολος Στεργίου, Μαρία Βογιατζή, Μυρσίνη Λαμπρινίδη, Φώτης
Μανώλας, Μαρίνος Βάσος, Μανώλης Τσιουμάς, Τάκης Ταξείδης,
Βασίλης Ψαριανός,

Γιώργος Χατζαντωνίου, Τάκης Νικέλης
Κάτω: Δάσκαλοι: Λαμπρινός και Ταξείδης Γ. και
(με τη στολή) Αλκιβιάδης Στρούμπας

νώσουμε¹ προτού καψώσει.

Ο πατέρας είχε σκαρώσει από προτύτερα τη τσαρντάκα από μαλόπευκους², ροδαφνίδες και πευκαρούδες³. Εκεί θα μέναμε ένα ολόκληρο μήνα ώσπου να τελειώσουν τα θέρτα και τ' αλώνια. Μαζί με μας θα «παραθέριζαν» και οι όρθες και οι προβατίνες καθώς και η κατσίκα με τα χμέρια⁴.

Ανάμεσα σε δύο ράχτα στήναμε το πυρομάχι, όπου έβραζε καθημερινά η γραγούδα με τα κουκιά ή τις φασούλες. Εκεί έμπαινε κι η μπακίρα, όπου βράζαμε το γάλα για να γίνει το τουλομοτύρι και ο τραχανάς. Το μόνο δύσκολο έκει πάνω ήταν το νερό, που έπρεπε να το κουβαλάμε από του Αντώνη τη Βρύση, που απείχε γύρω στα πεντακόσια ντούμπια. Από κει γεμίζαμε τα δυλοβάρελα για τη λάτρα και για το πότισμα των ζωντανών, καθώς και τις λαγήνες που κρατούσαν το νερό δροσερό για πιόσιμο. Πολλές φορές παραμέναμε κι αφού τέλειωναν τ' αλώνια για να κόψουμε ξύλα για το χειμώνα ή για να κάψουμε κανένα καμίνι, απ' όπου βγάζαμε τα κάρβουνα για το μαγκάλι.

Το καμίνι ήθελε μεγάλη τέχνη για να το στήσεις και να το κάψεις. Πρώτα - πρώτα ήθελε «γερά» ξύλα, ρουπάκια, πρίνους ή σκοίνα, κομμένα στο ίδιο μέγεθος. Τα ξύλα στιβάζονταν, χωρίς ν' αφήνουν μεγάλα κενά μεταξύ τους, σχηματίζοντας ένα κούκο⁵ που σκεπάζονταν ολόκληρος με χώμα. Οι καρνάδες άφηναν μόνο κάποιες τρύπες για να αερίζεται η φωτιά και αφού άναβαν το καμίνι, το άφηναν να σιγοκαίει για μέρες.

Σε μας τα παιδιά, το καμίνι έδινε μια ξεχωριστή χαρά. Τις νύχτες που έπεφτε λίγη ψύχρα μαζευόμαστε γύρω του, στρώναμε ένα τσόλι, όπου ξαπλωμένοι ανάσκελα αρμενίζαμε στη σιωπηλή θάλασσα των αστεριών. Κι άκουγες μέσα στη νύχτα μονάχα την καυτή ανάσα του καμινιού και πότε-πότε τα σκυλιά να γαυγίζουν, τους ίσκους που σέρνονταν μέσα στο τσαμλίκι.

Ήταν μια ζεστή αγκαλιά μέσα στη νύχτα το καμίνι.

Εκεί, στο Δαξάρι, όταν ξεπετάχτηκα λίγο, ήμουν δεν ήμουν δέκα χρονών, άρχισα να κάνω τον αγωγάτη: κατέβαζα πρωί-πρωί το γάιδαρο φορτωμένο, πρώτα με τα γεννήματα, τα σιτάρια ή τα κριθάρια, ύστερα με τις μπάλες το άχυρο κι αργότερα με τα ξύλα ή τα τσουβάλια με τα ξυλοκάρβουνα. Ο δρόμος για το χωριό ήταν κατηφορικός, γι' αυτό ήταν ξεκούραστος, όσο για την επιστροφή, ανέβαινα καβάλα. Το μόνο κακό ήταν ότι ο δρόμος, ένα στενό μονοπάτι ανάμεσα στα ράχτα, περνούσε μέσα από το τσαμλίκι, ένα πυκνό πευκοδάσος όπου λημέριαζαν αλεποί, σαχίνια, μπούφοι και παλιόπατοι. Το πιο φοβερό, όμως, για μας τα παιδιά ήταν ότι στα μισά της πλαγιάς, εκεί που το μονοπάτι βουτούσε στη λαγκαδιά, παραφύλαγε μ' ανοιχτό το στόμα ο Σπήλιος, απ' όπου μπαινόβγαιναν όλων των ειδών τα στοιχειά. Ακόμα και τη μέρα στο σημείο εκείνο έπεφτε η σκοτεινιά και σ' έπιανε σύγκρου από τον παγωμένο αέρα που φυσούσε στην πλάτη σου. Κάθε φορά που περνούσα από κει, φώναζα το γάιδαρο να περπατήσει πιο γρήγορα, πιο πολύ για να πάρω θάρρος από την ίδια τη φωνή μου, ή ξελαργκιαζόμουν τραγουδώντας: «στον ποταμό τον Τρύγωνα, αγάπησα μια Ρήγαινα...». Η καρδιά μου χτυπούσε σαν του λαγού και ξανάβρισκε τον κανονικό ρυθμό της μόνο όταν έβγαινα από το Τσαμλίκι κι αντίκρυζα τον ανοιχτό κάμπο της Πλατιάρας. Για να κάνεις τον ίδιο δρόμο νύχτα, και μόνο στη σκέψη, σ' έκοφτε κρύος ιδρώτας. Η αλήθεια είναι ότι ο φόβος και ο τρόμος που νιώθαμε για το Σπήλιο, γεννήθηκε από τις διηγήσεις των παιδιών που μαζεύονταν το απόγευμα στη Βρύση του Αντώνη να γεμίσουν τις λαγήνες τους. Εκεί ώσπου να γεμίσουν οι λαγήνες, καθισμένοι στα χείλια της γούρνας, κάτω από το θεόρατο πρίνο, ο καθένας είχε να διηγηθεί μια φοβερή ιστορία για το Σπήλιο: άλλος είχε δει να βγαίνει ένας αράπης με τραγίσια κέρατα, άλλος είχε δει κουλουριασμένο απέξω ένα τεράστιο φίδι χοντρό σαν κουτούκι από πεύκο κι άλλος είχε ακούσει να βγαίνουν από μέσα μουγκρητά σαν να έσφαζαν βόδι ή κλάματα από

μωρά...

Σιγά-σιγά χωρίς να το καταλάβουμε, φτάσαμε να παραβγαίνουμε μεταξύ μας ποιος θα διηγηθεί την πιο ανατριχιαστική ιστορία, που έζησε περνώντας έξω από το Σπήλιο. Η μόνη που δεν έπαιρνε μέρος σ' αυτό το «διαγωνισμό», ήταν το μοναδικό κορίτσι της παρέας η Κουζνή. Αυτή έκανε πως ψάρευε μ' ένα ξυλάκι τα πνιγμένα μαμούνια στο νερό της γούρνας, αλλά δεν έχανε κουβέντα απ' όσα λέγαμε εμείς τ' αγόρια. Όταν τέλειωνε κι ο τελευταίος την ιστορία του, η Κουζνή έβαζε στον ώμο της τη λαγήνα και κατηφόριζε στο μονοπάτι προς τα Σπάσματα, όπου ο πατέρας της έσχιζε πεύκα με μια τεράστια πριόνα. Και μόλις έστριβε πίσω από το ρουμάνι άρχιζε με μια φωνή κελαρυστή, σα γάργαρο νερό, το τραγούδι «όμορφος που 'ναι ο γεμιτζής όταν λουστεί κι αλλάξει...». Μόλις έφευγε η Κουζνή, αμέσως διαλυόταν η παρέα! Έπαιρνε ο καθένας το μονοπάτι που οδηγούσε στην κούλα⁶ ή στην τσαρντάκα του. Όλοι μας τότε είμαστε ερωτευμένοι με την Κουζνή: κανείς, όμως, δεν τολμούσε να μιλήσει στο αγοροκόριτσο. Μόνο ο Παρλιάρος κάποτε πήγε και κρύφτηκε πίσω από το ρουμάνι στο μονοπάτι της Κουζνής και πετάχτηκε μπροστά της να την τρομάξει, αλλά η Κουζνή ατάραχη άφησε κάτω τη λαγήνα κι έδωσε μια σπρωξιά στον Παρλιάρο που τον έριξε μέσα στο βάτο, απ' όπου βγήκε σα να 'χε μαλώσει μ' ένα κοπάδι γάτες.

Ένα απόγεμα την ώρα που βασίλευε ο ήλιος, μόλις ο Παρλιάρος είχε τελειώσει μια χοντροκομμένη ιστορία για δύο αλεπούδες ζωντανές που τις είχε δει δεμένες από τις ουρές τους να κρέμονται στο σκοτεινό άνοιγμα της σπηλιάς, η Κουζνή χτύπησε το χέρι της στο νερό της γούρνας, τινάζοντας τα νερά στην πλάτη του Παρλιάρου και μας πέταξε με θυμό την κουβέντα της: «δόλοι ψέματα λέτε και τα κάνετε στα βρακιά σας. Όποιος είναι παλληκάρι έρχεται αύριο το βράδυ μαζί μου και μπαίνουμε στο Σπήλιο!» Κι αφήνοντας μας άφωνους και παγωμένους από το φόβο μας, έβαλε τη λαγήνα της στον ώμο της κι εξαφανίστηκε στο μονοπάτι.

Και μόνο όταν ακούσαμε το τραγούδι της να

φτάνει κελαρυστό μέσα από το τσαμλίκι, ξανθρήκαμε τη φωνή μας. Πρώτος μίλησε ο Παρλιάρος. «Έγώ θα πάω μαζί της» μας δήλωσε με φωνή που έβγαινε κόμπο, κόμπο. «Έρχομαι και γω» είπε ένας άλλος. «Πάμε όλοι μαζί», συμφώνησαν και οι υπόλοιποι. «Έγώ θα πάρω ένα φανάρι» είπε ο Παρλιάρος. «Κι εγώ θα γεμίσω δύο σακούλια με αχλιά»⁷ πρόσθεσε ένας άλλος. «Να πάρουμε μαζί μας και μια εικόνα από τον Ταξιάρχη» πρότεινε κάποιος. «Εκεί θα βρούμε και κεριά», συμπλήρωσε ακόμη ένας. Έτσι καταστρώθηκαν τα σχέδια. Και το άλλο βράδυ, όταν έπεσαν για ύπνο οι μεγάλοι, αφού περιμέναμε ν' ακούσουμε το βαθύ ροχαλητό των κοιμισμένων, συρθήκαμε έξω από την Τσαρντάκα με τα παπούτσια στο χέρι.

Συναντηθήκαμε έξω από τον Άγιο όπως είχαμε συμφωνήσει. Πήραμε τα στυλιάρια και τα άλλα σύνεργα, που είχαμε κρύψει εκεί από νωρίς, και ξεκινήσαμε για το Σπήλιο. Μπροστά πήγαινε η Κουζνή και πίσω της ακολουθούσε ο Παρλιάρος κρατώντας το φανάρι με σηκωμένη την τρίχα της κεφαλής του σα φραγκανιός, και παραπίσω όλοι οι άλλοι βροντώντας τα στυλιάρια στις πέτρες, για να πάρουμε θάρρος. Όταν αρχίσαμε να κατεβαίνουμε στο φαράγγι, όπου κυριαρχούσε πίσσα σκοτάδι, δεν μπορούσαμε πια να κρατήσουμε σφιγμένα τα δόντια μας· άρχισαν να χτυπούν τα σαγόνια μας σαν να 'μαστε λελέκια. Η Κουζνή πήρε το φανάρι από τον Παρλιάρο, που έτρεμε ολόκληρος, και κρατώντας το ψηλά με τ' αριστερό χέρι προχώρησε προς το στόμιο του Σπήλιου χτυπώντας τις πέτρες και τους θάμνους με το στυλιάρι που κρατούσε στο δεξί της χέρι: έτσι προχώρησε στο άνοιγμα που έχασκε μπροστά μας σαν το στόμα της Κόλασης. Εμείς οι άλλοι με το δεύτερο φανάρι μείναμε μαρμαρωμένοι μπροστά στη σπηλιά παρατηρώντας τους άγριους ίσκους που έβγαιναν από μέσα, καθώς κουνιόταν στο βάθος το φανάρι της Κουζνής.

Τότε ακούστηκε το τραγούδι της Κουζνής να βγαίνει από το βάθος της σπηλιάς, να χτυπά στα βράχια κι ύστερα να κατρακυλά στο φαράγγι σαν μπακίρα που ξεφορτώθηκε από το γάιδαρο και πήρε τον κατήφορο: «όμορφος που 'ναι ο γεμι-

τζής όταν λουστεί κι αλλάξει...».

Τότε, ξαφνικά, μια τρομερή χλαπαταγή σκέπασε το τραγούδι της Κουζνής κι ένας δυνατός σίφουνας ξεμπουκάρησε από τη σπηλιά, που έσβησε το φανάρι και τα κεριά μας και μας έριξε ανάσκελα. Ύστερα πέρασε πάνω από τα κεφάλια μας μ' ένα δαιμονισμένο ποδοβολητό σαν από κοπάδι άλογα, που έκανε τα βράχια να κυλήσουν στην κατηφόρα και σήκωσε ένα κουρνιαχτό που μας έπνιξε. Στην αρχή με τα τέσσερα κι ύστερα με τα δύο βρήκαμε, κουτουλώντας στα δένδρα, το μονοπάτι και σκαλώσαμε την πλαγιά. Φτάσαμε με την ψυχή στο στόμα στα χωράφια μας και λουφάδαμε κοντά στους δικούς μας, που κοιμούνταν αποκαμμένοι από την κούραση. Στην τρομάρα μας επάνω, έτσι που σκορπίσαμε, χάσαμε τον Παρλιάρο και δεν είδαμε τι απόγινε η Κουζνή. Την άλλη μέρα το πρωί μαθεύτηκε πως ο Παρλιάρος βρέθηκε κάτω στο χωριό, στο σπίτι της γιαγιάς του. Όπως μας είπε αργότερα, έχασε το μπούσουλά του κι αντί ν' ακολουθήσει το πάνω μονοπάτι πήρε τον κατήφορο και δεν σταμάτησε παρά μόνο σαν έφτασε κάτω στο χωριό, έξω από το σπίτι της γιαγιάς του. Όσο για την Κουζνή φαίνεται πως ανέβηκε μετά από μας και γύρισε μόνη στην κούλα του πατέρα της. Κανείς από τ' αγόρια δεν ανάφερε την Κουζνή ότι ήταν επικεφαλής στη νυχτερινή επιχείρησή μας. Έτσι η μόνη που γλύτωσε το ξύλο από τον πατέρα της ήταν αυτή. Παρόλα αυτά δεν μας συγχώρησε ποτέ που την παρατήσαμε στο Σπήλιο και φύγαμε.

Όταν ξανασυναντηθήκαμε μετά από μέρες στη βρύση του Αντώνη, το μόνο που μας είπε η Κουζνή ήταν πως είμαστε όλοι «παληκάρια της φακής», που φοβηθήκαμε μερικές νυχτερίδες και το βάλαμε στα πόδια. Από τότε δεν την ξαναείδαμε στη βρύση, γιατί πήγαινε πρωί-πρωί και γέμιζε τη λαγήνα της.

1 ταμπανώνων: φτάνω σε ταμπάνι (υψηλό κι επίπεδο μέρος)

2 μαλόπευκας: φρεσκοκομμένο πεύκο

3 πευκαρούδα: κλαδί πεύκου

4 χψέρια: κατσίκια

5 κούκος: σωρός

6 κούλα: καλύβι, μικρό

7 αχλιά: στάχη

ΙΣΤΟΡΙΚΑ - ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ

Η Ανοικοδόμηση του παρεκκλησίου των Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης, στη Βρίσα Λέσβου.

Το οδοιπορικόν του τερέα Δημοτρίου Καρρά, μέσα από τα κατάστιχα εράνων

Tou Kωνσταντίνου Αθ. Κώστα

Το παρεκκλήσιον των Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης στο χωριό μας, στη Βρίσα της Λέσβου, θαυμάζεται από ντόπιους και ξένους, για το ρυθμό του, που είναι βυζαντινός, την εξαίσια προσεγμένη τεχνική του τρούλου, τις λεπτομέρειες στις κολώνες του και την θαυμάσια αγιογραφία του. Μαζί με την διαμορφωμένη γύρω του πλατεία, αποτελεί πραγματικό στολίδι του χωριού, «παγάν λαλέουσαν», στο θρησκευτικό συναίσθημα του τόπου.

Δεν είναι τυχαίο, που και οι δύο πολιτιστικοί σύλλογοι των Βρισαγωτών - ο ένας στο χωριό και ο άλλος στην Αθήνα -, φέρουν σήμερα το όνομα του Αγίου Κωνσταντίνου.

Στις 21 Μαΐου κάθε χρόνο, ημέρα της εορτής των Αγίων, γίνεται πανήγυρις, που συγκεντρώνει πολύ κόσμο από τους κατοίκους της Βρίσας και απ' όλα τα γύρω χωριά.

Στη μνήμη των παιδικών μας χρόνων όλοι έχουμε κάτι να θυμόμαστε από αυτή την εορταστική ατμόσφαιρα, με τις «πραμμάτειες» των μικροπωλητών, με τα λογής-λογής παιχνίδια και μικροπράγματα αραδιασμένα στο δρόμο, από το ναό ως την πλατεία του χωριού, που την ισκιώνει ο γερο-πλάτανος.

Την ίδια ώρα οι μουσικές να «παίζουν» στις πλατείες, τους αλησμόνητους τοπικούς ρυθμούς της Λέσβου και της Μικρασίας, που άρχιζαν την παραμονή και τελείωναν αργά, ανήμερα της εορτής. Ακόμη θαρρώ πως η κορνέτα, το βιολί και το σαντούρι της ορχήστρας σκορπούν μελωδίες στους ρυθμούς εκείνους, που υπενθυμίζουν τη διαχρονικότητα των καῦμών και των πόθων, με τραγούδια «σαν τα μάρμαρα της Πόλης».

Στη θέση του σημερινού παρεκκλησίου υπήρχε παλαιά μικρότερο. Στη γύρω πλατεία γίνονταν οι μεγάλες γιορτές, χοροί και διασκεδάσεις, που το ενδιαφέρον τους συγκέντρωνε ολόκληρο το χωριό και ιδίως τους νέους.

Αποψη του ναού, πριν την ολοκλήρωσή του, αμέσως μετά την τέλεση θείας λειτουργίας (21/5/1930)

Ο ναός των Αγίων Κωνσταντίνου & Ελένης, ολοκληρωμένος.
Περήφανος ποζάρει ο παπα-Δημήτρης

Επειδή ζει το Πασχάλι
και τον Αργυρό Χρόνο
της
20 Ιανουαρίου 1952

Επειδή Αυγούστους
1958

21 Μαΐου 1957

21 Μαΐου
1956

Ο Μισαμπρόφωνος
κατέχριστος
1955

Η ειρηνική ορθοδοξία με την πρώτη έιδαση των
1954

Ο παπα-Δημήτρης.
Στιγμιότυπα από τη ζωή και το έργο του

Εσωτερικό του ναού, μετά την αγιογράφηση

Η σημερινή μορφή του παρεκκλησίου, έχει τη δική της ιστορία. Είναι έργο του ιερέα Δημητρίου Καρρά. (Φωτο. εξωφύλλου, 1 και 2) του ανθρώπου εκείνου, που διεκόνισε, σαν λειτουργός του Υψίστου, το πλήρωμα της εκκλησίας του χωριού μας, επί σαράντα περίπου χρόνια.

Γεννήθηκε στη Βρίσα το 1887. Χειροτονήθηκε διάκονος στην Ιερά Μονή του Λειμώνος στις 10 Δεκεμβρίου του 1916, από το Μητροπολίτη Μυτιλήνης, Κύριλο. Στις 12 του ίδιου μηνός χειροτονήθηκε από τον ίδιο, περσβύτερος. Υπηρέτησε την Εκκλησία της Βρίσας ως το 1975 και πέθανε στη Μυτιλήνη το έτος 1959.

Εμείς τον θυμόμαστε καλά στα χρόνια του 50, τότε που γονείς, συγγενείς και γείτονες μας λέγαν «Κουτσούνεν' σας βάφτοι» επισημαίνοντας την προσωπικότητα και την κόκκινη γενιάδα, που έφερε στα νιάτα του. Και ακόμη τον θυμόμαστε από την καθημερινή του επίσκεψη, κατά το απόγευμα, στο παρεκκλήσιο των Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης και τις προτροπές του, για την προσοχή μας στα δεντράκια που υπήρχαν γύρω στο ναό.

Πιο πολύ, όμως, τον θυμόμαστε στην εκκλησία του χωριού μας, στη Ζωοδόχο Πηγή, τότε που η δυνατή και μελωδική του φωνή μάς έκανε να παρακολουθούμε με προσοχή τη θεία λειτουργία και ιδιαίτερα τη Μεγάλη Πέμπτη, κατά τη στιγμή που γινόταν η περιφορά του Εσταυρωμένου.

Μεταρσιωμένος και συγκινημένος προχωρούσε αργά, κάτω από το λιγοστό φέγγος των κεριών, λέγοντας το «σήμερον κρεμάται επί ξύλου...», κάνοντάς μας

να ριγούμε και ν' αποτυπώνεται ανεξήτιλα στη μνήμη μας η κορυφαία αυτή στιγμή του θείου δράματος. Η ιδέα της ανοικοδόμησης του παλαιού ναυδρίου υπήρχε από τους Βαλκανικούς πολέμους, τότε που οι επίστρατοι του χωριού μας, θεωρούσαν τον Άγιο Κωνσταντίνο προστάτη τους και γιόρταζαν την αναχώρησή τους στον πόλεμο και την επιστροφή, λειτουργώντας στο παλιό ναύδριο, τάζοντας την ανακαίνιση και το μεγάλωμά του.

Η Μικρασιατική καταστροφή ανέβαλε το έργο αυτό. Οι νέες προσπάθειες για την επίτευξή του, άρχισαν το έτος 1929.

Ο ιερέας Δημήτριος Καρράς συμπεριέλαβε τις προσπάθειες αυτές, σ' ένα κατάστιχο εκ διακοσίων σελίδων χαρτών, διαστάσεων 26,5X19,5 τα εξώφυλλα του οποίου κοσμούν οι Άγιοι Κωνσταντίνος και Ελένη. Στην τελευταία σελίδα είναι επικυρωμένο από την ερανική επιτροπή, με ημερομηνία 3/11/1929, μονο-

Ο ιερέας Δημήτριος Καρράς με την πρεσβυτέρα Βρισηΐδα Καραβοκύρη - Καρρά στο σπίτι τους.

July	9	100
	- Parrot Macaw	11,808
10	- Amazon & Harpy	100
	- Yellow-headed	100
	- Scarlet Macaw	52
	- Blue-headed	50
	- Green & Yellow	22
	- Eclectus	25
	- King Parrot	72.-
	- Lovebird	46.-
	- Lovebird & Amazons	25
11	Lovebird & Amazon	100
	- Parrot Macaw	500.
	- Amazon & Parrot	100
	- Macaw & Parrot	25
	- Amazon Parrot	100
	- Parrot & Parrot	25
	- Macaw & Parrot	100
12	Amazon Parrot	1520
		13328 1520
	Sum. In manuscript:	
	Parrot Macaw 100	
	King Parrot 100	
	Macaw & Parrot =	
	= 13428	

*Αθήνα 1930. Μια σελίδα με ονόματα και το ποσό που
κατέβαλαν στον έρανο. Μεταξύ άλλων και ο Γ.
Παπανδρέου*

10 Lipares		if if Honrur
	Spur Eros	1930
Tarr 16	Maspal D Laja	100
"	Spur Taramaros.	10
" 18	Kapurawang I	100
"	Spur Tigray	300
"	Cayman & Tigray [spelling prob]	100
"	Spur. Kauanay	100
"	Herrera I Tocuma	500
"	Spur S Ronjya	40
"	Spurong Aligale	150
"	Boracay Nag Dua	25
"	Spurong Inday	50
"	Spurong Tigray	50
"	Spurong Andapandung	50
"	Spurong Apayong	100
"	Spurong N. Nag pigtat	50
"	Spurong Nag apitay	80
"	Spurong Taramaros	50
"	Spurong Taramaros	60
"	Spurong P. Nagapatas	80
"	Spurong Apayong	725
"	Spurong	100
20	Spurong H. Nagapatas	50
		100
		840

*Κατάστιχο ονομάτων στον έρανο.
Αθήνα 1930.*

γραφημένο από τη Νομαρχία Μυτιλήνης, με ημερομηνία 14/1/1930. Στο κατάστιχο αυτό φαίνονται οι προσπάθειες και το οδοιπορικό του ιδίου, τα αποτελέσματα του εράνου αυτού, τα ονόματα των πιστών που συνέδραμαν την προσπάθεια αυτή, το χρηματικό ποσό που κατέβαλαν στη Βρίσα και τα χωριά της νήσου Λέσβου, στην Αθήνα, στη Θεσσαλονίκη και στα Μέγαρα.

Οι θρησκευτικοί έρανοι αποτέλεσαν συνήθεια, σχεδόν θεσμό, καθ' όλη τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας, για να αντιμετωπισθούν τα αβάστακτα έξοδα και η κάλυψη των αναγκών του Πανάγιου Τάφου, αλλά και Μονών του Σινά, του Αγίου Όρους και όπου

αλλού υπήρχαν ανάγκες. Μοναχοί και Πατριάρχες περιόδευαν από χωριό σε χωριό και από πόλη σε πόλη, όπου υπήρχαν ορθόδοξοι μέσα στην Οθωμανική αυτοκρατορία και συγκέντρωσαν ότι μπορούσαν και όσο η αγάπη των χριστιανών προσέφερε, δηλαδή χρήματα τιμαφλή, λάδι και ακίνητα.

Οι ελεημοσύνες αυτές (ελένη) ανακούφιζαν οικονομικά τις Εκκλησίες στα μεγάλα έξοδα που απαιτούνταν για επισκευές και ανοικοδομήσεις ναών, που κάηκαν ή κατεστράφησαν από σεισμούς, ή για να απονείμουν μεγάλα χρηματικά ποσά στους Τούρκους αξιωματούχους, για να τους προδιαθέσουν ευνοϊκά απέναντι στα δίκαια των ορθοδόξων.

Φωτογραφική αποτύπωση, σε σμίκρυνση, των υπογραφών μελών της Επιτροπής, με τις σχετικές σφραγίδες.

2.	-	<i>Sinuaria sinuosa</i>	50
2.	-	<i>Habenaria leucosticta</i>	50
2.	21	<i>Piparia t. Tenuis</i>	22
2.	4	<i>Zygoglossum luteum</i>	25
2.	31	<i>Habenaria Crassula</i>	72.-
2.	-	<i>Habenaria Crassula</i>	46.-
2.	8.	<i>Liparis</i> sp. <i>awamori</i>	25
2.	10	<i>Londonia</i> sp. <i>Auricula</i>	100
2.	-	<i>G. P. B. Spathularia</i>	500.
2.	23	<i>Utricularia</i> sp. <i>leptocephala</i>	100
2.	27	<i>Utricularia</i> sp. <i>leptocephala</i>	25
2.	11	<i>Mugia viscidissima</i>	100
2.	14	<i>Carex</i> sp. <i>forsterae</i>	25
2.	14	<i>Scirpus</i> sp. <i>leucanthus</i>	50

Λεπτομέρεια της υπογραφής του Γ. Παπανδρέου με το ποσόν της συνδρομής του. Έτος 1930.

Τα ελέη (ελεημοσύνες) αυτά καταγράφοταν σε κατάστιχα που είναι γνωστά σαν «Κατάστιχα Συλλογής Ελεών» και ο θεσμός αυτός σαν «Ζητείες». Το ερέθισμα για την ανέγερση του παρεκκλησίου των Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης στο χωριό μας, το έδωσε ένα γράμμα του Χαράλαμπου Π. Σάββα, ξενιτεμένου χωριανού μας, που στάλθηκε από το τότε ονομαζόμενο Βελγικό Κονγκό της Αφρικής, με ημερομηνία 1/8/1929, προς το θείο του ιερέα, Δημήτριο Καρρά και τον παρότρυνε την ανάληψη πρωτοβουλίας για την ανέγερση νέου ναού, ύστερα από ένα όνειρο που είδε να παραθείται από τον ίδιο τον Άγιο.

Οι εργασίες άρχισαν, όπως φαίνεται, αμέσως και συνεχίστηκαν με γοργό ρυθμό. Συνέβαλαν οι δωρεές των απανταχού Βρισαγωτών.

Έτσι εξηγείται η τέλεση θείας λειτουργίας στον ατελή και ασκεπή ιερό ναό, στις 21 Μαΐου 1930 (Φωτ. 3).

Το έργο όμως μεγάλο και τα χρήματα λίγα για την αποπεράρωσή του. Ο προϋπολογισμός του έργου ανήρχετο σε διακόσιες χιλιάδες δραχμές, ποσό αρκετά μεγάλο, τηρουμένων των αναλογιών της εποχής εκείνης. Για το σκοπό αυτό, δηλαδή τη συγκέντρωση οικονομικών πόρων, συνεστήθη ερανική επιτροπή. Αποτελείτο από τον ιερέα Δημήτριο Καρρά, τον πρόεδρο της Κοινότητας Μαργαρίτη Νικέλλη, τον πρόεδρο του εκκλησιαστικού συμβουλίου Γεώργιο Πολυχρόνη και τους Δημήτριο Σφούνη, Σάββα Σ. Σάββα, Βασίλειο Αναγνώστου, Γεώργιο Σ. Λαμπρινό και Δημήτριο Κοντογιώργη. Στις 7/1/1930 η ερανική επιτροπή κάνει έγγραφη έκκληση προς τους πιστούς, όπως συνδράμουν οικονομικά για την αποπεράτωση του Ιερού ναού. Την υπογράφουν οι ανωτέρω της επιτροπής και την επικυρώνει δι' ενσφραγίστου μεγαλοπρεπούς υπογραφής, ο Μητροπολίτης Πλωμαρίου Κωνσταντίνος Κοϊδάκης. (Κατήγετο από τον Τσεσμέ της Μικράς Ασίας. Ήταν Μητροπολίτης Καλλιπόλεως και Μαδίτου. Μετά τη Μικρασιατική καταστροφή τοποθετήθηκε στο Πλωμάρι σε θέση προσωποπαγή. Παρέμεινε εκεί επί είκοσι χρόνια από το 1914 έως το 1934 και μετά μετατέθηκε στη Μητρόπολη Κίτρους, οπότε καταργήθηκε και η Μητρόπολη Πλωμαρίου).

Στο έγγραφο τίθενται οι σφραγίδες της Κοινότητας Βρίσας, της Εκκλησίας των Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης, της Εκκλησίας Ζωοδόχου Πηγής της Κωμοπόλεως Βρίσας, χρονολογούμενη από το

Ενδιαφέρουσες σφραγίδες Δήμων και Κοινότητων του «κατάστιχου».

Δήμος Πλωμαρίου και Κοινότητες: Βρίσας, Αγ. Παρασκευής, Στύξης, Βαφειού, Σκουτάρου, Παπάδου, Σκοπέλου, Παμφίλων, Χιδήρων, Ερεσού.

Δημήτριος Καρράς (όρθιος αριστερά), πριν από τη χειροτονία του σε ιερέα. Όρθιος δεξιά, ο δίδυμος αδελφός του Κομνημός, που σκοτώθηκε στους Βαλκανικούς πολέμους. Κάτω, οι αδελφοί Παπαπαναγώτου, παιδιά του παπά-Αποστόλη (τη φωτογραφία παραχώρησε η κα Στέλλα Νικέλλη - Παράκοιλα)

1830 και η σφραγίδα της Μητροπόλεως Πλωμαρίου. (Βλ. Φωτο).

«Δια να εκπληρωθεί το όνειρο ημών και να αποπερατωθεί το Ιερόν προσκύνημα, ο φύλαξ και προστάτης παντός ευλαβούς χριστιανού απαιτείται όπως κινηθή πας χριστιανός μετά πάσης προθυμίας και άκρου ενδιαφέροντος, όπως δράμη προς πάντα πατριώτην, πάντα γνώριμον, προς πάντα συγγενή και φίλον και παροτρύνει αυτόν όπως δώσει την Ιεράν αυτού Συνδρομήν», υπεγράμιζε η έκκληση της ερανικής επιτροπής διερμηνεύοντας τα χριστιανικά αισθήματα του τόπου.

Στις 8/10/1930 ήλθε η έγκριση από το υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, επί υπουργίας Γ. Παπανδρέου, δια της οποίας επετρέπετο η ανέγερση του παρεκκλησίου με δαπάνες από εράνους.

Λίγο αργότερα, στις 30 Οκτωβρίου 1930 γνωστοποιήθηκε, η ανωτέρω έγκριση και προς τον Σεβασμιότατο Μητροπολίτου Πλωμαρίου.

Να σημειώσουμε εδώ ότι, η επιτροπή ήταν σίγουρη για το αποτέλεσμα της θετικής έγκρισης, δεδομένου ότι ο Γεώργιος Παπανδρέου είχε πολιτικούς και

φιλικούς δεσμούς με το νησί μας, το χωριό μας και ακόμη με μέλη της ερανικής επιτροπής. Συνέδραμε μάλιστα και ο ίδιος, δια χρηματικού ποσού, την προσπάθεια αυτή συλλογής πόρων, για την ανοικοδόμηση του παλαιού ναυδρίου, που είχε γνωρίσει στο παρελθόν, ήταν Νομάρχης στο νομό μας. (Φωτο. 5, όπου φαίνεται η υπογραφή του και το χρηματικό ποσό που κατέβαλε).

Ο έρανος άρχισε ταυτόχρονα σχεδόν, στην Αθήνα τον Ιανουάριο του 1930 (Φωτο. 6, 7 και στην επαρχία Πλωμαρίου, τον Μάρτιο του 1930. Περατώθηκε το έτος 1932 για την Αθήνα και το έτος 1933 για την επαρχία Πλωμαρίου, που περιελάμβανε εράνους εκτός Βρίσας, των χωριών Βασιλικών, Λισβορίου, Παλαιοχωρίου, Αμπελικού, Ακρασίου, Μπορού (σήμερα Νεοχώριο), Μεγαλοχωρίου, Τρύγωνος, Πλαγιάς, και του δήμου Πλωμαρίου.

Στις 3 Ιουνίου 1931 ο Μητροπολίτης Μυτιλήνης Ιάκωβος ο από Δυρραχίου, επέτρεψε με έγγραφό του «εις την καθ' ημάς επαρχίαν, μετά πατρικής προτροπής προς τους ευσεβείς χριστιανούς, την περιουσιαλογήν προαιρετικών συνδρομών, υπέρ του εν

Βρισά ιερού ναού των Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης».

Ο έρανος στην επαρχία Μυτιλήνης άρχισε τον Μάρτιο του 1933, αφού πρώτα η ερανική επιτροπή εφοδιάστηκε, στις 3 του ιδίου μηνός, με σημείωμα της Διοίκησης Χωροφυλακής Λέσβου, που προέτρεψε τις «Υπηρεσίες» της, στην ύπαιθρο «ίνα παρέξωσιν πάσαν δυνατήν και νόμιμον ευκολίαν εις τον νομίμως περιερχόμενον, προς συλλογήν εράνων, ιερέα Δημήτριον Παναγιώτου Καρράν, εφ' όσον ο έρανος ενεργείται βάσει της κεκανονισμένης αδείας και των προβλεπομένων υπό του νόμου, μελών επιτροπής».

Ο ακούραστος ιερέας Δημήτριος Καρράς περιήλθεν τα χωριά της επαρχίας αυτής, με την εξής σειρά: κοινότης Μεσσαγρού 7 Μαρτίου 1933, κοινότης Πλακάδου 8 Μαρτίου, συνοικισμό Περάματος (δεν αναφέρεται ημερομηνία), κοινότης Σκοπέλου 10 Μαρτίου, κοινότητες Παλαιοκήπου και Παπάδου στις 12, κοινότης Λουτρών στις 13/3/33, Αγίας Μαρίνης και Μόριας στις 17 Μαρτίου, Παμφίλων 20, Θερμής, (δεν αναφέρεται ημερομηνία), κοινότης Πηγής στις 22/3/1933, Μυστεγγών 24, Αφάλωνος 26, Παναγιούδας 27, Ιππείου 30, Ασωμάτου 2 Απριλίου, κοινότης Αγιάσου στις 5 και τέλος κοινότης Πολιχνίτου (που δεν ήταν Δήμος και κατ' εξαίρεση δεν ανήκε στην επαρχία Πλωμαρίου, ούτε διοικητικά ούτε Εκκλησιαστικά) στις 24 Απριλίου 1933. Δια την περιοδίαν του στην επαρχία Μηθύμνης, εφοδιάστηκε επίσης στις 27 Απριλίου δι' εγγράφου του Μητροπολίτη Διονυσίου (ο από Βρυούλων), βάσει του οποίου «δύναται ο φέρων το παρόν οικονόμος Δημήτριος Καρράς Αρχιερατικός επίτροπος Βρυσάς να περιέλθῃ την επαρχίαν ημών προς συλλογήν προαιρετικών εράνων υπέρ του αναφερουμένου ναού».

Από 29 Απριλίου 1933 έως 11 Μαΐου του ιδίου έτους, η ερανική επιτροπή περιήλθε τα χωριά Καλλονή, Κεραμιά, Παπιανά, Παράκοιλα, Κλωμηδάδο και Αγία Παρασκευή.

Στη συνέχεια οι έρανοι διακόπηκαν και επαναλήφθηκαν μετά δύο περίπου χρόνια, στα χωριά των Μητροπόλεων Μυτιλήνης και Μηθύμνης. Περιήλθαν τα χωριά Μανταμάδος στις 14 Απριλίου 1935, Κλειού, Συκαμιά, Κάπη, Γέλια, Στύφη, Πέτρα, Μήθυμνα, Φίλια, Σκουτάρο, Ανεμώτια, Σκαλοχώρι, Ταβούσα, Πτερούντα, Χύδηρα, Άντισσα, Σίγρι, και στη συνέχεια κατέλυσαν στη Μονή Υψηλού επί διήμερον, όπου και εγένετο θεώρηση του βιβλίου καταστίχων, στη σελίδα 92, με ημερομηνία 9/5/35, από το μητροπο-

λίτη Μυτιλήνης Ιάκωβο. Συνέχισαν με την Ερεσό στις 11 Μαΐου, μετά Μεσόποτο και τελείωσαν με την Κοινότητα Άγρας στις 13 Μαΐου 1935. Το κατάστιχον του εράνου, ετκός από την ανάδειξη της προσωπικότητας του ιερέα Δημήτριου Καρρά, μας δίνει ένα μήνυμα ενθάρρυνσης, πίστεως και αισιοδοξίας για το μεγαλείο της ανθρώπινης ψυχής, που μεγαλουργεί για το ιδανικό της θρησκείας του. Είναι σημαντικό για το ενδιαφέρον που έχει η αναγραφή εκαποντάδων ονομάτων, ιδιοχείρως γραμμένα από ένα έκαστο και αποκτά ιδιαιτερη αξία το γεγονός ότι πολλά από τα επώνυμα αυτά έπαψαν να υφίστανται στον τόπο καταγωγής τους, τη Βρίσα. Συγκινητική είναι η συμπαράσταση του Γεωργίου Παπανδρέου, ως υπουργού τότε Παιδείας και Θρησκευμάτων, που με τον οβιόλόν του στον έρανο, ζώηρεψε μνήμες αγάπης και ενδιαφέροντος για το χωριό Βρίσα, που είχε γνωρίσει παλαιότερα ως Νομάρχης Λέσβου.

Έχουν επίσης συμπεριεληφθεί έγγραφα Μητροπόλεων με τις αντίστοιχες υπογραφές των Μητροπολιτών της εποχής εκείνης, εγγράφων, σημειώσεων και επικυρώσεων διαφόρων Υπηρεσιών (Νομαρχίας, Δήμων, Κοινοτήτων, Εκκλησιών, Χωροφυλακής).

Μεγάλης αξίας είναι η διατήρηση των αποτυπώμάτων των σφραγίδων της εποχής εκείνης, που αφορούν ενοριακούς ναούς (βλ. Πίνακα 1), Δήμους και Κοινότητες που συμμετείχαν στο Θεοσεβές αυτό έργο. Η αξία αυτή γίνεται μεγαλύτερη αν σκεφθεί κανείς, ότι πολλές απ' αυτές δεν υπάρχουν πια ούτε στο αρχείο τους.

Ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι σφραγίδες του περασμένου αιώνα των Εκκλησιών του Ακρασίου, της Βρίσας, Μανταμάδου, Μεγαλοχωρίου και της Αγίας Παρασκευής Πλωμαρίου.

Επίσης ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι σφραγίδες των Δήμων και Κοινοτήτων. Ανάλογα με το αποτύπωμά τους, σε τέσσερις κατηγορίες: α) Οι κοινότυπες, με δύο ομόκεντρους κύκλους. Στο εσωτερικό αναγράφεται «ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ» και στο εξωτερικό το όνομα της Κοινότητας, β) του Δήμου Πλωμαρίου, που αποτυπώνεται περιφερικά το όνομα του Δήμου και εσωτερικά, κυκλοτερώς στεφάνι εκ δάφνης, γ) της Βρίσας, όπου περιφερικά φέρεται το όνομα της Κοινότητας και κεντρικότερα θυρεός με σταυρό και ημερομηνία 1914 και δ) των Αγίας Παρασκευής, Στύψης, Μηθύμνης, Σκουτάρου, Παπάδου, Σκοπέλου, Παμφίλων, Χυδήρων και Ερεσού, όπου περιφερικά γράφεται το όνομα της

Κοινότητας και στο κέντρο αποτυπούται ο «Φοίνικας» αναγεννόμενος (βλ. Πίνακα 2).

Μέσα από το κατάστιχο των εράνων διαφαίνεται το επίπεδο της μόρφωσης, που ήταν άριστο την εποχή εκείνη, για τις διάφορες κρατικές Υπηρεσίες (Χωροφύλακή, Δήμοι, Κοινότητες).

Εντύπωση προκαλούν επίσης, για την επάρκειά τους, οι Βρισαγώτες συντάκτες, διαφόρων γραμμάτων αλληλογραφίας και επισήμων εγγράφων.

Το έργο της ανοικοδόμησης, με τη βοήθεια του Θεού, είχε τελειώσει πια στο κυρίως μέρος του. Υπήρξαν δυσκολίες και αντιξοότητες που δεν μπορούν να αποδοθούν με λέξεις. Ενδεικτικό αυτών και αποτέλεσμα τουών των εμποδίων ήταν να δοθούν μεταφυσικές προεκτάσεις σε γεγονότα που αφορούσαν την ολοκλήρωση του έργου.

Έτσι, στην αποτυχία του ιερέως να κερδίσει στο «λαχνό» που αγόρασε, προκειμένου να ενισχύσει την ανοικοδόμηση, φέρεται να εμφανίζεται στο όνειρό του ο Άγιος Κωνσταντίνος δια προσώπου του Κωνσταντίνου Χατζηαντωνίου (ονοματική ταυτοποίηση), και να του λέει ότι πρέπει να κουρασθεί για την απόκτηση χρημάτων και να αποποιηθεί εύκολους τρόπους, για την ολοκλήρωση αυτού του έργου! Όταν δε ο ιερέας Δημήτριος Καρράς σκέφθηκε να ζητήσει άδεια από το Μητροπολίτη για να ξεκουρασθεί, ψυχικά και σωματικά, κάτω από το βάρος ημένων ευθυνών, αλλά και απογοητεύσεων ενίστε, τότε ο Άγιος εμφανίστηκε στον ύπνο του ομοχώριου μας Γεωργίου Καρτέρη (γνωστός πιο πολύ ως Γιωργάρας) και διατύπωσε τη δυσαρέσκειά του, για τη σκέψη αυτή του παπά - Δημήτρη.

Ο «Γιωργάρας», αμέσως ενημέρωσε τον παπά για το όνειρο που είδε και του συνέστησε να παραμείνει στη θέση του, συνεχίζοντας το έργο που ανέλαβε.

Αυτό το γεγονός προκάλεσε τότε μεγάλη εντύπωση στο χωριό, επειδή έγινε γνωστό ότι ο παπά-Δημήτρης δεν είχε κοινοποιήσει τις σκέψεις του. Ήταν ένα σημαδιακό όνειρο για τους χριστιανούς και ένα μήνυμα για τον ιερέα, που πήρε κουράγιο για τη συνέχιση του μεγάλου έργου.

Μετά, όμως, ήλθαν τα δύσκολα χρόνια. Ο πόλεμος του 40 πρώτα και μετά ο εμφύλιος. Τα γεγονότα αυτά ανέστειλαν την αγιογράφιση.

Η προσπάθεια συνεχίστηκε και πάλι, το έτος 1950, με συνδρομές Βρισαγωτών πιστών.

Ο μοναχός του Αγίου Όρους, Ζαχαρίας Κανέλλης, καταγόμενος από τη Βρίσα, ήταν ο αγιογράφος του συνόλου σχεδόν των εικόνων. Ο Γρηγόριος Λημναίος ήταν αυτός που φιλοτέχνισε τη Θεοτόκο Πλατυτέρα.

Το 1953 ο ναός είχε τελειώσει στο σύνολό του. Ήταν ένα έργο ζωής για τον ιερέα του χωριού της Βρίσας, που κράτησε 24 ολόκληρα χρόνια (Φωτο. 8 και 9).

Η ανοικοδόμηση του παρεκκλησίου των Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης, είναι το κάτοπτρον που αντανακλά τις συνολικές προσπάθειες που κατέβαλε ο ιερέας Δημήτριος Καρράς στα 40 χρόνια ιεροσύνης, 35 εκ των οποίων υπηρέτησε σαν καλός ποιμένας τους χριστιανούς της Βρίσας (Φωτο 10).

Στις 25 Νοεμβρίου 1957, έτος αποχώρησής του από την υπηρεσία της Εκκλησίας, το εκκλησιαστικό συμβούλιο του ιερού ναού της Ζωοδόχου Πηγής Βρίσας, εξέφρασε εγγράφως τις ευχαριστίες του για τις πολλαπλές προσφορές του. Εξήρε το ζήλο και την ακάματον προσπάθειαν στην εξάσκηση των ιερών καθηκόντων, τόνισε το ενδιαφέρον του δια την χριστιανική ηθικήν των πιστών, διακήρυξε τη δραστηριότητα και την πρωτοβουλίαν που επέδειξε δια να καταστεί πραγματικότης η ανοικοδόμηση του ναύδριου των Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης και τέλος ευχήθηκε όπως «το υμέτερον πάντοτε καθήκοντον επιτελέσθη προς την ιεροσύνην και τον ιερόν ναόν και παραλλήλως προς τους χριστιανούς ως τεταγμένος εις την υπηρεσίαν του Υψίστου, καταστεί παράδειγμα και εις πάντα έτερον εν τη αυτή διακονία υπηρετούντα». Υπογράφουν ο πρόεδρος του εκκλησιαστικού συμβουλίου, ιερέας Παύλος Αγγελέρος, ο Ηλίας Κώσσης, ο Γεώργιος Ρεκλός, ο Γεώργιος Ζερβός και ο Γεώργιος Γεωργαντής. Συντάκτης πιθανότατα ο δάσκαλος Γεώργιος Ρεκλός.

Ο ιερέας Δημήτριος Καρράς «τον αγώνα τον καλόν ηγώνισται, τον δρόμον τετέλεκε, την πίστιν τετήρηκε, απώκειται εις αυτόν ο της δικαιοσύνης στέφανος». Σε σας, όμως, εναπόκειται σεβαστέ κύρε πρόεδρε της Κοινότητας και αξιότιμοι κύριοι σύμβουλοι, να τιμήσουμε αυτόν τον άνθρωπον του Θεού, με την ονομασίαν του κεντρικού δρόμου, που διέρχεται από το παρεκκλήσιον των Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης και καταλήγει στο κέντρο του χωριού, με το όνομά του.

Θα υπενθυμίζει, το παράδειγμά του, σε μας και «εις πάντα έτερον εν τη αυτή διακονία υπηρετούντα» Θα είναι η οδός του ιερέα Δημήτριου Καρρά, του πνευματικού μας πατέρα, που λάμπρυνε την εκκλησία του χωριού μας.

* Ευχαριστώ ιδιαίτερα την κ. Ειρήνη Καρρά-Μακρή και τον κ. Ευθύμιο Μακρή (θυγατέρα και γαμβρό του ιερέα, αντίστοιχα) που εμπιστεύθηκαν σε μένα, πολύτιμα οικογενειακά τους κειμήλια, συμβάλλοντας έτσι τα μέγιστα στην πραγματοποίηση της εργασίας αυτής.

**Ιένοι Περιηγητές
και Αρχαιολόγοι
που επισκέφθηκαν το χωριό μας**
Tου Βασίλη Ψαριανού

Ο Robert Koldewey, Γερμανός αρχαιολόγος, επισκέφθηκε τη Λέσβο το Μάρτιο του 1885 και παρέμεινε εκεί μέχρι το Μάιο του 1886.

Επισκέφθηκε όλες τις περιοχές του νησιού και μελέτησε ό,τι είχε απομείνει από την περίοδο της αρχαιότητας. Τα αρχαιολογικά ευρήματά του, καθώς και τις παρατηρήσεις του, δημοσίευσε στο Βερολίνο το 1890 σε βιβλίο με τον τίτλο «τα αρχαιολογικά μνημεία της νήσου Λέσβου». Ο Γερμανός αρχαιολόγος επισκέφθηκε και το χωριό μας. Ερευνήσεις των αρχαιολογικού χώρου του Αγίου Φωκά και κατέγραψε τα λείψανα του αρχαίου ναού του Διονύσου του Βρησαγενούς, που σώζονταν ακόμα εκεί.

Ο ναός του Βρησαίου Διονύσου

Στο ύψωμα του Αγίου Φωκά μπροστά από το ομώνυμο εκκλησάκι σώζονται τα λείψανα ενός μικρού μαρμάρου ναού, δωρικού ρυθμού, ο οποίος σύμφωνα με μια αναθηματική επιγραφή που υπάρχει εκεί ήταν αφιερωμένος στο «Διόνυσο τον Βρησαγενή». Τα αρχιτεκτονικά λείψανα, μολονότι είναι περιορισμένα, μας επιτρέπουν, παρόλα αυτά, να σχηματίσουμε μια αρκετά σαφή αντίληψη για τη μορφή που είχε κάποτε ο ναός. Σημαντικό είναι ένα τμήμα από το επιστύλιο. Είναι ένα κομμάτι που εξείχε στη γωνία, του οποίου το άλλο μέρος στηριζόταν πάνω σε μια παραστάδα. Στην εξωτερική του όψη μπορεί ν' αναγνωρίσει κανείς τη ζώνη με τις σταγόνες και στην εσωτερική του ένα απαλό κυμάτιο από φύλλα. Το ανάγλυφο που υπάρχει στην εξωτερική του πλευρά παριστάνει έναν άντρα που βαδίζει προς τα δεξιά και μεταφέρει κάποιο αντικείμενο που κρατά με τα δύο του χέρια. Αυτό το επιστύλιο είχε ως διακόσμημα και ένα διάζωμα με τρίγλυφα. Κι αυτό διότι αφού το επιστύλιο ήταν διακοσμημένο με ανάγλυφες παραστάσεις, δεν μπορούσε να είχε από πάνω του και ανάγλυφη ζωφόρα, όπως ο σηκός του Παρθενώνα στην Ακρόπολη. Απ' αυτό συμπεραίνουμε ότι το επιστύλιο βρισκόταν στο εξωτερικό μέρος του ναού και η κατασκευή με τις παραστάδες στην οποία ανήκε, δεν αποτελούσε την όψη του εσωτερικού σηκού, αλλά ήταν η εξωτερική μορφή ενός απλού ναού «εν παραστάσι». Η

παραστάδα σώζεται σε δύο κομμάτια μέσα στο χριστιανικό εκκλησάκι. Τα δύο κομμάτια πρέπει να συναρμόζονταν το ένα πάνω στο άλλο.

Η παραστάδα συνδεόταν στη βάση της με σφήνες, που έμπαιναν σε κάθετους αρμούς και με τον τοίχο του ναού με συνδέσμους σε σχήμα χελιδονουράς.

Η κάτω διάμετρος της παραστάδας είναι 0,76 μ. και το ύψος της, χωρίς το επίκρανο, είναι 1,955 το πρώτο κομμάτι και 1,61 το άλλο· συνολικά 3,565 μ.

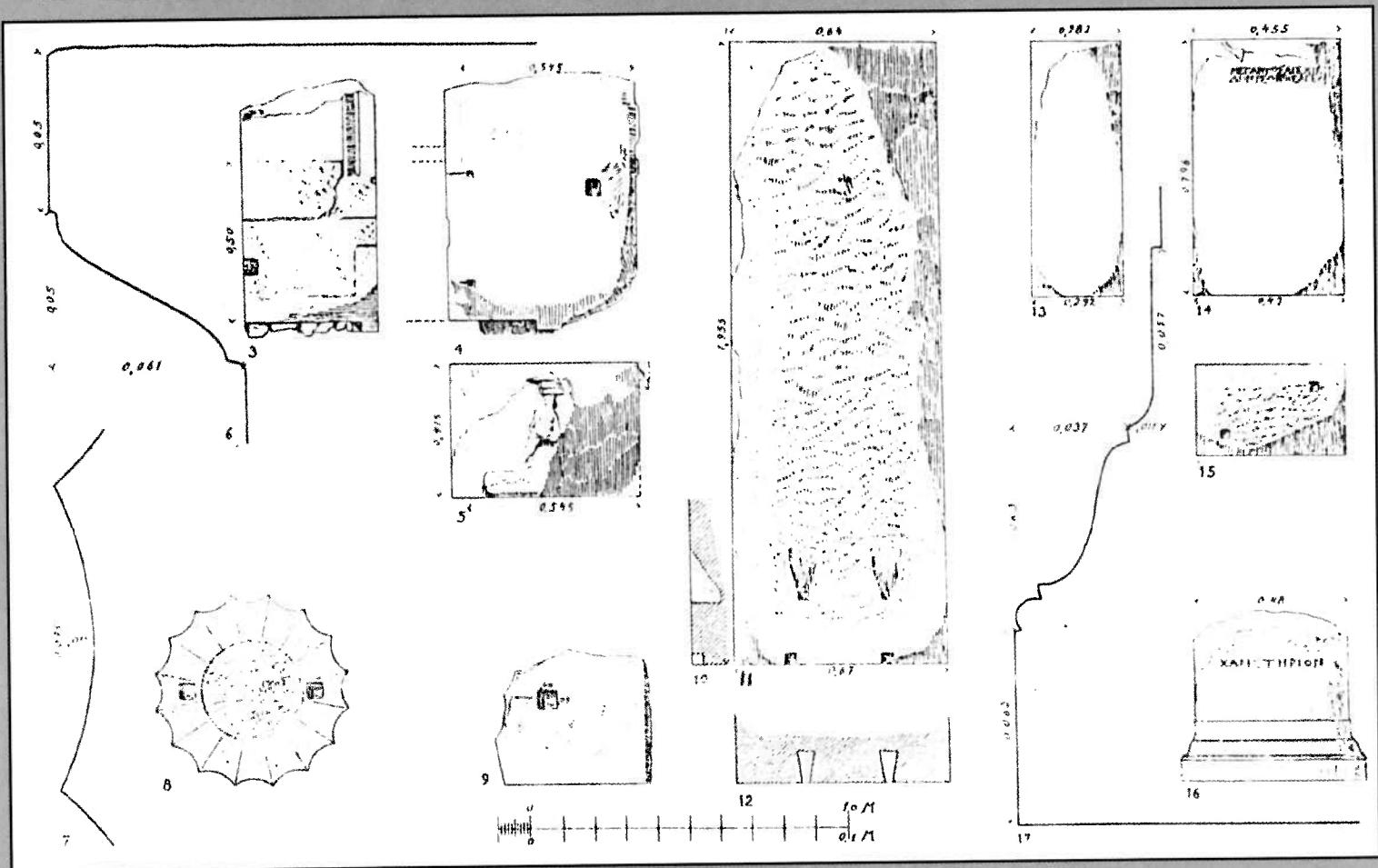
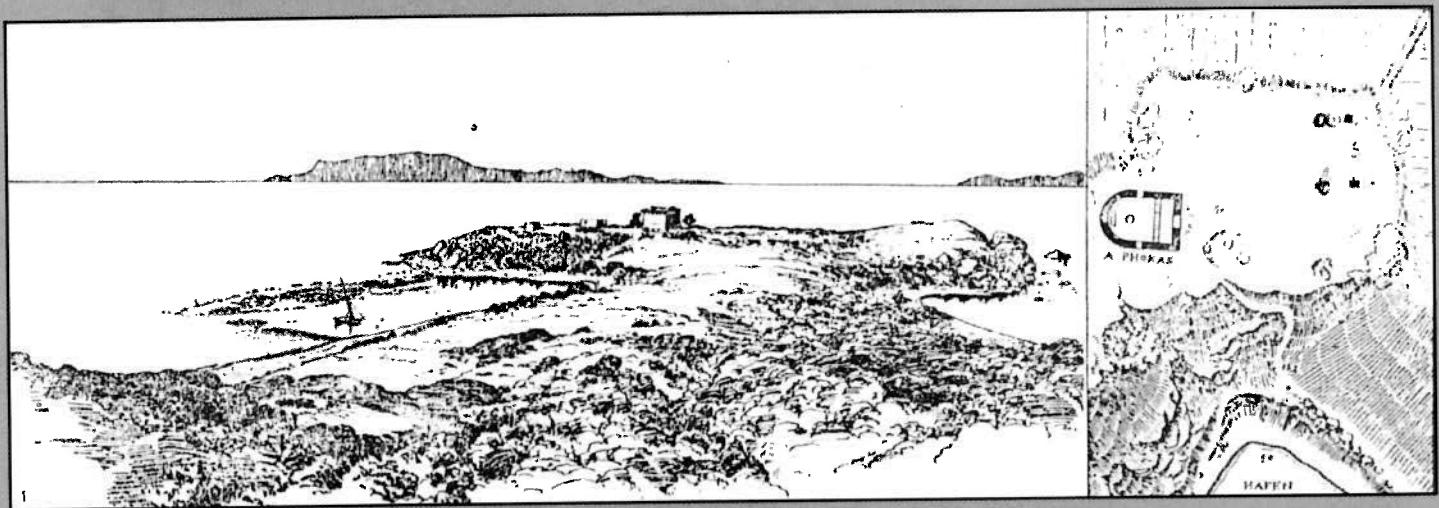
Οι κίονες, από τους οποίους σώζονται τρεις σπόνδυλοι και μερικά κομμάτια, έχουν αβαθείς αιλακώσεις και αρμούς για την τοποθέτηση τετράγωνων συνδέσμων. Επίσης σώζονται μερικοί λιθόπλινθοι από τραχείτη που ανήκαν πιθανώς στα θεμέλια του ναού, καθώς και μερικά κομμάτια από μάρμαρο που ίσως προέρχονται από τους τοίχους του ναού. Κοντά στο εκκλησάκι βρίσκονται στο έδαφος δύο τετραγωνισμένες, μαρμάρινες πέτρες που μάλλον είναι *in situ* (βρίσκονται δηλαδή στην αρχική τους θέση) και απέχουν μεταξύ τους 5,89 μ. Αν υποθέσουμε ότι ανήκαν στο στυλοβάτη του ναού, η απόσταση ανάμεσα στους άξονες των παραστάδων ήταν 5,89 μ. Και το μεταξόνιο στα τρία στηρίγματα της πρόσοψης ήταν 1,96 μ.

Όσον αφορά την εσωτερική κατασκευή του ναού, σημαντικό στοιχείο είναι η διεύθυνση που ακολουθεί το κυμάτιο του επιστυλίου στη γωνία. Φαίνεται, λοιπόν, ότι το κυμάτιο συνεχίζόταν πάνω στον τοίχο μέσα στο σοβά. Επομένως εσωτερικά, με εξαίρεση τη μέσα πλευρά του επιστυλίου, οι τοίχοι είχαν ένα ισχυρό στρώμα από σοβά. (Τα ίδια στοιχεία συναντάμε στην κατασκευή του Ηρώου της Άσσου).

Σύμφωνα, λοιπόν, με τα παραπάνω ο ναός του Βρησαίου Διονύσου ήταν ένας μαρμάρινος δωρικός ναός με παραστάδες. Το ύψος των κιόνων του χωρίς τα κιονόκρανα έφτανε τα 3,57 μ. και το πάχος τους περίπου 0,66 μ. Το μεταξόνιο των κιόνων ήταν 1,96 μ.

Από τα καλλιτεχνικά χαρακτηριστικά του πολύ κατεστραμμένου επιστυλίου, καθώς και από το είδος των συνδέσμων συναρμογής που χρησιμοποιήθηκαν στην κατασκευή του, ο ναός μπορεί να χρονολογηθεί στον πρώτο αιώνα π.Χ. Οι κίονες έχουν 16 αύλακες, όπως στο ναό της Άσσου και το ναό της Αθηνάς στο Σούνιο. Ένα ακόμη στοιχείο ομοιότητας σ' αυτούς τους ναούς είναι ότι βρίσκονται και οι τρεις πολύ κοντά στη θάλασσα.

Η ανάγλυφη παράσταση στο επιστύλιο, που συναντάται και στο ναό της Άσσου, δείχνει πως αυτός ο διά-

Σχέδια του Robert Koldewey

1. Άποψη από το Βορρά της Χερσονήσου του Αγίου Φωκά: αποκατάσταση του αρχαίου ναού. Αριστερά του ναού, το εκκλησάκι του Αγίου Φωκά. Στον ορίζοντα η Χίος και δίπλα τα Ψαρά.
2. Σχέδιο του εξωκλησιού Άγιος Φωκάς και της γύρω περιοχής. α, β: τετράγωνες πέτρες που ανήκουν πιθανώς στο στυλοβάτη του ναού.
- 3, 4, 5. Η εσωτερική όψη. Η επάνω και η πλάγια τμήματος του

επιστυλίου με την ανάγλυφη παράσταση.

8. Τομή κορμού κίονα.

9. Λίθος από τον τοίχο του ναού.

11. Άποψη της παραστάδας από την πίσω πλευρά.

13, 14, 15. Πλάγια όψη, μπροστινή και η κάτω της πλάκας όπου ήταν

γραμμένη η αφίέρωση «Διονύσιος των Βρυσαγένει».

16. Άποψη μιας βάσης που χρησιμεύει σήμερα συναποδογυρισμένη ως Αγία Τράπεζα στο εξωκλήσι του Αγίου Φωκά με την επιγραφή «Χαριστήριον».

κοσμος του επιστυλίου ήταν συνηθισμένος και σε μεταγενέστερες εποχές, τουλάχιστον σ' αυτή την περιοχή.

(του Β.Α. Αιγαίου και των Μικρασιατικών ακτών)
Όστρακα από αγγεία και κεραμίδια που βρέθηκαν πάνω στη Χερσόνησο και στο λαμπό της χερσονήσου μας επιτρέπουν να αναγνωρίσουμε τα λείψανα μερικών αρχαίων κατοικιών που ήταν χτισμένες σε οιμάδες γύρω από το ναό.

Σημείωση: Σε άλλο σημείο του βιβλίου του ο Koldewey γράφει: τα ίχνη των κτισμάτων στον Άγιο Φωκά θα πρέπει να θεωρηθούν ότι προέρχονται από κατοικίες και άλλους χρήσιμους χώρους που εξυπηρετούσαν το ναό.

Οι «Τιάρες» του περιηγητού Μπουτάν, το όνομα και ο ρόλος της αρχαίας Βρίσας Λέσβου

Tou Κωννου Αθ. Κώστα

Πολύτιμες πηγές για την ιστορία κάθε τόπου, είναι τα χρονικά που άφησαν οι ξένοι που ταξίδεψαν στην Ελλάδα, την εποχή της βυζαντινής περιόδου και της Τουρκοκρατίας. Τη Λέσβο επισκέφθηκαν αρκετοί τέτοιοι ταξιδιώτες και περιηγητές, που κατέγραψαν τις εντυπώσεις τους και έδωσαν χρήσιμες πληροφορίες για την ιστορία και τη ζωή των Λεσβίων.¹

Οι Ευρωπαίοι αυτοί που ταξίδευσαν κατά το Μεσαίωνα και την Τουρκοκρατία, είναι από επιστήμονες και διπλωμάτες μέχρι αρχαιοκάπηλοι, τυχοδιώκτες, γλεντοκόποι και περιέργοι της εποχής. Θα έλεγα «κάθε καρυδιάς καρύδι».

Ένας από τους περιηγητάς που επισκέφθηκαν το χωρίο μας, τη Βρίσα της Λέσβου, στο τελευταίο μισό του περασμένου αιώνα (1855), είναι ο Γάλλος M. Μπουτάν. Είχε άρτια μόρφωση και περιγράφεται σαν διεισδυτικός στις παρατηρήσεις του.²

Εν τούτοις, κατά την επίσκεψή του στο χωρίο της Βρίσας, εγκατέλειψε την ευθικρισία του, περιέπεσε σε λάθος εκτιμήσεις και του διέψυγαν αρχαιολογικά ευρήματα μεγάλης αξίας. Λίγα χρόνια αργότερα (1890), τα «πράγματα» μπήκαν στη θέση τους, με τον ερχομό

του διάσημου Γερμανού αρχαιολόγου Κόντελβαϊ, που κατέγραψε και πρόβαλε τον αρχαιολογικό πλούτο της Λέσβου, κατά τρόπο ιδανικό.³

Η ύπαρξη ενός ναού του Απόλλωνα - γράφει ο Μπουτάν⁴ - κοντά σε ένα λιμάνι, είναι αρκετό να αποδείξει την ύπαρξη μιας πόλης. Είναι αναμφισβήτητο - συνεχίζει ο Μπουτάν - ότι υπήρξε μια πόλη στο ακρωτήριο Βούρκος (τελείως επιπόλαια, χαρακτηρίζει έτσι το ακρωτήριο του Αγίου Φωκά), αλλά δεν υπάρχει τίποτα στα αρχαία κείμενα, ούτε στη σύγχρονη ιστορία και παράδοση που μπορεί να μαρτυρήσει το όνομά της. Ο Γάλλος περιηγητής, στην προοπτική του να δώσει ένα όνομα στο χωριό αυτό, αναφέρεται στο έργο του Πλινίου⁵ (23 μ.Χ. - 79 μ.Χ.) «Φυσική Ιστορία», όπου περιγράφεται ότι στη Μυτιλήνη υπάρχει ένα είδος φαγώσιμου μανιταριού που λέγεται «ύδνο». Ο σπόρος του έρχεται εκεί από τις Τιάρες, ύστερα από υπερχείληση ποταμών.

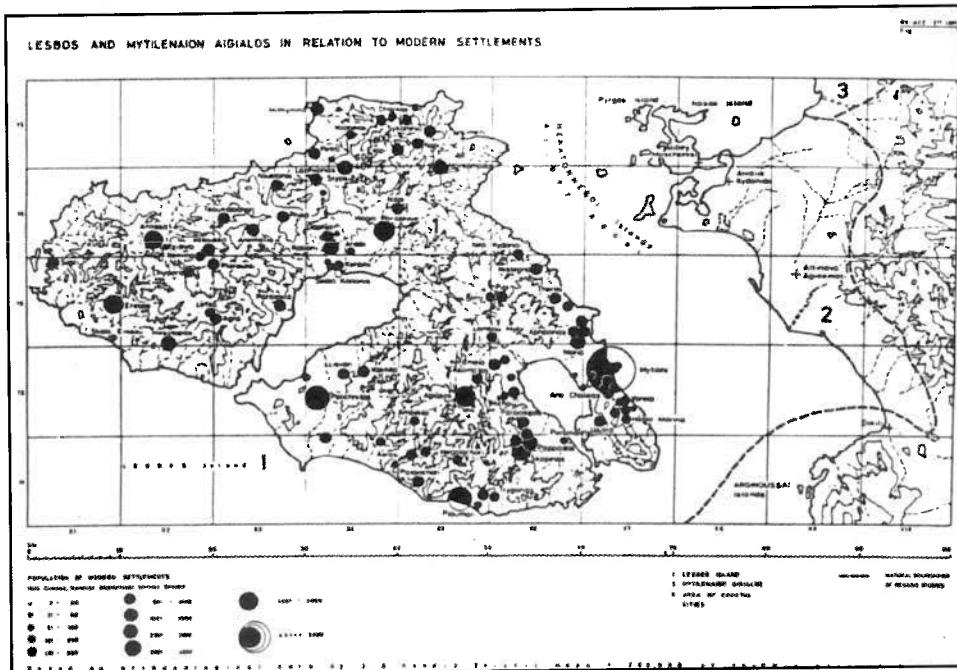
Οι Τιάρες δε, είναι το όνομα ενός τόπου όπου παραγεται η μέγιστη ποσότητα τέτοιων ύδνων. Το γεγονός αυτό, συνδύασε ο Μπουτάν με την αφθονία μανιταριών που υπάρχουν στις αγροτικές περιφέρειες της Βρίσας και ονόμασε την άγνωστη πόλη στο ακρωτήριο του Αγίου Φωκά, «Τιάρες»!

«Η πόλις της Τιάραι - γράφει - είναι η μόνη της οποίας δεν μπόρεσα να βρω ίχνη. Καταλήγω να πιστεύω - συνεχίζει - ότι η πόλις της Τιάραι δεν θα μπορούσε να είναι αλλού, θα πρέπει να βρισκόταν σ' αυτό το σημείο.

Η σιωπή των αρχαίων συγγραφέων, όσον αφορά τη θέση και την ιστορία της πόλης, δεν θα έπρεπε να μας παραξενεύει. Η Τιάραι, καθώς φαίνεται, πρέπει να ήταν πόλις μικράς σημασίας και η γειτνίαση της Πύρρας, εμπόδισε κάθε δυνατή εξέλιξη. Η Πύρρα ήθελε το δίχως άλλο, να βασιλεύει σαν μονάρχη στον κόλπο, στον οποίο έδωσε το όνομά της και δεν μπορούσε να υποφέρει μια ευδοκιμούσα πόλη σχεδόν στην είσοδο του κόλπου αυτού. Η Τιάραι, πιθανώς, δεν ήταν παραπάνω από μια κωμόπολη, εφόσον ο (γεωγράφος) Στράβων (64 π.Χ. - 23 π.Χ.) αμέλησε να την αναφέρει».

Ο Λατίνος συγγραφέας Πλίνιος αντλεί τις πληροφορίες του από τον Λέσβιο φιλόσοφο Θεόφραστο (370 π.Χ. - 287 π.Χ.)⁶, το κείμενο του οποίου διασώζει ο

1. Λέσβος
 2. Ο «Αιγιαλός των Μυτιληναίων»
 (Από το βιβλίο του Γιάννη Κοντή
 «Λέσβος και η Μικρασιατική
 περιοχή», Αθήνα 1978).

Έλληνας σοφιστής Αθήναιος (170 μ.Χ. - 230 μ.Χ.)⁷. «Εν γουν τω αιγιαλώ των Μυτιληναίων ου φασί πρότερον είναι πριν ή γενομένης επομβρίας το σπέρμα κατενεχθή από Τιαρών τούτο δ' εστί χωρίον εν ω πολλά γίνεται γίνεται δε εν τε τοις αιγιαλοίς μάλιστα και όπου χώρα ύπαμμος και γαρ αι Τιάραι τοιαύται». (Για παράδειγμα λέγουν ότι στον αιγιαλό των Μυτιληναίων δε φυτρώνουν πιο πριν, παρά αφού πρώτα βρέξει και μεταφερθεί σπόρος από τις Τιάρες. Αυτή είναι μια περιοχή όπου γίνονται πολλά ύδνα. Φυτρώνουν κυρίως στις παραλίες και όπου το έδαφος είναι αμμώδες. Τέτοιες άλλωστε είναι οι Τιάρες).

Από το αρχαίο κείμενο γίνεται αντιληπτό - κάτι που δεν πρόσεξε ο Μπουτάν - για τη χώρα του «Αιγιαλού των Μυτιληναίων», που είναι η απέναντι Μικρασιατική ακτή (βλ. φωτ.) και όχι τα παράλια της Μυτιλήνης.

Εξάλλου, οι αρχαίοι συγγραφείς, αναφέρονται στο είδος αυτό του μανιταριού (ύδνο), με κύριο χαρακτηριστικό ότι είναι υπόγειο, κάτω από αμμώδη εδάφη.⁸

Στη Βρίσα της Λέσβου, τέτοιο είδος μανιταριού δεν υπάρχει, ούτε υπήρξε κατά την εποχή της επίσκεψης του περιηγητού Μπουτάν.

Υπάρχουν και άλλα επιχειρήματα με τα οποία μπορεί κανείς να αντικρούσει τα επιχειρήματα του Μπουτάν, αλλά δεν χρειάζεται να μακρυγορήσουμε μια και ο Κόντελβαϊ - ο μεγάλος αυτός επισκέπτης του τόπου μας -

προσδιόρισε τις Τιάρες στην απέναντι Μικρασιατική ακτή, στην περιοχή που λέγεται Τευθρανία.⁹

Από το κείμενο όμως του Μπουτάν προκύπτουν ερωτηματικά που προβληματίζουν: α) Γιατί ο γεωγράφος Στράβων (63 π.Χ. - 23 π.Χ.) αμέλησε να αναφέρει την πόλη αυτή; β) Ποιο είναι τελικά το όνομά της; Είναι πρωταρχικό να απαντήσουμε σ' αυτούς, που μπορεί να διατηρούν επιφυλάξεις για την ύπαρξη της πόλης αυτής, ή γενικότερα κάποιου οικιστικού σχηματισμού.

Όπως αναφέρει ο περιηγητής Μπουτάν, «η ύπαρξη ενός αρχαίου ναού και ενός αρχαίου λιμανιού, κοντά σ' αυτόν, είναι αποδεικτικό στοιχείο της ύπαρξης μιας πόλης». Το επιβεβαιώνουν, κατά τη γνώμη μας, η συνεχής κατοίκηση της περιοχής αυτής, τουλάχιστον από το 2500 π.Χ.¹⁰ και τα σημερινά αρχαιολογικά ευρήματα. Στη θέση Πηγαδούλι υπάρχουν αξιόλογα οικοδομικά λείψανα, εκεί ακριβώς που στην αρχή του αιώνα μας, βρέθηκε αναθηματική πλάκα με την επιγραφή «ΣΤΡΑΤΟΝΙΚΗ ΧΡΗΣΤΗ ΧΑΙΡΕ» και δίπλα το «Αχιλλοπήγαδο», να θυμίζει έντονα την επιδρομή του Αχιλλέα. Κοντά σ' αυτό λάρνακας, σε κοινή θέα και «έκθεση». Επίσης, τάφος αρχαίος με κτερίσματα βρέθηκε στο μονοπάτι προς την αγροτική περιοχή της «Χαρτσιάς», πολύ κοντά στην πιο πάνω θέση.¹¹ Πήλινοι υδροσωλήνες (κούγκια), ρωμαϊκής εποχής, ανακαλύπτονται συνεχώς, στην ευρύτερη

LESVOS BATERA

To ακρωτήριο του Αγίου Φωκά, με το αρχαίο λιμανάκι του.

περιοχή και οδηγούν από την πηγή του «Χριστού» προς τον αρχαίο οικισμό.

Η ύπαρξη δύο παλαιοχριστιανικών «βασιλικών» ναών στην ίδια περιοχή, αποδεικνύει τη διαχρονική πορεία του πολιτισμού και της θρησκευτικής ζωής. Θα σημείωνα τέλος, ότι η αγροτική περιοχή που βρίσκεται ΒΔ. της περιοχής Πηγαδούλι και γειτνιάζει στο χώρο, λέγεται σήμερα «Αλευρόστα», αλλά στον κώδικα της Κοινότητας αναφέρεται ως «Αλευρόσπιτα» και πιθανώς να υποδηλεί οικιστικά ευρήματα με χρήση οικοδομικού συνδετικού υλικού (λάσπης), από χώμα της παρακείμενης αγροτικής περιοχής, της «Χαρτσιάς», όπως υποπτεύεται κανείς και από την ετυμολογική συσχέτιση (αρτσιά = ψιλό αλεύρι).

Παρόλες τις υποδείξεις, όμως, η αλήθεια είναι - όπως επισημαίνει ο Μπουτάν - ότι δεν υπάρχει τίποτα, στα αρχαία κείμενα, που μπορεί να μας μαρτυρήσει το όνομα της πόλης αυτής. Γιατί;

Μια άποψη που μπορούμε να εκφράσουμε, είναι ότι

ο χώρος αυτός, της ευρύτερης περιοχής με το σημερινό όνομα «Ακρωτήριο Αγίου Φωκά» και με το αρχαίο της «Βρίσα», απετέλεσε στο μακρινό παρελθόν, ένα θρησκευτικό κέντρο ευρύτερης αποδοχής, με μια διαχρονικότητα που αρχίζει, πιθανόν, σαν τέμενος τριπλής θεότητας (Ζευς, Ήρα, Διόνυσος)¹², στο οποίο προσήγγισαν οι Αχαιοί, στην επιστροφή τους από την Τροία, με τους Νέστορα, Διομήδη και Μενέλαο, για να ζητήσουν χρησμό και αργότερα (7ος αιώνας), κατέφυγε ως ικέτης σε άσυλο ο ποιητής Αλκαίος, διωκόμενος από πολιτικούς αντιπάλους,¹³ χωρίς να παραλείψουμε να αναφέρουμε την προγενέστερη ύπαρξη φημισμένου μαντείου, του Ορφέα,¹⁴ που κάλυψε αργότερα η λατρεία του Διονύσου.

Τη συνέχειά του, ως θρησκευτικού κέντρου, θα τη βρούμε στη Ρωμαϊκή εποχή, με ναό του 1ου π.Χ. αιώνα και ένα αρχαιολογικό εύρημα χαρισμένο στον Διόνυσο. Είναι τα γνωστά αρχαιολογικά ευρήματα που περιέγραψε και αναπαράστησε σε σχέδιο ο

Γερμανός αρχαιολόγος Κόντελβαι¹⁵.

Οι δύο παλαιοχριστιανικές «βασιλικές» του 5ου-6ου αιώνα, που βρέθηκαν στην περιοχή, η μία μάλιστα κτισμένη πάνω σε αρχαίο λατρευτικό χώρο, γνωστή συνήθεια των πρώτων χριστιανών, δεν αφήνει περιθώρια απόρριψης της διαχρονικής αυτής σχέσης.

Αξιοπρόσεκτο, επίσης, θεωρούμε την ύπαρξη τοπωνυμίου, με την ονομασία «Λειμωνάρι»,¹⁶ αγροτική περιοχή πολύ κοντά στην παλαιοχριστιανική βασιλική της Αγίας Αικατερίνης, μια λέξη που πρωτοχρησιμοποιήθηκε στη Συρία κατά τον 5ο μ.Χ. αιώνα με μεταφορική έννοια, για να δηλώσει τα μεγάλα θρησκευτικής ακτινοβολίας μοναχικά κέντρα ή κοινότητες.¹⁷ Θρησκευτικό κέντρο μπορεί να υποπτευθεί κανείς, για το μέρος αυτό της αρχαίας Βρίσας, κρίνοντας επίσης από τον σεβασμό που έδειξαν οι Αιολείς, κατά την εγκατάστασή τους στη Λέσβο.

«Η Λέσβος νήσος μεγάλη και πλουσία, είδε τους πρώτους αποίκους Αχαιούς και κατέστη ολόκληρος Αχαϊκή, εκτός μιας πόλεως, της Βρίσης».¹⁸ Το ίδιο προκύπτει από τον Ανδροτίωνα (Αθηναίο ρήτορα και συγγραφέα του 4ου π.Χ. αιώνα) «ότι το ιερόν του Θεού εν τη Βρίση φησίν ιδρύσασθαι υπό Μάκαρος» (το ιερόν του Θεού στη Βρίσα, λέγουν ότι ιδρύθηκε από το Μάκαρα) και το ίδιο μαρτυρεί ο λεξικογράφος του 6ου μ.Χ. αιώνα, Στέφανος Βυζαντίος: «Βρίσα, άκρα Λέσβου εν η ίδρυται Διόνυσος Βρισαίος» (Βρίσα, το αρκωτήριο της Λέσβου, στο οποίο ιδρύθηκε Διόνυσος ο Βρισαίος).

Ένα άλλο, προελληνικό όνομα της Βρίσας, φαίνεται πως ήταν το «Λυρνησός», όπως αφήνει να εννοηθεί στα έργα του, ο συγγραφέας του 2ου προς 3ον αιώνα μ.Χ. Φλάβιος Φιλόστρατος.¹⁹

Αυτός είναι ίσως ο λόγος, που μερικοί, στηριζόμενοι σε παλαιότερα «χωρία» του Ομήρου, συνέδεσαν τη Βρίσα με τη Λυρνησό της Μικράς Ασίας και την ωραία Βρισηίδα με αυτήν.

Με τη σκέψη ότι τα αρχαιολογικά αυτά ευρήματα του ακρωτηρίου της Βρίσας και όσα ανέ-

φεραν οι αρχαίοι συγγραφείς, δεν είναι δυνατόν να είναι δημιουργήματα μόνο μιας και κυρίως άσημης πόλης, θα απαντήσουμε στον περιηγητή Μπουτάν - που έψαξε να βρεί το όνομα της πόλης αυτής - ότι πιθανόν σαν Λυρνησός προελληνικά και χωρίς άλλο σαν Βρίσα,²⁰ αργότερα, αυτό είναι το όνομα όλης της περιοχής, στο σημερινό ακρωτήριο του Αγίου Φωκά, που η λάμψη του σαν «κοινό» θρησκευτικό κέντρο, δεν άφησε κανένα περιθώριο, στο μικρό αυτό οικισμό να «μετρήσει» και να αξιολογηθεί από τους αρχαίους συγγραφείς.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

1. Λεπτομέρειας θα βρείτε στο βιβλίο του Παν. Στ. Παρασκευαΐδη «Οι Περιηγητές για τη Λέσβο».
2. Στο ίδιο, σ. 137, Αθήνα 1983, Β' έκδοση.
3. Βλ. R. Koldewey «Die Antiken Baureste der Insel Lesbos», 1890.
4. Ήταν αφιερωμένος στο Διόνυσο το Βρισαγενή και δεν είχε σχέση με τον Απόλλωνα, όπως γράφει ο M. Boutan, «Ecole Francaise d' Athens, Brissia», σελ. 304-306, 1885.
5. Γάιος Πλίνιος Σεκούνδος, ο επιλεγόμενος Πρεσβύτερος. Λατίνος αξιωματικός του ιππικού και συγγραφέας. Για τις Τιάρες αναφέρεται στο μοναδικό διασωθέν έργο του, Φυσική Ιστορία I.XIX.13.
6. Αθήναιος, «Δειπνοσοφιστές», II.60.
7. Ύλη Ιατρική B, 175, Αθήναιος ο.π.
8. Κόντελβαι, ο.π., σ. 33, σημείωση.
9. Βλ. Δέσποινα Χατζή (αρχαιολόγος), Α.Δ. 27, 1972, Χρονικά 599.
10. Κ. Τσέλεκας «Το χωριό μου η Βρίσα Λέσβου», Αθήνα 1982, σ. 23.
11. Βλ. Τζέρομ Κουίν, περιοδικό American Journal of Archaeology, Βοστώνη 1961, τομ. 65, σσ. 353-391.
12. Στο ίδιο.
13. Δημήτριος Π. Ματζουράνης «Οι Πρώτες Εγκαταστάσεις των Ελλήνων στη Λέσβο», Μυτιλήνη 1949, αναφερόμενος στο Φιλόστρατο II. 181.
14. Κόντελβαι, ο.π., σ. 63 και πίνακας 28.
15. Βλ. Ιωάννη Μουτζούρη «Ο Μοναχιασμός της Λέσβου», Μυτιλήνη 1989, σλ. 23.
16. Βλ. Παν. Παρασκευαΐδη, «Χαμένες Πόλεις», περιοδ. «Ψαρά», σ. 20.
17. Βλ. Ιωάννη Μουτζούρη «Ο Μοναχιασμός της Λέσβου», Μυτιλήνη 1989, σλ. 23.
18. Παγκόσμιος Ιστορία Ελευθερουδάκη, Αθήνα 1932, βιβλ. ΣΤ', σ. 541.
19. Δ. Ματζουράνης, αναφερόμενος πάλι στο Φιλόστρατο, I.4,7 και II.181.
20. Πιθανότατα και το όνομα της «Βρίσας» να υποδηλώνει προελληνική προέλευση (Πελασγική), αν κρίνουμε και από τη σχετική κατάληξη.

Μέση Ανατολή - Αίγυπτος 1941-44

*Αφήγηση του Γιάννη Μαργαρίτη του Γεωργίου
στον Αντώνη Φωτεινό*

Ξεκινήσαμε από το Λειμωνάρι πολύ πρωί, νύχτα σχεδόν, παίρνοντας μια βαρκούλα που την είχε ο Φρατζάς για ψάρεμα, όχι, όμως, για το πέλαγος, μόνο για την ακρογιαλιά. Εγώ, ο Γιάννης Μαργαρίτης του Γεωργίου, ο Κώστας Ποδηματής του Στυλιανού και ο Ζαφείρης Γραγουδάς του Βασιλείου. Με κωπηλασία φτάσαμε το άλλο μεσημέρι στα Καράμπουρνα της Τουρκίας, δίπλα στο φάρο. Τραβήξαμε τη βαρκούλα και αρχίσαμε να βαδίζουμε χωρίς να ξέρουμε πού πάμε. Συναντήσαμε σ' ένα Τούρκους που δούλεαν. Μας κάναν «Καθίστε». Καθίσαμε. Αυτοί τρέχαν και ειδοποιήσαν την αστυνομία. Σε λίγη ώρα τρεχάτοι, άλλοι πεζοί και άλλοι με άλογα καβάλα ήλθαν, μας πήραν και μας πήγαν στο χωριό Γενηλιμάνι. Μας κρατήσαν δύο μέρες. Από κει μας πήγαν στο μέρος που είχαμε παρατήσει τη βάρκα. Μας βάλαν μέσα, μας ρυμουλκήσαν, μας βγάλανε μ' ένα ψαροκάικο περίπου ένα μίλι ανοιχτά και μας λένε «Δρόμο πίσω, Μυτιλήνη, Πλωμάρι», που ξέραν πως είναι πιο κοντά. «Και μη γυρίσετε πίσω, γιατί θα σας σκοτώσουμε». Ήταν σχεδόν μεσημέρι. Αφού μας λύσανε και γελούσανε, φύγανε, αφήνοντάς μας πίσω. Κι εμείς αρχίσαμε να τραβάμε πάλι κουπί στη βάρκα, διψασμένοι και πεινασμένοι. Ξαφνικά μας πιάνει καιρός δυνατός, δυτικός, που συνήθως αυτή την εποχή παίρνει το απόγευμα, ο μαϊστρος. Αντί για Πλωμάρι μας πήγαινε πάλι Τουρκία και με κίνδυνο να πνιγούμε κατορθώσαμε και βγήκαμε το άλλο μεσημέρι πάλι στεριά. Το μέρος ήταν οι Φώκαιες, χωριό μεγάλο. Πριν βγούμε έξω, στο πέλαγος ακόμα, η βαρκούλα έβαζε νερά από τα μεγάλα κύματα και βγάλαμε τ' άρβυλά μας και βγάζαμε τα νερά. Μόλις βγήκαμε, πρώτος έπιασε δουλειά ο Ζαφείρης και σπάσαμε τη βάρκα για να μη μας στείλουν πάλι πίσω. Ξεκινήσαμε με τα τσόλια

στην πλάτη από την ακρογιαλιά που μας έβγαλε ο καιρός, μισοπεθαμένοι απ' όλη αυτή την ταλαιπωρία και από τη φουρτούνα, να βαδίζουμε στη στεριά. Στο δρόμο συναντήσαμε Τούρκους να μαζεύουν καπνό. Μας κρατήσαν εκεί και πάλι ειδοποιήσαν την αστυνομία. Μας έβαλε πάλι μπροστά, άντε πάλι για τις Φώκαιες. Μου λέει ο αστυνόμος: «Σε άφησε ο τσύρης σου και έφυγες;» Του απάντησα: Δεν το ήξερε. «Μας πήγαν στις Φώκαιες στην πόλη μέσα σ' ένα σχολείο, όπου είχαν κι άλλους Μυτιληνίους στην ίδια κατάσταση μ' εμάς. Ήταν και χωροφύλακες που υπηρετούσαν στον Πολυχνίτο. Στις Φώκαιες καθίσαμε μια βδομάδα. Μας είχαν εν των μεταξύ μεταφέρει σ' ένα χάνι. Οι κοριοί με το σακί. Το φα:ι ήταν ρεβύθια κάθε μέρα. Εγώ αρρώστησα με πολύ πυρετό. Με πήγαν σε γιατρό. Είχα ελονοσία και πολλή αδυναμία. Μιλούσε ελληνικά ο γιατρός. Με μεταφέραν από τις Φώκαιες σ' ένα νοσοκομείο γαλλικό «Πούντα Φράνσις Χασάνι» λεγόταν το νοσοκομείο. Τους άλλους δύο, το Ζαφείρη και τον Κώστα, τους έχασα. Κάποτε ανταμώσαμε στην Αφρική.

Κάθισα στο νοσοκομείο με Τούρκους. Οι νοσοκόμες με πρόσεχαν. Εκεί υπήρχαν αρκετοί Έλληνες, που είχαν φύγει από τα νησιά Μυτιλήνη, Χίο, Σάμο που τους είχε κόψει η πείνα της Κατοχής και δούλευαν εκεί για να ζήσουν. Το μάθαν πως βρισκόμαστε με άλλους Έλληνες στο νοσοκομείο και ερχόταν και μας έβλεπαν. Είπαμε, το νοσοκομείο ήταν γαλλικό και πήγαιναν και τους Έλληνες αρρώστους. Ο γιατρός μιλούσε ελληνικά. Μια κοπέλα μας επισκεπτόταν πολύ ταχτικά. Θυμάμαι και το όνομά της. Την έλεγαν Βαρβάρα. Μια Κυριακή μου λέει: «Θέλεις να έλθεις στην εκκλησία; «Ναι», της είπα. Υπήρχε μια εκκλησία στο Προξενείο της Σμύρνης. Ήλθε, με πήρε και πήγαμε. Ο σκοπός της ήταν να με βοηθήσει οικονομικά. Μάζεψε εκεί από όλους τους Έλληνες και Ελληνίδες που ήταν στην εκκλησία περίπου σαράντα ημερομίσθια. Η μεταφορά μου από το νοσο-

κομείο στο Προξενείο γινόταν με συνοδεία από Τούρκο χωροφύλακα. Στο νοσοκομείο κάθισα περίπου δύο μήνες. Ήρθε η ώρα να μας διώξουν από τη Σμύρνη. Μόλις το έμαθαν οι Ελληνίδες που είχαν πια μείνει εκεί και δούλευαν, μας έφεραν ρούχα να έχουμε, γιατί δεν ξέραμε και που θα μας πάνε.

Μας βάζουν μέσα στο τρένο. Από τη Σμύρνη φεύγουμε, πάμε Αϊδίνι, Ναζλί, Ντενέγελι και διάφορες άλλες πόλεις μαζί με άλλους Έλληνες, πιο πολύ Χιώτες και Σαμιώτες. Είμαστε περίπου διακόσια άτομα και μέναμε σε μια αποθήκη. Καθίσαμε εκεί ένα μήνα και δουλεύαμε. Εκεί αντάμωσα και τον εξάδελφό μου, Κώστα Ποδηματή. Ο Ζαφείρης είχε φύγει κατευθείαν στην Αλεξάνδρεια, στην Αφρική, στο Πολεμικό Ναυτικό. Παίρναμε μια λίρα απ' τη δουλειά που κάναμε και φαγητό το μεσημέρι. Εγώ πήγα πάλι σε νοσοκομείο για λίγο κι εκεί έβγαινα κι έξω. Από κει πάλι σε τρένο μετά από ένα μήνα στο Αφιόν Καραχισάρ. Μια μέρα καθίσαμε στο σταθμό. Είχε πολύ κρύο. Στη συνέχεια Ικόνιο, Αντάνα, Μερσίνα δύο μέρες. Εκεί είδα Τούρκους δίκασμένους και τους κρεμάσαν. Μετά τρένο για Συρία, Χαλέπι. Εκεί μας περίλαβαν οι Εγγλέζοι. Με τρένο πάλι στο Σούνεζι. Εκεί ήταν ο ελληνικός στρατός. Μας πήραν στοιχεία. Όσοι είμασταν ανήλικοι μας βάλαν κι υπογράψαμε εθελοντές. Μας ντύσαν στο χακί, μας δώσαν από τρεισήμιστη λίρες. Τέσσερα χρόνια στρατιώτες. Ελ Αλαμέιν, ειδικότητα μηχανικός. Νάρκες με τον Κώστα Ποδηματή. Υπηρετούσαμε στην ίδια ταξιαρχία. Επίσης και με τον Σωκράτη Μανώλα και τον Ευστράτιο Χρηστέλλη. Μας πήγαν για εκπαίδευση Συρία, Λίβανο, Υπεριορδανία, Παλαιστίνη, Αίγυπτο, Λυβίη. Στο Μέτωπο πολεμήσαμε στο Ντουμπρούκ, στην έρημο από Αίγυπτο μέχρι Βεγγάζη στη Λιβύη.

Μετά τα γεγονότα στο στρατό στην Αίγυπτο,

μας αφότισαν. Εμένα, το Γιάννη Μαργαρίτη, που διηγούμαι την ιστορία, το Στρατή Χρηστέλλη, τον Κώστα Ποδηματή του Στέλιου, τον Ζαφείρη Γραγουδά, τον Ευστράτιο Σκιά, τον Θεόδωρο Καπετανή και άλλους πολλούς μας είχαν βάλει στα σύρματα. Στις λαμαρίνες από κάτω έβραζε το παν από τη ζέστη. Πέντε μήνες μας φύλαγαν μαύροι του Εγγλέζικου στρατού, ποτισμένοι όλοι χασίσι. Μόλις πλησίαζες στα σύρματα, δούλευε τουφεκίδι. Πιο σκληρός απ' όλους μας ο Σωκράτης Μανώλας. Μας έβγαλαν μετά από πέντε μήνες και μας στείλαν στην Τρίπολη και φυλάγαμε αιχμαλώτους, Γερμανούς, Ιταλούς. Τον Κώστα Ποδηματή, τον Στρατή Σκιά, τον Σωκράτη Μανώλα τους στείλαν στην Αβησσονία για πιο μεγάλη τιμωρία. Όταν τέλειωσε ο πόλεμος, φύγαμε με καράβι από την Τρίπολη, περάσαμε Αλεξάνδρεια, Σάμο, Χίο και φτάσαμε στη Μυτιλήνη, περίπου εκατό άτομα. Όταν βγήκαμε στη Μυτιλήνη μας πλήρωσαν με δέκα κιλά σιτάρι.

Η αμοιβή όλων αυτών των παιδιών που μπήκαν στα σύρματα ήταν να τους βγάλουν φωτογραφία στο απολυτήριό τους χωρίς δίκοχο. Μόλις έδειχναν το απολυτήριο, ξύλο και διωγμοί κι ούτε που μπορούσαν να μπουν σε δημόσια υπηρεσία.

* *Είχα ακουστά για την ιστορία των χωριανών μας και φίλων Γιάννη Μαργαρίτη, Στρατή Ποδηματή και Ζαφείρη Γραγουδά στην Κατοχή των Γερμανών. Δεν έγραψα γι' αυτούς όταν είχα γράψει για τα άλλα παιδιά που είχαν φύγει στην Αφρική για να πολεμήσουν τους Γερμανούς, γιατί δεν γνώριζα καλά την περιπέτειά τους και προσπάθησα να βρεθώ με τον Γιάννη Μαργαρίτη του Γεωργίου και να μου διηγηθεί όλη την περιπέτεια που πέρασαν.*

Αντώνης Φωτεινός

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ - ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ

Βρισαγώτικες ονομασίες
«Τα φραγκέλια»

Tου Βασίλη Ψαριανού

Η λέξη «Φραγκέλια» σημαίνει τα φραγκόπουλα, τα παιδιά που φορούσαν φράγκικα ρούχα, δηλαδή ευρωπαϊκά πανταλόνια, σε αντίθεση με τα νησιωτόπουλα που φορούσαν την παραδοσιακή, νησιώτικη βράκα.

Η ονομασία Φραγκέλια αποδόθηκε αρχικά στα φραγκοφορεμένα παιδιά που εικονίζονταν στις σελίδες και στο εξώφυλλο του Αναγνωστικού που δίνονταν στους μαθητές του Δημοτικού Σχολείου.

Με τα χρόνια, όμως, η ονομασία Φραγκέλια έφτασε να σημαίνει κάθε ζωγραφιά ή εικόνα βιβλίου όπου εικονίζονταν άνθρωποι με ευρωπαϊκές ενδυμασίες και στο τέλος κάθε ζωγραφιά ή εικόνα ανεξάρτητα από τα προσωπα και το είδος της ενδυμασίας τους.

Έτσι στα χρόνια μας όταν λέγαμε φραγκέλια εννοούσαμε τις ζωγραφιές που είχαν μέσα τα σχολικά ή και εξωσχολικά βιβλία. Γι' αυτό όταν κάποιος μαθητής χάζευε φυλλομετρώντας το βιβλίο, του έλεγαν οι μεγάλοι: «διάβαζι μη κοιτάγε μόνου τα φραγκέλια».

Τα βαφτιστικά ονόματα και τα επώνυμα των χωριανών μας

Tου Βασίλη Ψαριανού

A. Τα κύρια ονόματα:

Τα βαφτιστικά ονόματα των χωριανών μας, όπως είναι φυσικό, στο μεγαλύτερό τους ποσοστό είναι χριστιανικά, αναφέρονται δηλαδή σε αγίους και μάρτυρες ή σε έννοιες και στοιχεία της χριστιανικής πίστης και λατρείας, όπως είναι τα ονόματα Θεολόγος, Θεοχάρης, Παράσχος, Σαράντος, Αναστάσιος, Πολυχρόνης, Κυριάκος, Βαΐα (Βάγια), Σοφία, Θεραπεία, Τριάδα. Εκείνο, όμως, που προκαλεί εντύπωση είναι ότι ένας πολύ μεγάλος αριθμός βαφτιστικών ονομάτων είναι αρχαία ελληνικά, όπως τα ανδρικά: Αχιλλέας, Αλκαίος, Αλκιβιάδης, Άρης, Αριστείδης, Αλέξανδρος, Ανδροκλής, Δημοσθένης, Ευριπίδης, Επαμεινώνδας, Ηρακλής, Θρασύβουλος, Θεμιστοκλής, Λέσβος, Μαργαρίτης, Μενέλαος, Μιλιάδης, Ξενοφών, Οδυσσέας, Πλάτων, Περικλής, Πάρης, Σω-

κράτης, Φίλιππος, Χαρίλαος. Και τα γυναικεία: Αθηνά, Ασπασία, Αντιγόνη, Αντιόπη, Αλκμήνη, Αγλαΐα, Αφροδίτη, Αριάδνη, Άρτεμις, Ανθή Βρισηίδα, Γραμματική, Δήμητρα, Ελπινίκη, Έλλη, Ευρυδίκη, Ευτέρπη, Εριφύλη, Ευανθία, Ευφροσύνη, Ευμορφία, Ευτυχία, Θέμις, Θεανώ, Θελξιόπη, Κλεονίκη, Κλεοπάτρα, Καλλιόπη, Κοσμία, Κλειώ, Μυρσίνη (απτ. Μυρρίνη), Μύρτα (αρχ. Μυρτώ), Μηλιά (αρχ. Μηλέα), Νίκη, Ξανθίπη, Ολυμπία, Ουρανία, Πέρσα, Πηνελόπη, Πολύξενη, Σαπφώ (αιολ. Ψάπφα) Φιλιώ (αρχ. Φιλώ), Χαρίκλεια. Η πληθώρα των αρχαιοελληνικών ονομάτων φανερώνει τη συνέχεια της αρχαίας παράδοσης και το πνεύμα της αρχαιολατρίας που παρέμεινε ζωντανό στους χωριανούς προγόνους μας καθ' όλη τη διάρκεια της χιλιόχρονης βυζαντινής αυτοκρατορίας, το οποίο άντεξε στα σκοτεινά χρόνια της Τουρκοκρατίας κι απέκτησε νέα ορμή το 19ο αιώνα και στις αρχές του 20ου οπότε συμπίπτει με την αναγέννηση της παιδείας και την οικονομική ακμή που σημειώνεται σ' ολόκληρο το νησί, καθώς και στο χωρίο μας. Τα ονόματα αυτά αποτελούν ακόμα μια απόδειξη πως οι κάτοικοι του χωριού μας δεν έχασαν ποτέ την ιστορική τους μνήμη και τη συνείδηση της αρχαίας καταγωγής τους.

Στην τρίτη θέση, από αριθμητική άποψη, βρίσκονται τα βυζαντινά ονόματα, αυτά δηλαδή που αναφέρονται σε πρόσωπα ή γεγονότα που έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην ιστορία της βυζαντινής αυτοκρατορίας, έγιναν γνωστά στην κοινωνία της εποχής και συγκίνησαν το λαό της. Το νησί μας κατά τη βυζαντινή περίοδο βρισκόταν πάντα σε στενή επαφή με τη «βασιλεύουσα», αισθανόταν υπερηφάνεια από τους θριάμβους των αυτοκράτορων και των στρατηγών του Βυζαντίου και συγκλονίζονταν από τις συμφορές του. Γι' αυτό, όπως παρατηρείται και στα περισσότερα χωριά του νησιού μας, οι βυζαντινοί πρόγονοι μας θεωρούσαν ιδιαίτερη τιμή να δώσουν στο παίδι τους το ονόμα ενός μεγάλου αυτοκράτορα ή αυτοκράτειρας, ενός ένδοξου στρατηγού, ενός γνωστού εκπροσώπου της βυζαντινής αριστοκρατίας. Έτσι πολλοί απλοί ξωμάχοι του χωριού μας βαφτίστηκαν με τα λαμπρά ονόματα των Κομνηνών, των Παλαιολόγων (Παλαιολογού-Παλογού) των Μελισσηνών (Μελισσηνή), των Λασκάρεων (Λάσκαρις), των Καντακουζηνών (Καντακουζηνή - Κουζή), των Σκαρλάτων (Σκαρλάταινα) των Δουκών* των Βρανάδων (Βρανάς). Από τη βυζαντινή εποχή προέρχονται και τα ανδρικά ονόματα:

Μόσχος, Φώτιος, Θεόφιλος, Αδαμάντιος (Διαμαντής), Ζάπφειρος (Ζαφείρης), Μαΐστωρ (Μάνστρος), Αγάλλαμπος, Χρυσός. Και τα γυναικεία: Ευδοξία, Ζωή, Μεταξία, Βενετία, Ευδοκία, Βλουτίνα, Πολυτίμη, Υπερμάχω (Περμαθούλα), Πουλχερία, Όλγα, Ρήγαινα (από το ρήγας: βασιλιάς), Ασημίνα, Κρυσταλλία, Κανέλλα, Χρυσή, Μελαχρινή.

Τέλος, πιθανώς στην υπεροβυζαντινή εποχή και στην περίοδο της τουρκοκρατίας, καθιερώθηκαν τα ονόματα Βατάνα**, Σουλτάνα, Φραγγούλα, Γαρυφαλλιά, Ζαχαρώ, Λευκονία, Μαλαματένια (Μαλάμω), Παγώνα***, Πολουδιά και τελευταία το ανδρικό όνομα Βύρων προς τιμήν του Άγγλου φιλέλληνα Μπάιρον.

* πολύ διαδεδομένο στην Αγιάσο

** ίσως από το τουρκικό *vatan*: πατρίδα

*** Πιθανώς με το όνομα αυτό να έχει σχέση το όνομα της συνοικίας Παγώνι

B. Τα επώνυμα:

Ο σημερινός τύπος της ανθρωπωνυμίας που αποτελείται από το κύριο όνομα (βαφτιστικό) και το επώνυμο ή επίθετο διαμορφώθηκε στη βυζαντινή εποχή. Το επώνυμο αρχικά ήταν προσωνύμιο (πρόσθετο όνομα) ή παρωνύμιο (παρανόμι, παρατσούκλι).

Όπως συμβαίνει με όλα τα νεοελληνικά επώνυμα και τα επώνυμα των χωριανών μας είναι: 1) πατρωνυμικά, προέρχονται δηλαδή από το κύριο όνομα του πατέρα που χρησιμοποιήθηκε σε πτώση ονομαστική ή γενική. Έτσι έγιναν τα επώνυμα: Κώστας, Παρασκευάς, Σαράντος, Τρύφωνας, Διαμαντής, Φίλιππας, Πολυχρόνης, Σάββας, Μαργαρίτης, Τάσιος, Αγγελής, Γιωργής, Αποστολής, Αθανασής, Χαραλαμπής, Στεργίου, Προκοπίου.

2) Μητρωνυμικά, προέρχονται δηλαδή από το όνομα της μητέρας: Βασίλαινας (Βασίλω), Κρουσταλλίος (Κρυσταλλία - Κρουστάλλω).

3) Επαγγελματικά, προέρχονται δηλαδή από το επάγγελμα ή την ασχολία κάποιου προγόνου: Ποδημαντής, Ζωναράς, Πετράς, Καρβοκύρης, Τσαγγαρής, Τσέλεκας (Τσέλιγκας), Ντουμπαντζής, Ψωμάς, Σαμαράς, Φανάρας, Καρβουνιάρης, Καρβούνης, Καρνάς, Γραγδάς (γράγδο), Κρομδής, Λιναρδής, Γδούντος, Κουκούλας, Γκουγκούλιος (Κουκούλιος: Κουκούλι;), Κασελής, Σανδής (Σανιδάς;), Καπετανής (Καπετάνιος), Γανώσης (γανωματής), Κανδύλης, Σαμούκος, Φράγκικος*, Μπελέκος (Πελέκος;), Κορδώνης, Γιατρέλης, Ραφτέλης, Πιπάς. Επαγγελματικά με τουρκική ονο-

μασία: Καλπακτής (*kalpakci*: πιλοποιός), Κανταρτζής (*kadarci*: ζυγιστής), Καλατζής (*kalayci*: γανωτής), Κυριατζής (*Kiraci*: αγωγάτης), Μουτάφης (*mutaf*: σκοινάς), Μπαλτζής (*balci*: μελάς), Μπινής (*bina*: κατασκευή, οικοδομή), Μαρνέλης (*marnel*: ναυτικός), Μπαχτσιαβάνης (*bahtcivan*: περιβολάρης), Μπογιατζής (*boyaci*: βαφέας), Μπαχαράκης (*bahar*: μπαχάρι), Μπερμπέρης, Βερβέρης (*berber*: κουρέας), Πορτογλής (τιαλ. *porto*: λιμάνι), Σαλβαράς (*salvar*: σαλβάρι, βράκα), Τσαμουράς (*cammur*: λάσπη), Τζελεπιδάκης (*celep*: ζωέμπορος ή *celebi*: ο κύριος, ο μορφωμένος), Πιρπιρής (*pırpiri*: καλλιτέχνης), Χαλβαντζής (*halvaci*: χαλβαδοποιός).

4) Δηλωτικά αξιώματος: Αναγνώστου, Αναγνωστής (*βιοθός* του παπά ή του ψάλτη), Μοναχέλης, Καλόγερος, Κοτζαμπάσης (από το τουρκ. *Kocabasi*: πρόκριτος), Μπάσσιος (*bası*: επικεφαλής, αρχηγός), Μπαλής (*balı*: ο επισκεφαλής των εργατών).

5) Δηλωτικά σωματικού γνωρίσματος: Κοντός, Κόντος, Κουτρούλης (κουτρο-τρούλης: κουτρα σαν τρούλος), Κουτσουραδής, Κολλαράς, Ψαρέλης (*Ψαρός*), Κανέλλος (Κανελλής), Μαυρουδής, Ζερβός, Χαχάλης (χαχάλι: σκέλος), Μαυρέλης, Βουβός, Πλούμος, Μακρογιάννης, Αλτιπαρμάκης (από το τουρκ. *altiparmak*: εξαδάκτυλος), Αλατζάς (*alaca*: παρδαλός), Κούτσικος (*Küçük*: μικρός), Μπουντούρης ή Βουδούρης (*bodur*: νάνος), Καράς (*kara*: μαύρος), Καραϊσκος, Τσακίρης (*cakir*: γαλανομάτης), Κοτζαμάνης (*kocaman*: μεγάλος στα ανάστημα), Τσολάκης (*colak*: μονόχειρος), Ρεκλός (*renkli*: χρωματιστός), Κακάμπουρας (*kambur*: καμπούρης), Μπαμπάλας ή Βαβάλας (*babali* (από το ελλ. παμπάλαιος: υπέργηρος)).

6) Δηλωτικά ηθικοπνευματικού γνωρίσματος: Πονηρός, Τακτικός, Κουρουλής, (τουρκ. *Kurulus*: σωματική αντοχή), Ντουζένης (*duzen*: σειρά, τάξη), Κώσσης (*küs*: θυμός), Δεληγιάννης (*deli*: παλαβός + Γιάννης), Καφαλούκος (*kaflı*: μιαλωμένος ή *kafa*: κεφάλι + Λουκάς).

7) Πατριδωνυμικά: δηλώνουν την πατρίδα απ' όπου καταγόταν ο πρόγονος στον οποίο πρωτοδόθηκε το επώνυμο. Σε ορισμένες περιπτώσεις μπορεί να σημαίνει την ιδιότητα ή το χαρακτηριστικό γνώρισμα ανθρώπων που έχουν αυτή την ενθικότητα π.χ. Βούλγαρος ή Αρβανίτης λέγεται και ο βαρυκέφαλος, το αγύριστο κεφάλι: Βούλγαρης, Μανιάτης, Χιωτίδης, Χιωτέλης, Καριώτης (Ικαριώτης), Καραμάνης (Καραμανία), Σάμιος, Σαντορινιός, Κουταλιανός, Μοριανός (Μόρια ή Αμοργός;), Αθηνιός, Παράκοιλας,

Σκαλοχωρίτης, Αϊβαλιώτης, Τσατσάνος (Τσετσένος;), Τσάκωνας (Τσακωνιά), Ψαριανός.

8) Δηλωτικά οικογενειακής ή οικονομικής κατάστασης: Πάππος, Ντουλαδέλης (τουρκ. dul: χήρα), Φλωράς**.

9) Δηλωτικά κάποιας σχέση ή ομοιότητας με ζώα, ψάρια, φυτά, ή καρπούς, Τριαντάφυλλος, Πορτοκάλης, Αβαγιάννης, Ρεπανέλης, Πιτσιώνης, Πιπίνης, Μυρμήγκος, Μυρμηγκιάδης, Μυριτζής, Φρίσσας (φρίσσα;), Καβουρής.

10) Δηλωτικά κάποιας σχέσης ή ομοιότητας με αντικείμενα: Μπόμπας ή Βόμβας, Στρούμπας (στρόμβιος: σβούρα;) Καραπιπέρης (τουρκ. karabiber: μαυροπίπερο), Κοντοσφύρης (κοντό σφυρί), Πανσεληνάς (Πανσέληνος), Ζουμπουνέλης (ζαμπούνα;).

11) Δηλωτικά κάποιας πράξης, συνήθειας ή φράσης που συνδέθηκε με το πρόσωπο κάποιου προγόνου (στην αρχή χρησιμοποιήθηκε ως παρανόμι για να εκτοπίσει στη συνέχεια το κανονικό επώνυμο): Κατσιγίνης, Σιαπατάς (;), Σφούνης, Μπάγκας, Μπρέγκας, Συγιώργης, Μιναγούλης, Κικιρής, Μπουχλής (;), Τσιουμάρας (;), Παγωτέλης (πιθανόν από το Παναγιωτέλης), Ζημιτάγος (Δημητρός;) Μπουλαλάς (;), Ταξείδης (;) Ζηπιτής (;) Βίρας.

12) Δηλωτικά κάποιας ιδιότητας ή χαρακτηρισμού που αποδόθηκε στο πρόσωπο κάποιου προγόνου (κυρίως από τις τουρκικές αρχές) Κατσάνης (Kacan: φυγάς), Σκιάς (eskiya: ληστές), Περής ή Μπερής (Peri: νεράιδα, beri: απελευθερωμένος) Νταγλής (dagli: βουνήσιος) Ρομαντζής (ormanci: δασόβιος), Μπερμπάτης (berbat: ρυπαρός), Μαμουλής (τουρκ. mamul: κατασκευασμένος ή ιταλ. tåmmolo: μωρό), Μπουμπολής (ιταλ. bubbollo: μουρμούρα, γκρίνια).

* Το επώνυμο μπορεί να δηλώνει και εθνικότητα: εδώ μάλλον σημαίνει το επάγγελμα του Φραγκοράφτη

** Το όνομα επιβιώνει στην ονομασία του Χλωρά (Φλωρά) ο Τσεσμές (βρύση)

Μεταβολές που έγιναν στα επώνυμα

1) Μετακίνηση του τόνου για να διαφοροποιηθεί το όνομα από την έννοια που αρχικά εξέφραζε: Κόντος από Κοντός, Τσαγγαρής από Τσαγγάρης.

2) Εξελληνισμός της ξένης ονομασίας (Τούρκης) με μετατροπή των αρχικών συμφώνων: από Μπ σε Β. (Μπάσσιος-Βάσσος, Μπαμπάλας-Βαβάλας, Μπόμπας-Βόμβας, Μπουντούρης-Βουδούρης, Μπερμπάντης-Βερβάτης. Από Ντ σε Δ (Νταγλής-Δαγκλής, Ντουζέ-

νης-Δουζένης).

3) Απόβολή συμφώνου ή φωνήντος της ξένης ονομασίας: Καλατζής από Καλαϊτζής (Αλμπάνης από Ναλμπάνης (nalbant).

4) Προσθήκη συμφώνου ή φωνήντος και αλλαγή ορθογραφίας: (Κυριατζής από Κιρατζής, Ρομαντζής από Ορμαντζής (ormanci).

5) Μετατροπή του θέματος της τούρκικης λέξης απ' όπου πρόήλθε το επώνυμο: Μπαχτσιαβάνης από Μπαχτσιβάνης (bahtcivan).

6) Προσθήκη προτακτικών ή προθηματικών μορφημάτων (άκλιτων λέξεων), στα αρχικά ονόματα όπως Κοντο(Γιώργης), Παπα(Γιάννης), Ντελη(Γιάννης), Καρα(Γιώργης), Χατζη(Δημητρακέλης), Χατζη(Γιάννης).

7) Προσθήκη επωνυμικού μορφήματος στη ριζική λέξη: α) ίδης, άδης, είδης, ιώτης, ίτης (Χαραλαμπίδης, Μυρμηγκιάδης, Ταξείδης, Ιππιώτης, Καριώτης, Παρασιώτης, Παφλιώτης, Σκαλοχωρίτης).

β) ώνης, ούντος, ίσκος, ινός, ανός, πουλος, έρος, ούκος στη ριζική λέξη: Κορδώνης (κόρδα), Γδούντος (γδι), Λαμπρινός (λάμπρος), Κουταλιανός (κούταλη), Γομόπουλος (Γόμος,) Αγγελέρος (Αγγέλης), Σαμούκος (σάμι).

γ) (κατάληξη μεγεθυντικών): ής, ακής, ας, άκας, αράς, αντάς (στο αρχικό όνομα): Αποστολής, Γιωργακής, Μανώλας, Γιαννάκας, Γιωργάκας, Κολλαράς, Γιωργαντάς (η κατάληξη ήρας ξενόφερτη: Ψαλτήρας).

δ) (κατάληξη υποκοριστικών) ελης στο αρχικό όνομα: Γιαννέλης, Χριστέλης, Νικέλης (η κατάληξη άκης ξενόφερτη: Κουφουδάκης, Αξιωτάκης, Τσελεπιδάκης).

Τοπωνύμια του χωριού μας «Της Λουβιαρούδας το Λαγκάδι»

Tou Vasilei Ψariavou

Βγαίνοντας από τη νοτιοδυτική συνοικία του χωριού μας, το Σανταλιώτη, το πρώτο λαγκάδι που συναντά κανείς παίρνοντας το δρόμο για τα Βατερά ονομάζεται της Λουβιαρούδας το Λαγκάδι.

Λουβιάρηδες λέγονταν παλιά όσοι έπασχαν από την ανίατη τότε ασθένεια της λέπρας (σήμερα νόσο του Χάνσεν). Η λούβα (λώβη των αρχαίων) ήταν από τις φοιβερές ενδημικές νόσους λόγω της φριχτής παραμόρφωσης που προκαλούσε, κυρίως στα πρόσωπα των ασθενών, και του μεγάλου κινδύνου μετάδοσής

της σε όσους έρχονταν σε επαφή μαζί τους.

Η εξάπλωση της φοιβερής νόσου, που λέγεται ότι πήρε μεγάλες διαστάσεις από την εποχή των σταυροφοριών (12ος αιώνας), επέβαλε την απομόνωση των λεπρών σε ειδικά ίδρυματα, τα λεπροκομεία ή λαζαρέττα και τις περισσότερες φορές σε απομακρυσμένες από τους κατοικημένους χώρους περιοχές.

Οι λεπροί αντιμετωπίζονταν συνήθως με αισθήματα τρόμου και απέχθειας από τους συγχωριανούς τους, που συνήθως έφταναν στο σημείο να εκδηλώνονται και ως εχθρότητα και απάνθρωπη μεταχείριση των πασχόντων. Τα αισθήματα αυτά που ένιωθαν παλιότερα οι πρόγονοί μας για τους λεπρούς αποτυπώθηκαν στη γνωστή κατάρα: «Α, π' να λουβιγιάγ» καθώς και στην παροιμιακή φράση, που λέγονταν όταν κάποιος δεν γινόταν δεκτός σε κάποια ομήγυρη: «γιατί λουβιάρς είμι»;

Στο χωρίο μας, λοιπόν, φαίνεται πως υπήρχε ένας τέτοιος τόπος απομόνωσης των λεπρών έξω από το χωρίο στο λαγκάδι που κατεβαίνει από τη Χούλιαρη και περνά κάτω από το παλιό γεφύρι του δρόμου για τα Βατερά. Στη μνήμη των προγόνων μας έμεινε ως το Λαγκάδι της Λουβιαρούδας, από κάποια δυστυχισμένη λεπρή που είχε απομονωθεί εκεί.

Όσο για τις συνθήκες κάτω από τις οποίες ζούσε εκεί η Λουβιαρούδα ασφαλώς δεν θα διέφεραν απ' αυτές που περιγράφουν οι ξένοι περιηγητές, που επισκέφθηκαν στην περίοδο της Τουρκοκρατίας τις χώρες της Ανατολής καθώς και τα νησιά του Αιγαίου:

O Sonnini de Manoncourt* που επισκέφθηκε την Κρήτη στα τέλη του 18ου αιώνα και γνώρισε τη ζωή των λεπρών εκεί, γράφει: «Οι λεπροί είναι υποχρεωμένοι να εγκαταλείψουν τους κατοικημένους χώρους και να εγκατασταθούν σε καλύβες. Απαγορεύεται κάθε επικοινωνία με τους κατοίκους. Αποζούν καλλιεργώντας κηπάκους πλάι στις καλύβες τους, από τα πουλερικά, που τρέφουν και από τις ελεγμοσύνης που τους αφήνουν οι περαστικοί». Και ο Γάλλος Claude Savary** γράφει για τους λεπρούς της Σύμης το 1797: «Βλέπεις τα δύστυχα θύματα της αρρώστιας ν' απλώνουν από μακριά το χέρι εκλιπαρώντας ελεημοσύνη με σβυσμένη φωνή.

Ζουν απομονωμένοι και η ζωή που τους απόμεινε κυλά σε φοιβερή εξαθλίωση».

* Κυριακού Σμόπουλου: Ξένοι Ταξιδιώτες στην Ελλάδα 1700-1800. T. B σελ. 399 και 767.

** Cl. Savary: Lettres sur la Grèce pour servir de suite à celles de l' Egypte (Paris, 1978).

Σαν ανέκδοτα

Της Βαρβάρας Σκιά

Τον έφτανε κι ένα

Ο Βαγγέλης ο Καρτέρης σαν ήταν μικρός μαλώσαν με την Καλλιοπίτσα του Βούλγαρη που τον διώτισε μ' ένα ξύλο.

– Κάτσι καλά μουρή, θα βγαλ'ς του μάτι μ', φωνάζει ο Βαγγέλης.

Κι η Καλλιόπη του απαντά.

– Ε σαν του βγάλου τί έχεις τοι' άλλου.

Ελληνικούρες

Στης Σαντορινιάς τον καφενέ καθόταν στην πόρτα του Βούλγαρη οι γειτόνισσες. Πέρασε η Ευστρατία η Γιωργάραινα μ' ένα κάδο και πήγε στη Βρύση της Λέσχης να πάρει νερό. Κρεμόταν λίγο το μεσοφόρι της. Λέει η αξέχαστη Πελαγία του Βούλγαρη.

– Για δε κι η Ευστρατία, δεν ντρέπεται κουμάτ' πήγε και στη βρύσ'.
Κι η Ευστρατία που την άκουσε απάντησε.

– Για δε τοι του Πιλάγ' «τιμιώθκε» τώρα.

Από διήγηση της Έλλης Ψαλτήρα.

Το θέρος και το αλώνισμα

επί Τουρκοκρατίας

Της Βαρβάρας Σκιά

Στα χρόνια της Τουρκοκρατίας τραβούσαν πολλά βάσανα οι άνθρωποι. Μέσα σ' όλα ήταν και το «ουσούρ», το δέκατο. Και δεν είναι που ερχόταν και το παίρναν οι κατακτητές χωρίς να δουλέψουν, χωρίς να κουραστούν, ήταν που έπρεπε να τους περιμένεις να έρθουν εκείνοι πρώτοι και καλύτεροι να πάρουν και μετά να κουβαλήσει ο νοικοκύρης στο σπίτι του ό,τι ήταν αυτό που είχε παράγει. Μια αμυγδαλιά να ήθελες να ραβδίσεις, έπρεπε να τους ειδοποιήσεις πρώτα να σου πούνε πότε να πας για να κανονίσουνε να έρθουν να πάρουν πρώτοι τ' αμύγδαλα. Ένα καλάθι σταφύλια δεν μπορούσες να πας να κόψεις, αν δεν τους το έλεγες να σου δώσουν την άδεια, και μετά έπρεπε να περάσεις για να δούνε και να πάρουν τα καλύτερα. Τι να το κάνεις που οι κατάρες από την αγανάκτηση φτάνανε στον ουρανό, αυτοί τη δουλειά τους την κάναν. Έπαιρναν την μπουκιά των ανθρώπων μέσα απ' το στόμα τους.

Κι αυτή η υποτέλεια που την ένοιωθαν στο πετσί τους κάθε μέρα τους έσπαζε το ηθικό, τους καταρράκωνε. Ήταν λέει μια σουλούδσα χρονιά, δηλαδή είχε πολλά νερά που έπεσαν στην ώρα τους και τα σπαρτά γίνανε πολύ. Έδεσε ο καρπός όσο καλύτερα γινόταν. Εκείνα τα στάρια και τα κριθάρια είχαν γείρει τα κεφάλια τους από το βάρος, έτριβες ένα κεφάλι και γέμιζε η χούφτα σου καρπό, τέτοια καλή ήταν η χρονιά. Ήρθε ύστερα ο καιρός του θερισμού, πήραν τα δρεπάνια οι άνθρωποι, πήγαν τα θερίσανε, τα κουβαλήσαν στο χωράφι που είχε τ' αλώνι, όπου γέμισε ο τόπος θημωνιές ένα μπόι. Ετοίμασαν έπειτα τ' αλώνι, το καθάρισαν από χόρτα, από πετράδια, το σκούπισαν, το έβρεξαν με το ποτιστήρι, το πάτησαν, έπειτα έφεραν κοντά τα δεμάτια το στάρι. Έσπαγαν τις ασπαρτιές με τις οποίες τα είχαν δέσει και τα σκορπούσαν μέσα στ' αλώνι. Ύστερα έζεψαν τα βόδια, στην αρχή χωρίς ντουγέν' για να καθίσουν να πατήθούν λίγο, τρέχαν κι αυτοί πίσω απ' τα ζα «α και α» κι ο ήλιος να ζεματά το καταμεσήμερο κι ο ιδρώτας να τρέχει ποτάμι. Όταν πατήθηκε κάπως, έβαλαν το ντουγέν', που γύριζε μεν γύρω γύρω, αλλά δεν έτρεχαν πια έτσι πίσω απ' τα ζα. Πατούσαν πάνω στο ντουγέν'¹ που το τραβούσαν τα βόδια κι έτσι ήταν λιγότερο κουραστικό και τριβόταν πιο γρήγορα.

Μέρες αλώνιζαν. Εν τω μεταξύ, «τάιζαν» κάθε τόσο, δηλαδή ένας απ' έξω έσπαγε δεμάτια, τα σκορπούσαν μέσα στ' αλώνι και τ' ανακάτωνε με το τσιρόν². Κάποτε σταμάτησαν να ρίχνουν, ενώ συνεχίζόταν το αλώνισμα, ώσπου έγινε πια η καλαμιά άχυρο φιλό ανατεμένο με το στάρι. Τότε έβγαλαν τα ζώα έξω να ξεκουραστούν, ενώ εκείνοι ετοιμάστηκαν να αρχίσουν το λίχνισμα. Είχαν φέρει από το σπίτι το δριμόν³, το σταρκό, τα λυχνιστήρια⁴, ένα πάπλωμα, ένα τσόλι και «μπούρδες» αρκετές. Τράβηξαν το άχυρο με το στάρι όσο γινόταν προς τη μια μεριά τ' αλωνιού, πήραν τα λυχνιστήρια στα χέρια, είχε βγάλει κι

αεράκι κι άρχισαν να πετούν ψηλά στάρι κι άχυρο για να ξεχωρίσουν το ένα απ' τ' άλλο. Όσο προχωρούσε το λύχνισμα, τόσο χαιρόταν περισσότερο, γιατί έβλεπαν ότι ήταν από τις λίγες φορές που είχαν τέτοια επιτυχία, πολύ στάρι και θρεμμένο. Λύχνιζαν ως αργά, κι όταν νύχτωσε, στρώσαν το πάμπλωμα, κοιμήθηκαν λίγο κι αυγή αυγή σηκώθηκαν και συνέχισαν το λύχνισμα.

Όταν τελείωσαν, ένα βουναλάκι χρυσό στάρι στάθηκε μέσα στ' αλώνι. Αφού το χάρηκαν με τα μάτια τους, είπαν αναμεταξύ τους: «Τι θα κάνουμε τώρα; Θα καθίσουμε με σταυρωμένα χέρια να περιμένουμε πότε θα έρθουν οι Τουρκαλάδες να τα πάρουν; Αυτοί θα πάρουν ένα σωρό, τόσο πολύ που έβγαλε τ' αλώνι. Σκεφτήκαν, λοιπόν, να το κρύψουν. Άλλα πώς;

Το παραδοσιακό αλώνι
(φωτο: αρχείο Β. Σκιά)

Να το φορτώναν να πηγαίναν στο σπίτι δεν γινόταν. Θα τους πιάναν. Επρεπε άλλος τρόπος να βρεθεί, κι ο μόνος τρόπος ήταν να το κρύψουν μέσ' στα δεμάτια, απ' αυτά που ήταν γεμάτο το χωράφι. Σαν σκοτείνιασε, λοιπόν, άρχισαν να γεμίζουν τσουβάλια και να τα κρύβουν ανάμεσα στα δεμάτια. Τα κρύψαν όσο καλύτερα μπορούσαν.

Το πρωί πήγαν στον Αγά και του είπαν πως βγάλαν τ' αλώνι. «Να περιμένετε» τους είπαν «να έρθουμε». Όταν πήγαν οι Τούρκοι ρώτησαν. «Αυτό είναι;» «Ναι», είπανε. «Αυτό είναι!». Πήραν το ουσιούρι και ξεκουμπίστηκαν με τις κατάρες των νοικοκυραίων, που δεν έλειπαν ποτέ.

«Που να μην του χουνέψειτι», «Π' να είνι του τελευ-

ταίου σας», «Π' χαράμ' να σας γεν». Έτσι γλιτώσαν πολύ στάρι, που ήταν η ζήση τους. Ήταν όμως και μια πράξη γενναιότητας, μια μορφή αντίστασης ενάντια στον κατακτητή, αφού κατόρθωναν με όποιο τρόπο μπορούσαν να του στερήσουν πότε ένα θρεφτάρι, πότε μια ποσότητα σταριού κι ό, τι άλλο περνούσε απ' το χέρι τους. Με αυτό τον τρόπο μπορούσαν να τους πολεμήσουν, με αυτόν πολεμούσαν.

(Από διήγηση της μητέρας μου)

1. Το «ντουγένι» ήταν σανίδες δεμένες μεταξύ τους με χαλκάδες που μπροστά στένευαν λίγο κι ήταν ανορθωμένες, ενώ από το κάτω μέρος ήταν σε όλο το μήκος τους σφηνωμένοι χαλκάδες κοφτεροί για να κόβουν τα σπαρτά.
2. Το «τσιρόν» ήταν ξύλινη διχάλα.
3. Το «δριμόνι» ήταν σαν τεράστιο κόσκινο με κόρδες που διασταυρώνονταν σχηματίζοντας μικρά τετραγωνάκια. Εκεί μέσα έριχναν το στάρι όταν πλησίαζε προς το τέλος το μάζεμα του καρπού από τ' αλώνι και έτσι ξεχώριζαν τα κότσαλα και τις πέτρες.
4. Τα «λυχνιστήρια» ήταν σαν τεράστιες ξύλινες πηρούνες.

ΒΡΙΣΑΓΩΤΙΚΑ ΠΑΛΙΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ

Το μελαχρινό

Μελαχρινό μου πρόσωπο
μελαχρινό ζαμπάκι
μελαχρινό δος μου νερό
κι ας είναι και φαρμάκι.

Μελαχρινό σε είπανε
πολύ σε κακοφάνη
μα η μελαχρινάδα σου
στον Άδη θα με βάνει.

Μελαχρινό τα μάτια σου
όταν τα πάρεις βόλτα
μαραίνεις την καρδούλα μου
σαν του Μαγιού τα χόρτα.

Να τα χαρώ τα μάτια σου
τα μαύρα τα μεγάλα
όπου σταλαματίζουνε
το μέλι με το γάλα.

Τα μάτια σου είναι σαν ελιές
που είναι στο κλωνάρι
τα φρύδια σου στεφανωτά
σα δυο μερών φεγγάρι.

Της καρδιάς...

Η θάλασσα με μαύρισε
και συ δεν με γνωρίζεις
η ξενιτιά μ' αφάνισε
και συ με φοβερίζεις.

Κομμάτιασέ μου την καρδιά
και μόνο συλλογίσου
κάθε κομμάτι της καρδιάς
είναι καρδιά δική σου.

Καρδιά μου απαρηγόρητη
παρηγορήσου ατή σου
κι άλλες πολλές το πάθανε
δεν είσαι μοναχή σου.

Ρωτούν τα μάτια την καρδιά
καρδιά γιατί έχεις λύπη
τυφλοί είστε δε βλέπετε
το ταίρι σας πως λείπει;

Τέσσερα φύλλα έχει η καρδιά
τα δυο είναι για σένα
και τ' άλλα δυο μου τ' άφησες
να τυραννάς εμένα.

(Από τη Συλλογή της Βαρθάρας Σκιά)

KOINΩΝΙΚΑ

Εισφορές στο Σύλλογό μας

Η Φωτεινή Σαλβαρά, στη μνήμη του συζύγου της Γεωργίου Σαλβαρά, 5.000 δρχ.

Η Ευφροσύνη Μαργαρίτη - Παγωτέλη στη μνήμη του συζύγου της, 50.000 δρχ. για το Μουσείο Φυσικής Ιστορίας.

Η Παναγιώτα Παπαδοπούλου - Σκορδίλη, στη μνήμη του πατέρα της Δημητρίου Παπαδόπουλου, της αδερφής της Ταξιαρχούλας και της ανιψιάς της Ευτέρπης, 15.000 δρχ.

Από το Στέλιο Αβαγιάννη, 5.000 δρχ. στη μνήμη του πατέρα του Αβαγιάννη.

Από τη Μαρία Αβαγιάννη, 5.000 δρχ. στη μνήμη του συζύγου της Χαρ. Αβαγιάννη.

Από τον Πάνο Αναγνώστου, 40.000 δρχ. στη μνήμη των γονέων του.

Τους ευχαριστούμε όλους

Γάμοι

Έγινε την Κυριακή 4-1-1998 στην εκκλησία της Ζωοδόχου Πηγής ο γάμος του Ευστρατίου Προκοπίου του Χαραλάμπους και της Χαραλαμπίας Στυλιανέλη του Κυριάκου.

Αρραβώνες

Αρραβωνιάστηκαν πρόσφατα ο Δημήτριος Ζαφειρίου και η Κατσιγίνη Σαπφώ του Ευστρατίου.

Αρραβωνιάστηκαν πρόσφατα ο Κατσιγένης Μικές του Ευστρατίου και η Ρένα Αντώνογλου.

Na ζήσουν ευτυχισμένοι

Θάνατοι

Συγεώργης Θεόδωρος του Δημητρίου, απεβίωσε στην Βρίσα την 17-12-1997, ετών 84.

Δροσίνης Κων/νος του Ευαγγέλου, απεβίωσε στον Πολιχνίτο την 2-1-1998, ετών 44.

Χρήστος ή Χριστέλης Ευστράτιος του Ιωάννη, απεβίωσε στη Μυτιλήνη την 31-1-1998, ετών 80.

Αθανασίου Γεώργιος του Χαριλάου, απεβίωσε στην Αθήνα την 13-2-1998, ετών 81.

Κώστης Ιωάννης του Δημητρίου, απεβίωσε στην Αθήνα την 2-3-1998, ετών 64.

Χατζημαλιάκας Κων/νος του Αποστόλου, απεβίωσε στη Μυτιλήνη την 10-3-1998, ετών 70.

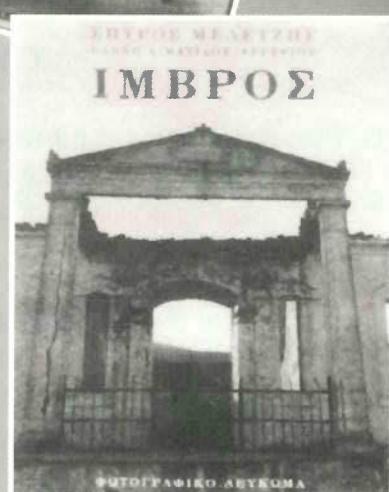
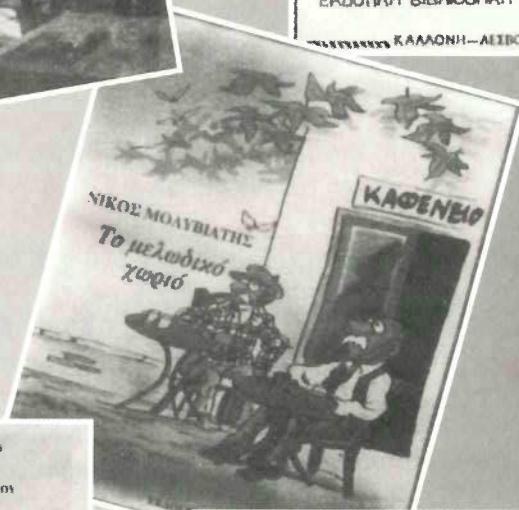
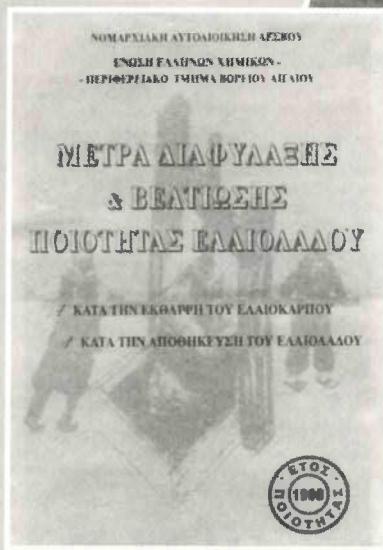
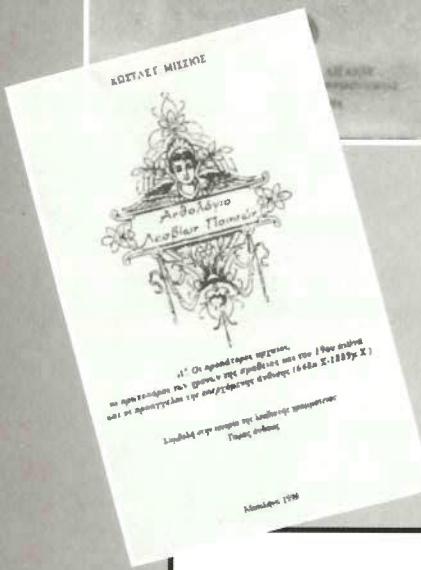
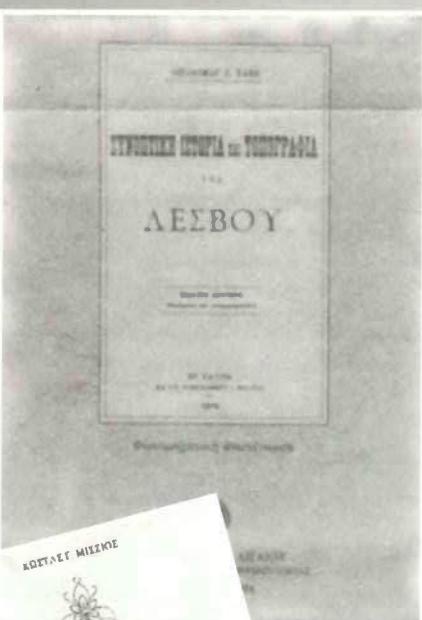
Μπαλλή Άννα, σύζ. Σπυρίδων, το γένος Εμμανουήλ Κουτσαμπάση, απεβίωσε στη Μυτιλήνη την 18-3-1998, ετών 73.

Πορτογλής Παναγιώτης του Διαμαντή, απεβίωσε στην Μυτιλήνη την 19-3-1998, ετών 93.

Σκιά Μαρία, σύζ. Παναγιώτη, το γένος Γεωργίου Ευσταθοπούλου, απεβίωσε στην Αθήνα την 7-5-1998, ετών 75.

Θερμά συλληπητήρια

ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

ΕΠΑΝΕΚΔΟΣΕΙΣ

«ΑΓΙΑΣΟΣ και τα ΠΕΡΙΞ» (Π. Κουλαξιζέλης - Β. Π. Τραγέλλης, ανατύπωση 1997, α' έκδοση 1896)
 «ΘΡΥΛΟΣ και ιστορία της Αγιάσου, της Νήσου Λέσβου» (Στρ. Π. Κολαξιζέλη, ανατύπωση 1997,
 α' έκδοση 1947-1953)

**ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ
ΑΓΟΡΑΙΟΝ ΒΡΙΣΑΣ**

Τηλ.: 0252-61537
093-432328
ΒΡΙΣΑ

ΟΥΖΕΡΙ «Η ΣΟΥΛΑ»

Λασηθίου 40
Άνω Γλυφάδα
Τηλ.: 96.00.667

**ΘΕΟΛΟΓΟΣ ΝΙΚΕΛΛΗΣ
ΙΑΤΡΟΣ ΓΥΝΑΙΚΟΛΟΓΟΣ
ΧΕΙΡ. ΜΑΙΕΥΤΗΡ**

Τηλ.: 38.02.182
Στουρνάρη 47
ΑΘΗΝΑ

**ΚΝΩΣΟΣ
ΑΝΩΝ. ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΗ
ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΗ &
ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ**

Υπεύθυνος: Κλεον. Καφαλούκου
Ν. Τσόκας
Γ. Γεννηματά 139 - Άνω Γλυφάδα
Τηλ.: 96.52.510-13

**ΚΤΗΝΙΑΤΡΙΚΑ - ΓΕΩΠΟΝΙΚΑ
«VORAVET»**

Γ. Βογιατζής: Κτηνίατρος
Θ. Ραυτόπουλος: Γεωπόνος
Λεωφ. Πεντέλης 11 - Μελίσσια
Τηλ.: 61.32.437

**ΛΟΓΙΣΤΙΚΟ - ΦΟΡΟΤΕΧΝΙΚΟ ΓΡΑΦΕΙΟ
Γ. ΤΣΑΤΣΟΣ - I. ΚΑΡΑΚΑΣΗΣ**

Θησέως 179
Καλλιθέα
Τηλ.: 95.25.264

ΓΚΟΥΓΚΟΥΛΙΟΣ ΝΙΚ.

Αντιπρ. Ασφ. Εταιρειών
Ασφάλειες Ζωής - Αυτοκινήτων -
Οικιών - Αμοιβαία Κεφάλαια
Γενικές Ασφάλειες
Τηλ.: 93.59.372
094-354183

**ΜΑΡΙΑ ΜΑΡΓΑΡΙΤΟΥ - ΓΕΩΡΓΑΚΗ
ΔΙΚΗΓΟΡΟΣ**

Ικτίνου 2- Μυτιλήνη
Τηλ.: (0251) 20355

**ΣΤΑΘΗΣ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣ
ΚΤΗΜΑΤΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ**

Πρότυποι Παραθαλάσσιοι Οικισμοί
Αγ. Κωνσταντίνου 12 - Ομόνοια
Τηλ.: 52.29.039
52.23.060

**ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΟΥΓΚΟΥΛΙΟΣ
ΟΥΖΕΡΙ**

Θεμιστοκλέους 12 - Αθήνα
Τηλ.: 36.21.522

**ΞΥΛΟΥΡΓΙΚΟ ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟ
Αφων Γ. & Π. ΚΟΥΣΚΟΥ**

Κουφώματα - Επενδύσεις Ξύλινες -
Έπιπλα Κουζίνας
Τηλ. Εργοστασίου: 97.56.231
Τηλ. Οικίας: 97.57.428 & 97.56.629

**CHIOTELLIS BROS S.A.
ΓΡΑΦΕΙΟ ΓΕΝΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ**

Χαμηλές τιμές σε
ΑΕΡΟΠΟΡΙΚΑ & ΑΤΜΟΠΛΟΙΚΑ ΕΙΣΙΤΗΡΙΑ
ΕΚΔΡΟΜΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ
& ΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ
Και τώρα από τη Μυτιλήνη
κοντά σας και στην Καλλιθέα
Σιβιτανίδου 2 & Θησέως
Πλατεία Δαβάκη
Τηλ.: 95.32.964, 95.32.965
Fax: 95.32.965

*Στη Μυτιλήνη
πίνουν...*

**ΟΥΖΟ ΜΥΤΙΛΗΝΗΣ
ΣΑΜΑΡΑ**

Από το 1896

